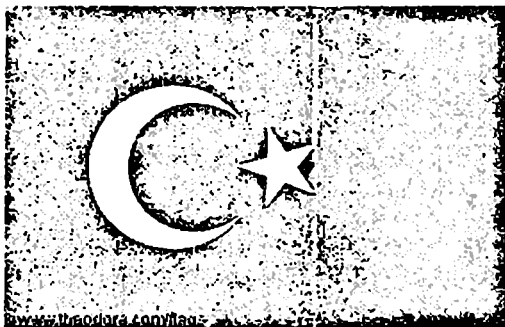

ქუთაისის აკაკი წერეთლის სახელობის სასოფლო-სამეურნეო უნივერსიტეტი
საერთაშორისო ურთიერთობების შემსწავლელი სამეცნიერო-კვლევითი ცენტრი

გიორგი ჭილვარია

თურქეთის შეიარაღებული ძალები და სამხედრო პოლიტიკური დოქტრინა

საგამომცემლო ცენტრი
ქუთაისი
2006

თურქეთის რესპუბლიკა ჩრდილო-ატლანტიკური ალიანსის წევრი,
და დიდი საერთაშორისო გავლენის მქონე რეგიონული
სახელმწიფოა, რომელსაც მნიშვნელოვანი სამხედრო-პოლიტიკური,
პოტენციური გააჩნია.

ნაშრომი დაინტერესებულ მკითხველს სთავაზობს ინფორმაციას
ქვეყნის სამხედრო პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების და
სამხედრო მრეწველობის კომპლექსის შესახებ. იგი განკუთვნილი
მკითხველთა ფართო წრისათვის.

რედაქტორი ვასილ ფერაძე
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი

რეცენზენტები: ბოდუარი ვაშრიძე
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი

ელდარ თაყვაერიძე
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი, დოცენტი

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო და მორალურ-პოლიტიკური პოტენციალი

I-1. ანატოლიელი თურქების მორალურ-პოლიტიკური პოტენციალის ძირითადი თავისებურებები

თურქთა ეროვნული მახასიათებლები წარმოადგენს იმ ისტორიის ნაყოფს, რომელიც თურქული მოდგმის ტომებმა საუკუნეების მანძილზე განვლეს. დაახლოებით 12 საუკუნის განმავლობაში ყალიბდებოდა თურქული სახელმწიფო, რომელმაც ალთაის მთიანეთიდან მცირე აზიამდე გადმოინაცვლა. ამ ხნის განმავლობაში თურქულმა ტომებმა შექმნეს სელჩუკთა სასულთნოს, ოსმალეთის იმპერიის და თურქეთის რესპუბლიკის მსგავსი სახელმწიფოები, რომლებმაც გააერთიანეს მრავალი ეთნოსი. სწორედ აღნიშნული ეთნოსების შერწყმის შედეგად მოხდა ანატოლიის თურქთა ცალკე ხალხად ჩამოყალიბება, რომლებიც მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან სხვა თურქული მოდგმის ერებისაგან.

ანატოლიის თურქული მოსახლეობის ეროვნულ-ფსიქოლოგიური თვისებების ფორმირებაზე განსაკუთრებული როლი ითამაშა ოსმალეთის იმპერიის მოწყობის სამხედრო-ლენურმა სისტემამ, პანთურქისტული და პანისლამისტური ტენდენციების განვითარებამ და ქემალიზმის იდეოლოგიამ, რის შედეგადაც საუკუნეთა განმავლობაში თურქების მორალური თვისებების ჩამოყალიბების დროს, მის ცნობიერებაში მოხდა ორი რადიკალურად განსხვავებული იდეოლოგიის ქემალიზმისა და პანისლამიზმის შერწყმა. სწორედ აღნიშნული დოგმების შერწყმა გახდა თანამედროვე ანატოლიელი თურქების ხასიათის ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი.

ზემოაღნიშნული თურქული სახელმწიფოების მნიშვნელოვანმა როლმა მსოფლიო ისტორიაში და წარმატებულმა დაპყრობითმა ომებმა განაპირობა თანამედროვე თურქების ეროვნული სიამაყე და ეროვნული დამოკიდებლობის გრძნობა, რაც ელინდება სახელმწიფო დროშის, ეროვნული ჰიმნის, ქემალისტური იდეების და თვით ქემალათათურქის პიროვნების პატივისცემაში. უპატივცემულო დამკიდებულება ამ იდეალების და მთლიანად ქვეყნის მიმართ, განსაკუთრებით უცხოელთა მხრიდან, თურქის ეროვნულ გრძნობებს ყველაზე მეტად შეურაცხყოფს.

თურქი წინააღმდეგობრივი პიროვნებაა. მის სულში თავს იყრის მედიდური თავმოყვარეობა, სხვათა აზრის უგულველყოფა, დაუოკებელი სურვილი საქებარი შეფასების მოსასმენად, სტუმართმოყვარეობა, თავაზიანობა, მოწვევებითი გულწრფელობა, რასაც ზოგ შემთხვევაში უცხოელთა მიმართ სიძულვილი, სისასტიკე და ვერაგობა ერწყმის. თურქს აქვს უნარი ისაუბროს ლამაზად და მგრძნობიარედ. იგი სერიოზულია, მაგრამ დიდად აფასებს იუმორის გრძნობას.

თურქმენულ ტომთა დიდმა მიგრაციებმა და პირვანდელი სამშობლოს რთულმა კლიმატურმა პირობებმა (აღნიშნული პირობები თანამედროვე თურქეთის მრავალი ილისთვის დღესაც დამახასიათებელია), ასევე საუკუნეების მანძილზე მომთაბარე ცხოვრების წესმა მათ მენტალიტეტში ჩამოაყალიბა ისეთი მორალური შესაძლებლობები, როგორიცაა ამტანიანობა და უპრეტენზიოება საკვებისა და მატერიალურ-საყოფაცხოვრებო პირობების მიმართ, რაც დღესდღეისობით თურქეთის ღარიბი და საშუალო ფენის მოსახლეობისათვის დამახასიათებელია. ამგვარად თურქები იოლად ეგუებიან საფრონტო და საველე ცხოვრების სიმძიმესა და გაჭირვებას, არ მოითხოვენ კომფორტს.

უბრალო თურქი დიდად აფასებს თავის პატიოსნებას. იგი ყოველთვის აგრესიული და დაუნდობელია, როდესაც საქმე ცოლ-ქმრულ ერთგულებას ეხება. თურქის ფსიქოლოგიაში მტკიცედ არის გამჯდარი „ღირსების დაცვის“ გრძნობა.

თურქებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს ოჯახურ და ნათესაურ კავშირებს. სოფლად მკაცრი და გამოკვეთილი ოჯახური იერარქიაა დამკვიდრებული: დედა და ბავშვები უსიტყვოდ ემორჩილებიან ოჯახის უფროსს, უმცროსი ძმები და დები კი უფროსებს. უფრო მეტი პატივისცემით ექცევიან ოჯახში ბებიებს და ბაბუებს. თუმცა აქვე აღსანიშნავია, რომ თანამედროვე თურქ მამაკაცზე, განსაკუთრებით კი ოფიცრებზე მნიშვნელოვან ზეგავლენას ახდენს მეუღლე, რაც გამოწვეულია იმ ფაქტით, რომ ოჯახის სამეურნეო ნაწილის განკარგვა და ბავშვების მოვლა, მამაკაცის მუდმივი მოუცლელობის გამო, მთლიანად დამოკიდებულია ქალზე.

თურქი შრომის მოყვარეა და ცდილობს ბავშვობიდანვე შეაჩვიოს თავისი შვილი მუშაობას. ევრაპაში თურქმა მუშახელმა მოხსნა გამო-მუშავების ყველა რეკორდი.

უცხოელთან მიმართებაში თურქი ფრთხილია და უნდობლად უყურებს მის ყოველ ინიციატივას თურქეთის სასარგებლოდაც კი. ამადროულად მინიშნება იმაზე, რომ მას არ ენდობიან, საშინლად აღიზიანებთ და საერთოდ უარს ამბობს იქონიოს კონტაქტი ასეთ პიროვნებასთან. პირდაპირ და ხასგაზმით გამოხატული ნდობა თურქს გარკვეულწილად პასუხისმგებლობას ანიჭებს.

თურქის ხასიათისათვის დამახასიათებელია სიფიცხე (სამხრეთული ტემპერამენტი), რაც ხშირად დავის, ჩხუბის და სხვა სახის კონფლიქტების საფუძველია.

თვით თურქები თავიანთი მორალური ფასეულობების იერარქიაში პირველ რიგში აყენებენ თავაზიანობას, პატიოსნებას, სიმამაცეს, ოჯახისა და ახლობლების მიმართ ერთგულებას. ამასთანავე მათ მნიშვნელოვნად მიაჩნიათ საკუთარი სურვილების მოზომვის უნარი, პატივისცემა და სულგრძელობა უფროსებისა და განათლებულთა მიმართ, პატიოსნების, სირცხვილის, ღირსების გრძნობა.

თურქის ეროვნული ფსიქოლოგიის ნიშნები განაპირობებენ თურქეთის არმიის საბრძოლო თვისებებს; ხოლო მორალურ-საბრძოლო შესაძლებლობების ცალკეული ძლიერი და სუსტი მხარეები - მისი პირადი შემადგენლობის ქცევის განმსაზღვრელია.¹

ეროვნული სიამაყე რაც ბუნებრივად არის გადასული თურქეთის შეიარაღებულ ძალებში უნერგავს მის პირად შემადგენლობას თურქეთის არმიის უძლეველობის გრძნობას, ფიცისადმი ერთგულებას (ფიცის ტექსტიც უპირველესად თურქის ეროვნული ფსიქოლოგიის მიხედვით არის შედგენილი). პატრიოტული გრძნობები, გამომუშავებული არმიული ცხოვრების პირობებში, თურქ მოქალაქეებში ამჟამურებს ვაჟკაცობის, სიმამაცის უნარს ეროვნული იდეალების დასაცავად.

საზოგადოებრივი აზრის გამოკითხვა ადასტურებს შეიარაღებული ძალების მაღალ ავტორიტეტს. იგი მიჩნეულია ქვეალიზმის პრინციპების, ქვეყნის საშინაო და საგარეო სტაბილურობის, ტერიტორიული მთლიანობის ძირითად გარანტად.

თურქეთის სახელმწიფოებრიობის მთელი ისტორიის მანძილზე არმია ყოველთვის მმართველი წრის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის გამტარებელი ინსტრუმენტის უმნიშვნელოვანეს როლს ასრულებდა.

თურქეთის სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობა მუდმივ პროპაგანდას აწარმოებს მოსახლეობაში შეიარაღებული ძალების, რო-

გორც „ქვეყნის საშინაო და საგარეო სატაბილურობის ნაცადი წყაროს და ტერიტორიული მთლიანობის გარანტის“ ავტორიტეტის განმტკიცების მიზნით. ამდენად თურქეთის მოსახლეობა არასოდეს უწევდა წინააღმდეგობას სამხედრო ხარჯების გადიდებას; კმაყოფილებით აღიქვამდა მთავრობის ნებისმიერ გადაწყვეტილებას შეიარაღებული ძალების გაძლიერებისა და სამხედრო მოსამსახურეებისათვის მორიგი შეღავათების მიცემის შესახებ.

თურქეთის ჯარების მონაწილეობით ბოლო ორი კონფლიქტის გამოცდილება (კორეაში ომი, თურქეთის შეიარაღებული ძალების გადასხმა კუნძულ კეპროსზე), აგრეთვე არმიის მიერ ქვეყნის შიგნით პოლიტიკის ფუნქციის შესრულება აჩვენებს, რომ მოსახლეობისა და შეიარაღებული ძალების პირადი შემადგენლობის მორალურ-პოლიტიკური პოტენციალი უზრუნველყოფს რეგიონში მეზობელი სახელმწიფოების წინააღმდეგ მათი სავარაუდო გამოყენების წარმატებას.

ნატო-ს სპეციალისტების აზრით, თურქი ჯარისკაცი განხვავდება დასავლეთ ევროპის ქვეყნების სამხედრო მოსამსახურეებისაგან განსაკუთრებული გამძლეობით, დისციპლინით, შემსრულებლობითა და შრომისმოყვარეობით. იგი არის მომთმენი, ამტანი და დაკვირვებული. ნიშანდობლივია, რომ თურქეთის არმიის პირადი შემადგენლობა, კარგად ეგუება გადამწყვეტ მოქმედებებს თანამედროვე ომის ყველაზე რთულ პირობებში, იოლად იტანს მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის პირობების გაუარესებას.

პირადი შემადგენლობის მორალურ-პოლიტიკური პოტენციალის და ჯარების ბრძოლისუნარიანობის განმტკიცების სისტემაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია დაკომპლექტების დროს პოლიტიკური კეთილსაიმედობის პრინციპის გათვალისწინებას. პირველ რიგში ეს ოფიცრებსა და უნტერ-ოფიცრებს ეხება; ამასთანავე კეთილსაიმედობის პრინციპით შეირჩევა, სამხედრო-საჰაერო, სამხედრო-საზღვაო, ჯავშან-სატანკო, სარაკეტო-არტილერიის ძალათა საბრძოლო ნაწილების ჯარისკაცები. ასე მაგალითად, აღნიშნულ ნაწილებში არ იწვევენ ეროვნულ უმცირესობათა წარმომადგენლებს, პოლიტიკური პარტიების აქტივისტებს, მრავალრიცხოვანი პოლიტიკური სექტების წევრებს. შეიარაღებული ძალების ტრადიციული წმენდა ათავისუფლებს არმიას არაკეთილსაიმედო ელემენტებისაგან, რაც მთლიანად ამაღლებს არმიის მორალურ-პოლიტიკურ სულისკვეთებას.

არმია რელიგიური მოღვაწეობის რეგულირებაში ინარჩუნებს გარკვეულ ავტონომიას. საუბარია პირველ სამხედრო მოსამსახურეთა რიგებში ისლამის პოლიტიზაციის აღკვეთაზე, მათ იზოლაციაზე პროისლამისტური პოლიტიკურ მიმდინარეობისაგან, რომლებიც გამოდიან ქვეყანაში შარიათის რეჟიმის დამყარების მოთხოვნით. გენერალური შტაბი უშუალოდ განაგებს სახელმწიფოსა და რადიკალური ისლამის ურთიერთობების პრობლემატიკას. მისი ცენტრალური დაწესებულების სტრუქტურაში მოქმედებს ე.წ. „დასავლური მუშა ჯგუფი“, რომელსაც შედგენილი აქვს საქმეები იმ რელიგიურ ჯგუფებზე ქვეყანაში, რომლებიც ექვმიტანილები არიან ქვეყანაში საერო წყობის მოშლის მცდელობებში. სამხედრო უწყებების წარმომადგენლები და პირველ რიგში გენ. შტაბის უფროსი აქტიურები არიან ეროვნული უშიშროების საბჭოში, ახდენენ რა საერო ხელისუფლების ინიცირებას რადიკალური ისლამის საერო რეჟიმის წინააღმდეგ მიმართული საფრთხის აღმოფხვრისაკენ.

გენერალური შტაბის დაქვემდებარებაში შემავალი სახმელეთო ჯარების სარდლობა გამოცემს სახელმძღვანელოს „რელიგიათმცოდნეობა ჯარისკაცისათვის“. მათში მოყვანილია ყურანის სურები, ხადისები და ლოცვები. სახელმძღვანელოში არის ასევე აღნიშვნა, რომელიც ჯარისკაცს ახსენებს რელიგიის როლზე თურქეთში, ისლამის არსს, მის პრინციპებს. სახელმძღვანელოში აღნიშნულია, რომ ისლამი სამხედრო სამსახურს თვლის ერთერთ ყველაზე წმინდა მოვალეობად. მისი მნიშვნელობა აღემატება ყველა სხვა სამსახურს. შეტანილია ინფორმაცია ორუჩზე (მარხვა რამაზანის თვეში), ღღესასწაულებზე, ჰაჯიზე. ასევე მოყვანილია ისლამის დამოკიდებულება ალკოჰოლურ სასმელებთან, ოჯახთან, ქალებთან. ცალკე პარაგრაფში მოყვანილია სახელმწიფოსა და რელიგიის ურთიერთობების შესახებ ინფორმაცია. აღნიშნულია, რომ საერო სახელმწიფო, საზოგადოების მართვისას არ არის დამოკიდებული რელიგიურ წესებზე. ასევე მოქალაქეებს გააჩნიათ რელიგიური აღმსარებლობის თავისუფლება. არცერთი მოქალაქე არ შეიძლება იდენტიფიცირდეს თავისი რელიგიური აღმსარებლობის გამო. აღმსარებლობის თავისუფლების გარანტიაა ღვთისმსახურების თავისუფლების შესახებ კანონი.

მთლიანობაში, თურქეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალებისა და ჯარების სახეობებში მორალურ-პოლიტიკური და ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით ყველაზე მყარია სამხედრო-საზღვაო ძალები და სპე-

ციალური დანიშნულების ჯარები, სადაც განსაკუთრებით დიდია ოფიცერთა და ზევადიან მოსამსახურეთა პროცენტი. საუკეთესო მორალურ-საბრძოლო თვისებებით ხასიათდება ოფიცრებისა და უნტერ-ოფიცრების მთლიანი შემადგენლობა, ჯარისკაცები, გაწვეული სოფლებიდან და ეკონომიკურად ჩამორჩენილი რეგიონებიდან.

ნატოს ექსპერტთა აზრით მორალურ-პოლიტიკური თავალსაზრისით ყველაზე არამყარად ითვლება სამოქალაქო უმაღლესი სასწავლებლების კურსდამთავრებული რეზერვისტი ოფიცრები, აგრეთვე თურქეთის უმსხვილესი სამრეწველო და კულტურული ცენტრების წვევამდებლები.

ამრიგად, თურქი ერის მენტალიტეტი და საბრძოლო თვისებები საუკუნეების მანძილზე ყალიბდებოდა და დღეს მორალური პოტენციალი არის ერთერთი მიზეზი იმისა, რომ თურქეთის შეიარაღებული ძალები წარმოადგენენ ქვეყნის სტაბილურობისა და კეთილდღეობის გარანტს.

1-2. თანამედროვე სამხედრო დოქტრინა

თურქეთი როგორც სახელმწიფო, აღმოცენდა ოსმალეთის იმპერიის დაშლის შედეგად. მრავალი ცენტრის მქონე და მრავალეროვნული ისლამური, იმპერიული სტრუქტურის ნაცვლად მუსტაფა ქემალ ათათურქმა. შექმნა თურქეთის რესპუბლიკა ნაციონალისტური წყობით. თურქეთი გახლდათ აღმოსავლეთის პირველი სახელმწიფო, რომელმაც კავშირი გაწყვიტა თავის სულიერ, რელიგიურ და გეოპოლიტიკურ ტრადიციებთან.

თურქეთის თანამედროვე სამხედრო დოქტრინის ძირითადი მიმართულებები მოცემულია შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის მიერ შემუშავებულ “ეროვნულ სამხედრო-სტრატეგიულ კონცეფციაში”, რომლის თანახმადაც თურქეთის შეიარაღებული ძალების ძირითადი ამოცანებია:

- სახელმწიფოს კონსტიტუციური წყობილების დაცვა;
- სახელმწიფოს მთლიანობის და განუყოფლობის დაცვა;
- სახელმწიფოს დამოუკიდებლობის დაცვა.

დღეისათვის თურქეთის ეროვნული ინტერესების უზრუნველყოფას ქვეყნის სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობა უპირველეს ყოვ-

ლისა ნატო-ს წევრობას, წამყვანი დასავლური ქვეყნების და აშშ-ს კურსის მხარდაჭერას უკავშირებს. ამაზეა დაფუძნებული თურქეთის ხელმძღვანელობის შეხედულებები ისეთ საკვანძო საკითხებში, როგორიცაა: ბირთვული შეიარაღების როლი, პოტენციური მოწინააღმდეგის განსაზღვრა, საფრთხის დროს მოქმედებების ხასიათი, შეიარაღებული ძალების სტრატეგიული გაშლის და ეკონომიკის სამობილიზაციო გაშლის უნარის შენარჩუნება, ომის გაჩაღების ხერხები და მისი ხასიათი, მიზნები და ამოცანები, რომლებითაც შესაძლებელი ხდება ომში წარმატებების მოპოვება.

აღსანიშნავია, რომ თურქეთის რესპუბლიკა ჩრდილო ატლანტიკურ ალიანსში ჯერ კიდევ ორმოცდაათიან წლებში გაერთიანდა. 1951 წლის სექტემბერში ნატოს საბჭომ გადაწყვეტილება მიიღო აღნიშნული ქვეყნის თავის რიგებში მიღების შესახებ. 1952 წლის 18 თებერვალს კი თურქეთის მეჯლისმა (პარლამენტმა) თავისი ქვეყნის ნატოში შესვლის რატიფიცირება მოახდინა. რამოდენიმე წელიწადში, კერძოდ 1959 წლის მარტში ამერიკის შეერთებულ შტატებსა და თურქეთს შორის დაიდო ორმხრივი სამხედრო ხელშეკრულება, რომლის მთავარი მიზანი იყო საბჭოთა კავშირის, სამხრეთის საზღვრებთან ახლოს, შექმნილიყო ამერიკის სარაკეტო ატომური ბაზა.

თანამედროვე პირობებში თურქეთის სამხედრო დოქტრინის ძირითადი პრინციპებია:

1. ნატო-ში წევრობა უსაფრთხოების სფეროში თურქეთის პოლიტიკის განუყოფელ ნაწილს წარმოადგენს. მსოფლიოში მიმდინარე პროცესებისგან დამოუკიდებლად, ნატო-ს ბლოკი უნდა დარჩეს, როგორც რეგიონალური და მსოფლიო პოლიტიკის ერთ-ერთი ძირითადი ფაქტორი. ფართო მასშტაბიან ომში თურქეთს ქვეყნის უსაფრთხოების უზრუნველყოფა მხოლოდ საკუთარი ძალებით არ ძალუძს.

2. მიუხედავად ურთიერთობების შედარებით ნორმალიზებისა, თურქეთისათვის რუსეთი კვლავინდებურად წარმოადგენს ერთერთ სავარაუდო მოწინააღმდეგეს და ერთადერთ სახელმწიფოს, რომელსაც გააჩნია საკმარისი სამხედრო პოტენციალი მის წინააღმდეგ საბრძოლო მოქმედებების წარმატებით წარმოებისათვის.

თურქეთის სავარაუდო მოწინააღმდეგედ რეგიონში ასევე ითვლება სომხეთი, ირანი, სირია და ერაყი. ეს უკანასკნელი ბოლო დროს განვითარებული მოვლენების შედეგად, დღესდღეობით თურქეთისათვის საშიშროებას არ წარმოადგენს. სამხედრო შეტაკება სომხეთთან,

თურქეთის შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელობის ვარაუდით, შესაძლოა, დაიწყოს სომხეთ-აზერბაიჯანის კონფლიქტის მასშტაბების გაფართოებისა და ინტენსიობის გაზრდის შედეგად, ირანთან – თეირანის მხრიდან ისლამური ფუნდამენტალიზმის ექსპორტის შედეგად. სირიასთან ომის მიზეზად შეიძლება იქცეს ამ ქვეყნების ლიდერების მიერ თურქეთში მოქმედი ტერორისტული ორგანიზაციების მხარდაჭერა.

მსოფლიოსათვის ცნობილია თურქეთსა და საბერძნეთს შორის ისტორიულად არსებული მტრობა და წინააღმდეგობანი, რომელთა საფუძველზე წარმოიშვა კვიპროსის პრობლემა, რაც ორივე მხარისათვის დღემდე მოუგვარებელ და მტკივნეულ საკითხად რჩება ორივე მხარისათვის რჩება. სწორედ ამ მიზეზის გამო საბერძნეთი კვლავ მოიაზრება თურქეთის შესაძლო მოწინააღმდეგეთა რიცხვში, თუმცა უკანასკნელ წლებში მასთან სამხედრო შეტაკების საშიშროება, თურქი ექსპერტების თვალსაზრისით, მნიშვნელოვნად შემცირდა.

ამავე დროს თურქეთის შიდა საფრთხის განსაზღვრისადმი ახალი მიდგომით პოტენციური სამხედრო მოწინააღმდეგეთა რიცხვიდან გამოირიცხნენ ბულგარეთი და რუმინეთი.

3. თურქეთის სამხედრო ხელმძღვანელობის აზრით, ახალ პირობებში უეცარი ფართომასშტაბიანი ომის გაჩაღება ნაკლებად შესაძლებელი გახდა. ომის დაწყების შემთხვევაში სამხედრო მოქმედებების ძირითადი საშუალება პირველ ეტაპზე იქნება შეტევაზე გადასვლა შეიარაღებული ძალების მთლიანად ან ნაწილობრივ სტრატეგიული გაშლის შემდეგ, რომელიც გაგრძელდება არაუმეტეს ოთხი კვირისა. ეს თურქეთს საშვალებას მისცემს შეიარაღებული ძალების გარკვეული რაოდენობა მუდმივ მზადყოფნაში იყოლიოს. ამასთანავე უნდა აღინიშნოს რომ დღესდღეობით აუცილებელ მიზნად არის მიჩნეული სამობილიზაციო გაშლის სისტემის ხარისხის გაუმჯობესება. რეალური საფრთხის არსებობისას თურქეთს კოალიციის შემადგენლობაში, ნატოს ახალი კონცეფციის “კრიზისების მართვა” პირობების შესაბამისად, შეუძლია მონაწილეობა მიიღოს შესაძლო მოწინააღმდეგეზე კომპლექსურ (პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამხედრო) ზეწოლაში. სამხედრო ზეწოლის საფუძველი შეიძლება გახდეს თურქეთში, ნატო-ს მრავალეროვნული რეაგირების ძალების კონტიგენტის სწრაფი და დემონსტრაციული, ხოლო შემდგომ, აუცილებლობის შემთხვევაში აშშ-ს და ნატოს ბლოკის სხვა ქვეყნებიდან გაძლიერებული ჯარების და ავიაციის გადასროლა.

თურქეთის სამხედრო დოქტრინა მოცემულ ეტაპზე ითვალისწინებს, კოალიციური ომის გაჩაღების ორ ვარიანტს: სახელმწიფოთაშორისო ურთიერთობებში დაძაბულობის თანდათანობითი გაზრდის შემდეგ ან ვითარების უეცარი გამწვავების პირობებში. თუმცა არ გამოირიცხავს ომის თანდათანობით ესკალაციას სამხედრო კონფლიქტიდან “ნატო-ს საპასუხისმგებლო ზონის” ფარგლებს გარეთ და ლოკალური ომის წარმოების შესაძლებლობას სირიასთან, ერაყთან, საბერძნეთთან და ირანთან.

ასეთი ომების ყველაზე გადამწყვეტი მიზნები – შეიარაღებული ძალების მთლიანი განადგურება და ქვეყნის ომიდან გამოყვანა – განსაზღვრულია დოქტრინით საბერძნეთისა და სირიისთვის. სხვა შესაძლო მოწინააღმდეგესთან დამოკიდებულებაში ომის მიზნები მოწინააღმდეგის ტერიტორიის ნაწილობრივ დაპყრობასა და მოლაპარაკებებისთვის სადაო ტერიტორიული პრობლემების გადაწყვეტის შესახებ პირობების შექმნაში მდგომარეობს, რასაც შემდგომ სამშვიდობო შეთანხმებები მოყვება.

4. თურქეთის ურთიერთობა ბირთვულ იარაღთან ვითარდება ნატო-ს ახალი სტრატეგიის შესაბამისად, რომელშიც იგი განიხილება, როგორც “ბოლო საშუალება” ქვეყნისათვის და შეიძლება გამოყენებული იყოს მხოლოდ ისეთი სიტუაციის წარმოშობის შემთხვევაში, როცა ომის წარმატებით გაგრძელების ყველა დანარჩენი საშუალება ამოწურულია.

სამხედრო დოქტრინის თავდაცვითი ხასიათის შესახებ თურქეთის ხელმძღვანელობის ოფიციალური განცხადების მიუხედავად, მისი სამხედრო-ტექნიკური მხარე განსაზღვრავს შეიარაღებული ძალების სამხედრო მშენებლობის და ტექნიკურად აღჭურვის მიმართვას ისეთი სახით, რომ მათ უკვე ომის დაწყებისთანავე შეუძლიათ კოალიციური გეგმების მიხედვით ბლოკის შემადგენლობაში და ლოკალურ ომებში დამოუკიდებლად შეტევითი ოპერაციები ჩატარება.

ამჟამად თურქეთის სამხედრო დოქტრინაზე მუშაობა კვლავ გრძელდება. თუმცა მოსალოდნელი ცვლილებები არ შეეხება მის ძირითად შინაარსს, რადგან თურქეთს კვლავინდებურად ენიჭება ნატო-ს წამყვანი ძალის როლი სამხრეთ ევროპის სამხედრო მოქმედებათა თეატრის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში. თურქეთს შესწევს უნარი სამხრეთში წინააღმდეგობა გაუწიოს ბლოკის მიმართ რეგიონის სახელმწიფოებისა და რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ძალების შესაძლო მუქარას.

თავი II.
**სამხედრო-ეკონომიკური პოტენციალის
სტრუქტურა**

**II-1. თავდაცვითი ხარჯები და მისი
დაფინანსების წყაროები**

თურქეთის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს თავდაცვითი ხარჯებისა და დაფინანსების სწორ გადანაწილებას. აღნიშნულთან დაკავშირებით შექმნილია დაფინანსების წყაროების დადგენის, დაგეგმარების, პროგრამირებისა და ბიუჯეტში ჩასმის სისტემა.

დაგეგმარება მოიცავს საშუალო (10 წელი) და გრძელვადიანი (11-20 წელი) სამხედრო სტრატეგიული მიზნებისა და ამოცანების ჩამოყალიბების, ასევე სტრუქტურული რეორგანიზაციის საკითხებს.

პროგრამირება ითვალისწინებს, დროის ფაქტორის გათვალისწინებით, დასახული მიზნების დაპროექტების საკითხებს.

ბიუჯეტში ჩასმის სისტემა განსაზღვრავს, უშუალოდ წლის ბიუჯეტში სამხედრო სფეროში რა თანხა რა მიზნით უნდა იქნას გამოყენებული.

თურქეთის შეიარაღებული ძალების დაფინანსების შესაძლო წყაროების მოცულობის დადგენისას, ფასდება ქვეყნის ძირითადი ეკონომიკური მახასიათებლები, მისი ზრდის ტემპი, საგარეო ვაჭრობის ბალანსი, ფასების ზრდა, საგარეო დახმარებებისა და კრედიტების შესაძლებლობები, განვითარების გეგმები, მთავრობის პროგრამა, განსახორციელებელი პროგრამები და ზეგავლენის მომხდენი სხვა ფაქტორები.

თავდაცვის დაფინანსების წყაროებია:

- თურქეთის შეიარაღებული ძალებისათვის სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გამოყოფილი თანხა;
- თავდაცვითი მრეწველობის ფონდი;
- თურქეთის შეიარაღებული ძალების გაძლიერების ფონდი;
- ჟანდარმერიის ბიუჯეტი;
- სანაპირო დაცვის ბიუჯეტი;

- ხაზინის სამმართველოს ფონდის მიერ გარანტირებული საზღვარგარეთის ქვეყნებისა და ფირმების კრედიტები;
- უცხოური სამხედრო დახმარება;
- ეროვნულ თავდაცვის სამინისტროში, სპეციალური კანონით ნებადართული საქმიანობის მეშვეობით შემოსული თანხა.

თავდაცვის სამინისტროს ბიუჯეტი. თავდაცვის სფეროს დაფინანსებისათვის ფინანსური წყაროებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანია თავდაცვის სამინისტროს ბიუჯეტი. მომავალი წლის ბიუჯეტის შემუშავება იწყება მიმდინარე წლის პირველ ნახევარში. ამისათვის ხდება „ფასების დამდგენი და არსებული შტატის კომიტეტების“ ფორმირება და ბიუჯეტის მომზადების პროცესში გასათვალისწინებელი პრინციპების შესახებ ღირებულებების გამოქვეყნება.

წყაროების დადგენის, დაგეგმარების, პროგრამირებისა და ბიუჯეტში ჩასმის სისტემის შესაბამისად, მოთხოვნილებათა დადგენა ხდება ავსტ. ზე პატარა შენაერთის დონეზე. საეარაუდო ფასების, არსებული შტატის, მოდერნიზაციის პროექტების ღირებულების გათვალისწინებით მომზადებული შენაერთების ბიუჯეტების პროექტები, ეროვნულ თავდაცვის სამინისტროში შესწავლისა და შესწორების შემდეგ, ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს „საბიუჯეტო წინადადების“ სახით ყოველი წლის ივლისის ბოლოს იგზავნება განსახილველად ჯერ ფინანსთა სამინისტროში და შემდეგ პარლამენტში.

ბიუჯეტი შედგება ოთხი ძირითადი კომპონენტისაგან: სახელფასო ფონდი; მიმდინარე ხარჯები; ინვესტიციები; ტრანსფერები.

სახელფასო ფონდი. სახელფასო ფონდის დადგენა ხდება შესაბამისი კანონმდებლობის მიხედვით, რომელშიც გათვალისწინებულია სამხედრო მოსამსახურეებისა და შეიარაღებული ძალების სხვა თანამშრომლების პირადი უფლებები და პრივილეგიები.

მიმდინარე ხარჯები. წარმოადგენს ბიუჯეტის ყველაზე მნიშვნელოვან ნაწილს. სტრატეგიული მიზნების გეგმაში გათვალისწინებელია მოდერნიზაციის პროექტების, სამხედრო კანონმდებლობით გათვალისწინებული სამხედრო მოსამსახურეების კვებისა და ტანსაცმლის, მშენებლობების, შენობების სარემონტო სამუშაოების, სამივლინებო, საწვავის, ელექტროობის, წყლის, ბუნებრივი აირის, მკურნალობისა და წამლების, საკანცელარიო საქონლის, სხვა ინვენტარის, გადაზიდვებისა და ტრანსპორტიტების მომსახურების, სათადარიგო

ნაწილების ხარჯები. მოდერნიზაციის ხარჯების მნიშვნელოვანი ნაწილი, ფუნქციური დაყოფის მიხედვით შედის მიმდინარე ხარჯებში, რადგანაც არ ექვემდებარება „სახელმწიფო დაგეგმარების ორგანიზაციის“ კონტროლს.

ინვესტიციები. შედგება „სახელმწიფო დაგეგმარების ორგანიზაციის“ კონტროლქვეშ მყოფი ხარჯებისაგან. მოიცავს სატრანსპორტო საშუალებების შესყიდვას, სამშენებლო სამუშაოების ნაწილს და სხვადასხვა მოდერნიზაციის პროექტებს.

ტრანსფერები. მოიცავს სხვადასხვა საერთაშორისო ორგანიზაციების საწევრო გადასახადებს, წინა წლიდან დარჩენილი ვალების გადახდას და სხვადასხვა საზოგადოებებისათვის, შენაერთებისათვის და ორგანიზაციებისათვის გადასახდელ დახმარებებს.

საშუალოდ თავდაცვის სამინისტროს ბიუჯეტის 30%-ს სახელფასო ფონდი, 68,9%-ს მიმდინარე ხარჯები და დარჩენილ ნაწილს ინვესტიციები და ტრანსფერები შეადგენენ.

2003 წლის თავდაცვის ბიუჯეტმა შეადგინა დაახლოებით 7,9 მლრდ აშშ დოლარი, რაც ქვეყნის მთლიანი ბიუჯეტის 8%-ია. აქედან სახმელეთო ძალებისათვის გამოყოფილია 49,3% (დაახლოებით 3 574 მლნ აშშ დოლარი), სამხედრო-საჰაერო ძალებისათვის – 21,9% (დაახლოებით 1 587 მლნ აშშ დოლარი), სამხედრო-საზღვაო ძალებისათვის – 14,4% (დაახლოებით 1 044 მლნ აშშ დოლარი), ეროვნული თავდაცვის სამინისტროსათვის – 7,2% (დაახლოებით 522 მლნ აშშ დოლარი) და გენერალური შტაბისათვის – 7,1% (დაახლოებით 515 მლნ აშშ დოლარი).

მოდერნიზაციის ხარჯები. თურქეთის შეიარაღებული ძალებისადმი კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით დაკისრებული მოვალეობების გათვალისწინებით, სამხედრო-პოლიტიკური მდგომარეობის შეფასების შედეგად ხდება თურქეთის ეროვნული სამხედრო სტრატეგიის (TÜMAS) და თურქეთის შეიარაღებული ძალების ერთობლივი ოპერატიული კონცეფციის შემუშავება. აღნიშნული სტრატეგია და კონცეფცია შეიცავენ გვარეობათა სტრუქტურისა და მოდერნიზაციის საშუალო და გრძელ ვადიან გეგმებს.

თურქეთის ეროვნული სამხედრო სტრატეგიით დასახული მიზნების შესაბამისად მზადდება დაგეგმარებისა და პროგრამირების დირექტივები, რომლებიც უზრუნველყოფენ იმის დადგენას, თუ საშუალო და გრძელვადიან მოთხოვნილებებიდან, რომელის დაკმაყოფილებაც სა-

ჭირო არსებული საშუალებებით. ამასთან გვარეობათა სარდლობები და სხვა სტრუქტურული ერთეულები დაგეგმარებისა და პროგრამირების დირექტივაში განსაზღვრული სფეროებისა და კრიტერიუმების შესაბამისად ამზადებენ „გვარეობათა წინადადებებს“, სადაც განსაზღვრულია გვარეობათა საშუალო და გრძელვადიანი გეგმები, ამ გეგმებით გათვალისწინებული სამუშაოების ღირებულება და განხორციელების დრო.

აღნიშნული სამუშაოების შედეგად მზადდება სტრატეგიული მიზნების გეგმა, რომელიც მოიცავს თურქეთის შეიარაღებული ძალების გვარეობათა სტრუქტურას, აღნიშნული სტრუქტურების შესაბამისად ძირითად სისტემებს, საბრძოლო სამზადისის პროცესს, ოპერატიული მზადყოფნისა და მშენებლობის საკითხებში დასახულ მიზნებს.

თურქეთის შეიარაღებული ძალების გაძლიერებისა და მოდერნიზაციის მიზნით მიმდინარე ღონისძიებების ფარგლებში მზადდება ფინანსური გეგმა, რომელიც გვარეობათა ფუნქციური ხარჯების ჯგუფების მიხედვით, განსაზღვრავს გარკვეული ვადის ფარგლებში შეიარაღებული ძალების გაძლიერების, მოდერნიზაციისა და განვითარების ხარჯებს.

სტრატეგიული მიზნების გეგმის მომზადების შემდეგ, ამ გეგმაზე დაყრდნობით მზადდება ათ წლიანი უზრუნველყოფის პროგრამა. ეს პროგრამა სტრატეგიული მიზნების გეგმაში დადგენილი გვარეობათა სტრუქტურის და: სიძლიერის მიღწევის მიზნით მომავალი 10 წლის განმავლობაში საჭირო ღონისძიებათა დაფინანსების შემცველი დოკუმენტია. ადგენს სხვადასხვა წყაროებიდან მოსაზიდი ფინანსური წყაროების გამოყენების პრინციპებს და თვით წყაროებს. დოკუმენტი წარმოადგენს წლიური ბიუჯეტის შედგენის ძირითად საფუძველს. ათ წლიანი პროგრამის მიმდინარე წლის პროგრამები, განხორციელებაში შედის ბიუჯეტის მიღებისა და ხარჯვის უფლების მინიჭების შემდეგ. განხორციელებადი პროგრამები 3 თვეში ერთხელ ექვემდებარება კონტროლს და საჭირო ცვლილებების შეტანას.

II-2. სამხედრო სამრეწველო-ეკონომიკური პოტენციალი

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო-ეკონომიკური პოტენციალის სტრუქტურა მოიცავს ქვეყნის სამეურნეო-ეკონომიკური კომპლექსის მატერიალური და ეკონომიკური რესურსების ურთიერთდაკავშირებულ სისტემას:

- ნედლეული;
- ენერგეტიკა;
- მრეწველობა;
- სოფლის მეურნეობა;
- ფინანსები;
- ტრანსპორტი;
- საგარეო ეკონომიკა;
- ინფრასტრუქტურა;
- შეიარაღებული ძალების სამრეწველო-ეკონომიკური პოტენ-

ციალი.

თურქეთის სამხედრო ხელმძღვანელობა ცდილობს მაქსიმალურად უზრუნველყოს სამხედრო ტექნიკის ადგილობრივი წარმოების ზრდა. ბოლო ათწლეულში დაიდო მრავალი ხელშეკრულება დასავლეთის წამყვან ფირმებთან შეიარაღების ერთობლივ წარმოებაზე. ძირითადი აქცენტი გამახვილებულია თურქეთის სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსის განვითარებაზე. აქედან გამომდინარე ერთობლივი წარმოება იგეგმება ისეთნაირად, რომ არამარტო საბოლოო პროდუქცია, არამედ მაკომპლექტებელი ნაწილებიც დასავლური მოწინავე ტექნოლოგიების გამოყენებით თურქეთის ქარხნებში იქნას წარმოებული.

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო-ეკონომიკური პოლიტიკა თანამედროვე სახით ჩამოყალიბდა XX საუკუნის 90-იანი წლების დასაწყისში, „თავდაცვითი მრეწველობის სფეროში თავდაცვის მინისტრის თანაშემწის აპარატის“ შესახებ კანონის მიღების შემდეგ. მიღებული კანონი ითვალისწინებდა ადგილობრივი სამრეწველო შესაძლებლობების მაქსიმალურ გამოყენებას; ახალი ტექნოლოგიების დაფინანსებას; უცხოურ ტექნოლოგიებთან თანამშრომლობას და ინვესტირების უზრუნველყოფას; სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების წარმოების შედეგად თურქეთისათვის საჭირო ყველა სახის შეიარაღების,

ხელსაწყოების, დანადგარების შეძლებისდაგვარად თურქეთში წარმოებას.

მიღებული კანონის შესაბამისად მთლიანად შეიცვალა სამხედრო მრეწველობის ცნების გაგება და წარმოიქმნა მოქნილი და სწრაფი სისტემა. აღნიშნული სისტემა შედგება 5 ძირითადი წარმონაქმნისაგან:

- თავდაცვითი მრეწველობის აღმასრულებელი კომიტეტი;
- თავდაცვითი მრეწველობის სფეროში თავდაცვის მინისტრის თანაშემწის აპარატი;
- თავდაცვითი მრეწველობის მხარდაჭერის ფონდი;
- თავდაცვითი მრეწველობის უმაღლესი საკოორდინაციო საბჭო;
- თავდაცვითი მრეწველობის სამეთვალყურეო საბჭო.

თავდაცვითი მრეწველობის აღმასრულებელი კომიტეტი. წარმოადგენს ძირითადი გადაწყვეტილების მიმღებ სტრუქტურას, რომელშიც შედიან პრემიერ მინისტრი, გენერალური შტაბის უფროსი და ეროვნული თავდაცვის მინისტრი. აღმასრულებელი კომიტეტის ძირითადი მოვალეობაა სტრატეგიული გეგმის შესაბამისად დასამტკიცებელი შეიარაღების, ტექნიკისა და სხვა საჭირო ნაწარმის წარმოებაზე და საჭიროების შემთხვევაში შესყიდვაზე გადაწყვეტილების მიღება.

თავდაცვითი მრეწველობის დარგში თავდაცვის მინისტრის თანაშემწის აპარატი. წარმოადგენს თავდაცვის სამინისტროზე დაქვემდებარებულ იურიდიულ პირს, რომელსაც გააჩნია საკუთარი ბიუჯეტი. მისი ფუნქციონალური მოვალეობებია:

- აღმასრულებელი კომიტეტის მიღებული გადაწყვეტილებების განხორციელება;
- ეროვნული მრეწველობის გარდაქმნა და მოდერნიზაცია თავდაცვითი მრეწველობის მოთხოვნილებების შესაბამისად;
- საჭირო თანამედროვე იარაღის, საბრძოლო მასალების, სამხედრო ტექნიკის და სხვა საშუალებების წარმოების დაგეგმვა როგორც სახელმწიფო, ასევე კერძო სექტორში;
- თანამედროვე შეიარაღების კვლევების, განვითარების, პროტოტიპების წარმოების უზრუნველყოფა, დაფინანსება, გრძელვადი-

ანი შეკვეთების და სხვა ფინანსური და ეკონომიკური წინადადებების მომზადება;

თავდაცვის მრეწველობის მხარდაჭერის ფონდი შექმნილია თავდაცვის მრეწველობის დეპარტამენტის პროექტების და ღონისძიებების არასაბიუჯეტო ხარჯებით უზრუნველყოფის მიზნით. ფონდის დაფინანსების წყაროებს წარმოადგენს: საშემოსავლო გადასახადის ნაწილი, თხევადი საწვავის გამოყენების გადასახადი, ალკოჰოლური სასმელებისა და თამბაქოს რეალიზაციიდან შემოსული გადასახადები, ეროვნული ლატარეიდან შემოსული თანხა და სხვა. ფონდის შექმნის დღიდან, მისი სახსრების მხოლოდ 16% მოხმარდა საზღვარგარეთიდან იარაღის შესყიდვას, დანარჩენი კი შიდა წარმოების განვითარებას ხმარდება.

საომარი მოქმედებების დროს სამხედრო პროდუქციის მაქსიმალურად გამოშვების მიზნით სამობილიზაციო გეგმებით გათვალისწინებულია სამხედრო მრეწველობის გაფართოება სადღელამისო მუშაობის რეჟიმის შემოღების, სამოქალაქო წარმოების სამხედროზე გადაყვანისა და სარეზერვო შესაძლებლობების ამუშავების ხარჯზე.

თურქეთის თავდაცვითი მრეწველობის ბაზას შეადგენს კერძო და სახელმწიფო სექტორების 130-მდე საწარმო, სადაც დასაქმებულია დაახლოებით 145 ათასი კაცი. თურქეთის სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსის ძირითად დარგებს წარმოადგენენ: საავიაციო-კოსმოსური, ჯავშან-სატანკო, საარტილერიო და ცეცხლსასროლი იარაღის, გემთმშენებლობის, საბრძოლო მასალებისა და ფეთქებადი ნივთიერებების, კავშირგაბმულობის დარგები. ფორმირების სტადიაშია სარაკეტო წარმოება. ასევე მოქმედებს საკუთარი სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო ბიუროები.

საავიაციო მრეწველობა თურქეთის რესპუბლიკის საავიაციო მრეწველობის ძირითადი საწარმოებია: საავიაციო ქარხანა „თაი“, საავიაციო ძრავების ქარხანა „თეი“ (ესქიშეჰირი), თვითმფრინავების მომსახურებისა და რემონტის 1-ლი (ესქიშეჰირი), მე-2 (ქაისერი), მე-3 (ანკარა) ცენტრები და თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების 901-ე ავიასამწყობო ქარხანა (გიუვერჯინლიქი).

საავიაციო მრეწველობის უდიდესი ობიექტია „თაი“ (თურქეთის საავიაციო მრეწველობა), რომელიც განლაგებულია ორ ქალაქში ანკარასა და აქინჯიში – 2,3 მლნ მ² ტერიტორიაზე. უშუალოდ საწარმოო ობიექტები მოიცავენ 130 000 მ²-ს (საწარმოო ობიექტების გარდა

„თაი“-ს გააჩნია საცდელი აეროდრომები, ანგარები და ა.შ). თვითმფრინავის ნაწილების მწარმოებელი საწარმოები განლაგებულია ანკარაში, ხოლო ავიასაამწყობო ქარხანა აქინჯიში, სადაც ასევე ხდება თვითმფრინავის ფრენისწინა, საფრენი გამოცდა და დამკვეთისათვის ჩაბარება. „თაი“-ში მომუშავე პერსონალი შეადგენს 2 790 კაცს (აქედან 838 საინჟინტო-ტექნიკური პერსონალი), რომელთაც განათლება მიღებული აქვთ, როგორც თურქეთის სასწავლო ცენტრში ასევე სხვა სასწავლო დაწესებულებებში, როგორიცაა „მარტინ თაქთიქალ აირკრაფტ სისტემ“, „კასა“ (ესპანეთი), „აგუსტა“ (იტალია).

1987-2000 წლებში „თაი“-ში შემუშავდა რამდენიმე სამხედრო პროექტი - „ონჯელ-I“, „ონჯელ-II“ და „ფის-ვექტორ-IV“, რომლებიც ითვალისწინებდნენ თურქეთისათვის და სხვა სახელმწიფოებისათვის (აშშ, ეგვიპტე, პაკისტანი) F-16-ის ტიპის თვითმფრინავების და მათი მაკომპლექტებული ნაწილების წარმოებას.

F-16

1998 წელს თურქეთის თავდაცვის სამინისტროს, „თაი“-სა და „კასა“-ს შორის ხელი მოეწერა 108 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების პროექტს, რომლის ფარგლებშიც „თაი“-მ 2002 წელს თურქეთის შეიარაღებულ ძალებს გადასცა 9 ერთეული CN-235 ტი-

პის თვითმფრინავი საპატრულო მიზნებისათვის (6 ერთეული გადაეცა თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალებს და 3 ერთეული სანაპირო დაცვის სარდლობას). ასევე, 2000 წელს ხელი მოეწერა მოლაპარაკებას პაკისტანთან, რომლის ფარგლებშიც „თაი“-მ დაამზადა და გადასცა ექვსი ერთეული CN-235 ტიპის თვითმფრინავი.

აღსანიშნავია, რომ „თაი“ ჩართულია ევროკავშირის პროექტ „მომავლის თვითმფრინავებში“, რომლის მეშვეობითაც 2006 წლიდან დაგეგმილია თურქეთის სამხედრო საჰაერო ძალების C-160 და C-130 მძიმე სატრანსპორტო თვითმფრინავების მოთხოვნილების დაკმაყოფილება. პროგრამა განხორციელდება გერმანიის, ბელგიის, საფრანგეთის, დიდი ბრიტანეთის, ესპანეთის, პორტუგალიისა და თურქეთისაგან შემდგარი კონსორციუმის მიერ. პროექტი ითვალისწინებს ფირმა „აერბას“-ის ბაზაზე 288 მანქანის დამზადებას, რომელთაგანაც 32 ერთეული თურქეთისათვის არის განკუთვნილი. „თაი“, რომელიც პროექტში თურქეთს წარმოადგენს ფლობს აქციათა 9%. 32 ერთეული თვითმფრინავის ღირებულება სავარაუდოდ შეადგენს 1,5-2 მლრდ აშშ დოლარს. პროექტის განხორციელებისათვის შექმნილია ფირმა AMC სერიული წარმოების დაწყება იგეგმება 2006 წლისათვის.

1998 წლის დეკემბერში თავდაცვითი მრეწველობის დარგში თავდაცვის მინისტრის თანაშემწის აპარატმა მიიღო წინადადება ფირმებისაგან „ჯენერალ ატომიკი“ (აშშ), „იიი“ (ისრაელი) და „კატიკ“ (ჩინეთი) თურქეთში სამი ტიპის უპილოტო საფრენი აპარატის დამზადების შესახებ, რომელთა საერთო რაოდენობაც 37 ერთეული იქნება (მცირე რადიუსიანი – 14 ერთეული, საშუალო რადიუსიანი – 8 ერთეული და დიდ რადიუსიანი – 15 ერთეული). თურქეთის მხრიდან პროექტში ჩართულები არიან „თაი“ და „ასელსანი“. მოსალოდნელია, რომ აღნიშნული პროექტი, რომლის ღირებულებაც 750 ათასი აშშ დოლარია განხორციელდება 7 წელიწადში.

1997 წელს გამოცხადდა ტენდერი თურქეთის რესპუბლიკის სახმელეთო ძალებისათვის და ჟანდარმერიისათვის 145 ერთეული მოიერიშე ვერტმფრენის ერთობლივ წარმოებაზე. ტენდერში მონაწილეობას იღებდა აშშ-ს „ბელ-ტექსტრონი“ (ვერტმფრენი ბლექ კობრა) და რუსული „კამოვი“, ისრაელის ფირმა „იიი“-სთან ერთად (ვერტმფრენი KA-50-2 – „ერდოლანი“). სავარაუდოდ ტენდერში გამარჯვებას მიაღწევს რუსული ფირმა, რომელიც ამერიკელებისაგან განსხვავებით მზად

20

არის გადასცეს თურქეთს აღნიშნული მოდიფიკაციის ვერტმფრენების წარმოების ლიცენზია. სავარაუდოდ პროექტი განხორციელდება სამ ეტაპად (I ეტაპი - 50 ვერტმფრენი, II ეტაპი - 50 ვერტმფრენი და III ეტაპი - 45 ვერტმფრენი). ვერტმფრენების დამზადება იგეგმება „თაი“-ს საწარმოში (აქინჯი). პროექტში „თაი“-სთან ერთად სავარაუდოდ მონაწილეობას მიიღებენ თურქული ფირმები: „თეი“, „ნეთაში“, „ასელსანი“, „როკეტსანი“, „ჰაველსანი“, „ფეთლასი“, „ჰემა“, სამხედრო-საჰაერო ძალების 901-ე ავიასაამწყობო ქარხანა. სერიული წარმოება გაგრძელდება 8-10 წელიწადი და სავარაუდოდ 2011 წელს დასრულდება.

1997 წელს ხელი მოეწერა 430 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების შეთანხმებას გერმანიულ-ფრანგულ ფირმა „ეეროქოპტერთან“, „თაი“-ში 30 ერთეული „ჩოუგარ“-ის ტიპის ვერტმფრენის წარმოების შესახებ. აღნიშნული ვერტმფრენის წარმოებაში ჩართულია „ასელსანი“ (ანკარა) „ნეთაში“ (სტამბოლი), „ასფილსანი“ (ქაისერი), „ქალექალიფი“, „ბეთაში“ (სტამბოლი), თვითმფრინავთა რემონტისა და მომსახურების 2-ე ცენტრი (ქაისერი), 901-ე ავიასაამწყობო ქარხანა (გიუვერჯინლიქი).

აღნიშნული პროექტის ფარგლებში 2000 წელს თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებს გადაეცა 2 ერთეული სამძებრო-სამაშველო დანიშნულების ვერტმფრენი, რომლებიც აეწყო „ეეროქოპტერის“ საწარმოში (საფრანგეთი). დარჩენილი 28 (მრავალმიზნობრივი 10 ვერტმფრენი სახმელეთო ძალებისათვის და 18 ერთეული სამხედრო-საჰაერო ძალებისათვის) ერთეული ვერტმფრენი, რომელიც „თაი“-ში დამზადდა, თურქეთის შეიარაღებულ ძალებს 2003 წლის პირველ ნახევარში გადაეცა.

თურქული კომპანია „ასფილსან“-მა, რომელიც აწარმოებს F-16 ტიპის თვითმფრინავების ნიკელ-კადმიუმის აკუმლიატორებს დაიწყო „ჩოუგარ“-ის ტიპის ვერტმფრენების აკუმლიატორების წარმოება.

1999 წლის აპრილში კომპანია „თაი“-მ ხელი მოაწერა კონტრაქტს ავსტრალიაში ვერტმფრენ MD-902-ის 200 ერთეული ფუზელაჟის მიწოდებაზე, რომლის ფარგლებშიც 2001 წელს ავსტრალიის მიეწოდა 50 ერთეული ფუზელაჟი. დარჩენილი რაოდენობის მიწოდება იგეგმება 2005 წლამდე.

საყურადღებოა აგრეთვე, რომ „თაი“-მ და ამერიკულმა კომპანია „ბოინგმა“ ხელი მოაწერეს 500 მლნ აშშ დოლარად შეფასებულ კონ-

ტრაქტს, „ბოინგის“ მარკის თვითმფრინავების თურქეთში წარმოების შესახებ. მოცემული შეთანხმება არ არის პირველი. უკანასკნელად ხელმოწერილი შეთანხმების მიხედვით, უახლოეს მომავალში თურქეთში დაიწყება „ბოინგის“ მარკის პრაქტიკულად ყველა მოდიფიკაციის თვითმფრინავების სათადარიგო ნაწილების წარმოება.

ასევე გრძელდება 1996 წელს დაწყებული S-70, AH-IW AS-532 ტიპის ვერტმფრენების მოდერნიზაციის პროექტი. მათზე მონტაჟდება ღამის პირობებში ცეცხლის წარმოებისა და იარაღის კონტროლის სისტემები, ნავიგაციის ახალი სისტემა, რადიო-ელექტრული ბრძოლის აპარატურა AN/ALQ-144 IR, რადიო-ელექტრული სადგური AN/APR-39 დახურული კავშირის სადგური, ადგილმდებარეობის ამომცნობი სისტემა, 20 მმ-იანი ქვემეხი (AH-IP), ძრავა „ალისონ C-20“ (AB-206). UH ტიპის ვერტმფრენებზე დამონტაჟდა Z-703 ტიპის ძრავები.

მოცემულ ეტაპზე განიხილება თურქეთის შეიარაღებული ძალებისათვის 32 ერთეული F-16-ის წარმოების საკითხი, რომელთაგანაც 20 ერთეული იქნება სადაზვერვო ვარიანტი, ხოლო 12 ერთეული შეაესებს კატასტროფების შედეგად დაღუპულ თვითმფრინავებს. აღნიშნული პროგრამის სავარაუდო ღირებულება 1 მლრდ აშშ დოლარია. ასევე მიმდინარეობს მოლაპარაკებები არაბეთის გაერთიანებულ საემიროებთან 30 ერთეული F-16-ის დამზადების შესახებ.

ამჟამად „თაი“ ასევე მუშაობს ფრენის საშუალო რადიუსის მქონე, 19 ადგილიან სამგზავრო თვითმფრინავ ND-19-ის პროექტზე. თვითმფრინავის ტექნიკური აღჭურვილობა ფრენის საშუალებას იძლევა ნებისმიერ გეოგრაფიულ ამინდის პირობებში. აღსანიშნავია, რომ ამ თვითმფრინავის გამოყენება შესაძლებელია ტვირთის გადასატანადაც, ხოლო მისი გაბარიტები იძლევა საშუალებას გამოიყენოს მოკლე ასაფრენი ბილიკები. თვითმფრინავი დააკმაყოფილებს, როგორც თურქეთის, ასევე რეგიონის სხვა ქვეყნების მოთხოვნებს საშუალო საფრენი დისტანციის სამგზავრო თვითმფრინავებზე.

1999 წელს მოქმედებაში შევიდა 130 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების კონტრაქტი სინგაპურ-ისრაელის კონსორციუმთან („სინგაპურ აეროსპეისი“, „იაი“, „ელბიტ“), რომელიც მიზნად ისახავს თურქეთის კუთვნილი 48 ერთეული F-5ბ ტიპის თვითმფრინავების მოდერნიზაციას. მოდერნიზაციის პირველადი სამუშაოები შესრულდა ისრაელის კომპანია „იაი“-ის კუთვნილ საწარმოში,

ხოლო სამუშაოების დასრულება იგეგმება თვითმფრინავების მომსახურებისა და რემონტის I ცენტრში (ესქიშეპირი). პროექტი დასრულდა 2004 წელს.

ზემოაღნიშნულ ცენტრში თვითმფრინავების მოდერნიზაცია დაიწყო 2000 წელს. ისრაელი ასევე დაინტერესებულია თურქეთის სასწავლო თვითმფრინავების T-34 და T-38-ის მოდერნიზაციით. მიმდინარე ეტაპზე თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების სარდლობა ამზადებს კონცეფციას, რათა აღნიშნული თვითმფრინავების ექსპლუატაციის ვადა გაგრძელდეს 2015 წლამდე.

1999 წლის სექტემბერში შეიქმნა ამერიკულ-თურქული ერთობლივი კომპანია „ალპ-ჰავაჯილიქ“ (აქციათა 50% ეკუთვნის ფირმა სიკორსკის). ქარხანა, რომლის დახურული სახელოსნოების ფართობიც 5400 კმ²-ს შეადგენს და დასაქმებულია 250 კაცი აშენდა ესქიშეპირში და ახორციელებს ამერიკული ვერტმფრენების რემონტს და მათი სათადარიგო ნაწილების წარმოებას. 2000 წელს სათადარიგო ნაწილების ექსპორტმა შეადგინა 15 მლნ აშშ დოლარი, ხოლო 2002 წელს 35 მლნ აშშ დოლარი.

2000 წელს თურქეთის უშიშროების დირექტორატმა ჩაატარა ტენდერი 10 მსუბუქი ვერტმფრენის შეძენის მიზნით. შეძენა იგეგმებოდა ტენდერში გამარჯვებული ფირმის კრედიტის საფუძველზე. პარალელურად დაგეგმილი იყო კიდევ 45 ვერტმფრენის შეძენა. მოცემულ ეტაპზე ხდება ტენდერში წარმოდგენილი წინადადებების შესწავლა.

2000 წლის ბოლოს ჩატარდა ტენდერი C-130 ტიპის თვითმფრინავის მოდერნიზაციაზე. ტენდერში მონაწილეობდა 10 უცხოური ფირმა. მოდერნიზაცია მიზნად ისახავდა მოძველებული ავიონიკის, რადიო-ლოკაციური და სანავიგაციო სისტემების მოდერნიზაციას. სამუშაოების განხორციელება დაგეგმილია თვითმფრინავების მომსახურებისა და რემონტის I ცენტრში. პროექტის ღირებულებაა 150 მლნ აშშ დოლარი.

თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების მოდერნიზაციის საკითხის გადაწყვეტის მიზნით თურქეთის საავიაციო მრეწველობას შეწევს უნარი უზრუნველყოს F-4, F-5, F-16, C-130, C-160, CN-235 ტიპის თვითმფრინავების წარმოება, ექსპლუატაცია, მათი ტექნიკური მომსახურება და დახვეწა.

თურქეთის შეიარაღებაში მყოფი ამერიკული ვერტმფრენები:

PUMA105m

PUMA350m

PUMA377m

PUMA378m

PUMA14m

PUMA FRc

ჯავშან-სატანკო მრეწველობა. თურქეთის ჯავშანსატანკო მრეწველობას არ გააჩნია ტანკების წარმოების შესაძლებლობა. აღნიშნული დარგის საწარმოები უზრუნველყოფენ მხოლოდ ქვეითთა საბრძოლო მანქანებისა და ჯავშანტრანსპორტიორების წარმოებას, ასევე ჯავშანტექნიკისა და ტანკების მიმდინარე და კაპიტალურ რემონტს.

ჯავშანსატანკო მრეწველობის ძირითად საწარმოებს წარმოადგენენ კომპანია „ქემა“ (ქაისერი, ფოლათლი), ფირმა „ფნსს“ (გიოლბაში, ანკარა) და „ოთოქარი“ (სტამბოლი).

სატანკო და ჯავშანტექნიკის წარმოების განვითარებისათვის თურქეთში ამერიკული FMC (ფლობს აქციათა 5%-ს) და თურქული „ნუროლის“ (ფლობს აქციათა 49%-ს) მეშვეობით შეიქმნა ერთობლივი საწარმო „ფნსს“, რომელიც აწარმოებს და მოდერნიზაციას უკეთებს ZMA (ZIRHLI MUHABERE ARACI –საბრძოლო ჯავშანმანქანა) და M-113 ტიპის ჯავშანტრანსპორტიორებს.

„ფნსს“-ი აწარმოებს შემდეგი ტიპის საბრძოლო ტექნიკას:

- საბრძოლო ჯავშანმანქანა, (ZMA) კოშკურების სხვადასხვა მოდიფიკაციით (GIAT-DRAGAR, SHARPSHOOTE);
- მოდერნიზირებული ჯავშანტრანსპორტიორი (CZPT);
- TOW II-ის ტიპის რაკეტებით აღჭურვილი ქვეითთა ჯავშანმანქანა (ZTA);
- 81 მმ-იანი ნაღმტყორცნით აღჭურვილი ქვეითთა ჯავშანმანქანა (ZHA-81);
- 120 მმ-იანი ნაღმტყორცნით აღჭურვილი ქვეითთა ჯავშანმანქანა (ZHA-120);
- საინჟინრო ათეულის ჯავშანმანქანა (ZIMA);
- არტილერიის სათვალთვალო ჯავშანმანქანა (TIGA);
- სამაშველო და სარემონტო (ამწე) ჯავშანმანქანა (ZKBA);
- სამეთაურო-საკონტროლო ჯავშანმანქანა (ZKKA).

„ფნსს“ უკანასკნელი წლების მანძილზე აქტიურად თანამშრომლობს როგორც თურქეთის შეიარაღებულ ძალებთან, ასევე სხვა სახელმწიფოებთან. მან 2000 წელს გააფორმა 400 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების კონტრაქტი თურქეთის ეროვნული თავდაცვის სამინისტროსთან, ხუთი წლის განმავლობაში 551 მუხლუხიანი ჯავშანმანქა-

ნის შესყიდვის შესახებ. ასევე 2000 წელს, მან არაბეთის გაერთიანებულ საემიროებს მიაწოდა 75 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების 6 ქვეითთა საბრძოლო მანქანა (დაგეგმილია 133 საბრძოლო ჯავშანმანქანის მიწოდება).

იმავე პერიოდში ხელი მოეწერა 278 მლნ. აშშ დოლარის ღირებულების კონტრაქტს, რომელიც ითვალისწინებდა მაღაიზიისათვის 211 ქვეითთა საბრძოლო მანქანის მიწოდებას. ამასთან გათვალისწინებული იყო 146 მანქანის შესყიდვა და 65 მანქანის წარმოების შექმნა მაღაიზიაში. პროექტი დასრულდება 2004 წლის ბოლოსათვის.

„ფნსს“ აწარმოებს მოლაპარაკებებს ამერიკულ „ლოქჰიდ მარტინ-ტან“ საკუთარ ნაწარმზე „ATC-ქალფაიერის“ რაკეტების დამონტაჟების შესახებ. ასეთი კომპლექტაციის ჯავშანმანქანები საეარაუდოდ მიეწოდება ახლო აღმოსავლეთის სახელმწიფოებს, პირველ რიგში არაბეთის გაერთიანებულ საემიროებს.

ფნსს“-ის მეწილე პოლდინგურ კომპანია „ნუროლს“ აგრეთვე ეკუთვნის ფირმა „ნუროლ მაშინერი“, რომელიც აწარმოებს ტანკებისათვის სამეთაურო და მსროლელის კომპურებს, ჯავშანტრანსპორტიორს (13 ადამიანი), ქვეითთა ჯავშანმანქანას 25 მმ-იანი ქვემეხით, 81 მმ-იანი ნალმტყორცნით აღჭურვილ ჯავშანმანქანას, ასევე სამეთაურო, სანიტარულ და ზურგის მხარდაჭერ ჯავშანმანქანებსა და ჰაერის ფილტრაციის სისტემას.

თურქეთში თანამედროვე ჯავშანტექნიკის წარმოების მოწყობამ ხელი შეუწყო ქვეყანაში სხვადასხვა სამხედრო-ტექნიკური დარგების განვითარებას. გასულ ათწლეულში აღნიშნული წარმოების მეშვეობით თურქეთმა მიიღო ალუმინის შენადნობებით ჯავშანის წარმოების ტექნოლოგია, ააშენა ჯავშანის ხარისხის კონტრლის თანამედროვე ლაბორატორია, მიიღო საკონსტრუქტორო სამუშაოების გამოცდილება.

90-იანი წლების დასაწყისში გერმანიის გაერთიანების შემდეგ, ევროპაში შეიარაღებული ძალების შემცირების შედეგად თურქეთის შეიარაღებულმა ძალებმა შეისყიდა რუსული წარმოების 350 ერთეული ბორბლებიანი БТР-60 ПБ (8X8), ხოლო მოგვიანებით ასევე რუსული წარმოების БТР-80 (8X8). იმ პერიოდიდან თურქეთის სამხედრო მრეწველობა იძულებული გახდა დაეწყო სახმელეთო ძალების და ჯანდარმერიის БТР-ების დამოუკიდებლად მომსახურება და მოდერნიზაცია, რის შედეგადაც მათზე ბენზინის ძრავის ნაცვლად დამონტაჟდა „კამინისის“ დიზელის ძრავა, „ნემა-470“ მოდელის ტრანსმისია, მართვის

ჰიდრავლიკური სისტემა, ორმაგი სამუხრუჭე სისტემა, ფირმა „ტრანსვაროს“ წარმოების პერისკოპი მძლავრ-მექანიკოსისათვის და გაძლიერებული ჯავშანი.

ამავე პერიოდიდან „ნუროლმა“ БТП-60-ის ბაზაზე ახალი სახის ჯავშანმანქანის შექმნის მიზნით დაიწყო თანამშრომლობა რუმინულ ფირმა „რატიმლთან“. აღნიშნული თანამშრომლობის შედეგად შეიქმნა ახალი ბორბლებიანი ჯავშანტრანსპორტიორი RN-94 (6X6), რომელიც აღჭურვილია ამერიკული წარმოების „ალისონის“ ტრანსმისიით და „კამმინის“ ღიზელის ძრავით (სიმძლავრე 265 ც/ძ). მიმდინარე ეტაპზე ხორციელდება მისი დახვეწის სამუშაოები.

თურქეთის თავდაცვის სამინისტრომ შეისყიდა 350 ათას აშშ დოლარის ღირებულების 5 ერთეული საცდელი RN-94 და მიმდინარე ეტაპზე ხდება მათი საბრძოლო გამოცდა. უკვე დასრულდა „კომპანია „მოვავ“-ის ქვეითთა ჯავშანმანქანა „პირანიას“ (8X8), ფირმა „AB ტექნოლოგის“ ჯავშანმანქანა „დრაგონ 300“-ის (4X4) საბრძოლო გამოცდები.

ფირმა „ოთოქარის“ წარმოების ჯავშანმანქანა „აქრეფ“-მა გაიარა საბრძოლო გამოცდები თურქეთის სახმელეთო ძალებში და მსიღო დადებითი ანოტაცია. ქვეყნის შეიარაღებულმა ძალებმა ფირმა „ოთოქარისაგან“ ასევე აშეისყიდა ხუთი ახალი თაობის ჯავშანმანქანა „კობრა“ საბრძოლო გამოცდისა და მათი შემდგომში შეიარაღებაზე აყვანის მიზნით.

„ოთოქარი“ ასევე აწარმოებს მოლაპარაკებებს ინგლისურ ფირმა „DSD“-სთან კონსორციუმის შექმნის შესახებ, რათა დიდი ბრიტანეთის შეიარაღებულ ძალებს მიაწოდონ ბორბლებიანი ჯავშანმანქანა „კობრა“ (4X4). მოსალოდნელია, რომ უახლოეს მომავალში დიდი ბრიტანეთის შეიარაღებული ძალები თურქეთისაგან შეისყიდის 5-8 ჯავშანმანქანას, მათი შემდგომი გამოცდის მიზნით.

აღსანიშნავია, რომ თურქეთის შეიარაღებული ძალების წარმომადგენლების განცხადებით უახლოეს 10 წლის განმავლობაში თურქეთს დასჭირდება 5 ათასი ერთეული ბორბლებიანი ჯავშანტრანსპორტიორი, რომლის ღირებულებაც სავარაუდო 5 მლრდ აშშ დოლარია.

2004 წლიდან დაიწყო RN-94 ტიპის ჯავშანტრანსპორტიორის სერიული წარმოება. პირველ ეტაპზე მიმდინარეობს 1000-1500

ბორბლებიანი ჯავშანტრანსპორტიორის წარმოება, რომელთა საერთო ღირებულებაც დაახლოებით 1,5 მლრდ აშშ დოლარს შეადგენს.

RX-94 ტიპის ჯავშანტრანსპორტიორები კომპურების სხვადასხვა მოდიფიკაციით

თურქეთისათვის პრიორიტეტულ მიმართულებას წარმოადგენს მისი სატანკო პარკის მოდერნიზაცია და განახლება ამ მიზნით 1992 წელს დასრულდა ამერიკული წარმოების M-48 ტიპის ტანკების მოდერნიზაცია, რის შედეგადაც თურქეთის შეიარაღებულ ძალების შეიარაღებაზე აყვანილ იქნა M-48 AST1 და M-48 AST2 ტიპის ტანკები. მიმდინარე ეტაპზე დღის წესრიგში დგას M-60 და „ლეოპარდ-1“ ტიპის ტანკების მოდერნიზაციის და ახალი თაობის ტანკების შეძენის საკითხი.

მიმდინარე ეტაპზე ხორციელდება „ლეოპარდ-1“ ტიპის ტანკების მოდერნიზაციის პროექტი, რომელშიც თურქეთის მხრიდან მონაწილეობას ღებულობს ფირმა „ასელსანი“, რომელმაც აღნიშნული პროექტის ფარგლებში ტანკის კომპურაში დაამონტაჟა ცეცხლის მართვის თანამედროვე სისტემები და მემიზნისათვის სატელევიზიო აპარატურა.

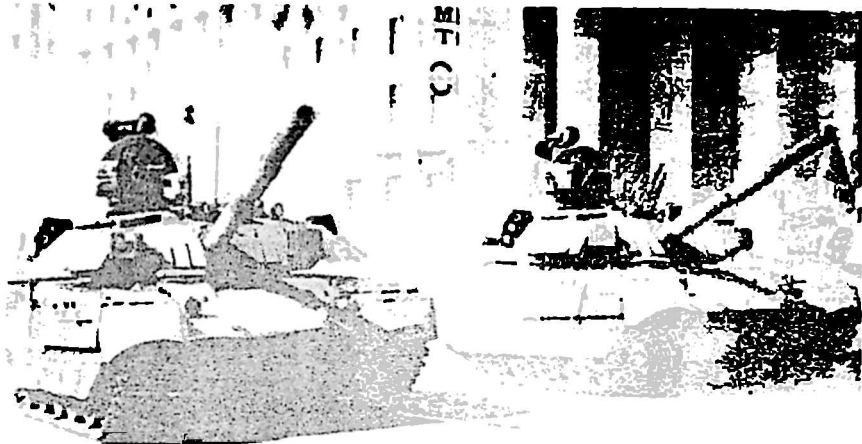
M-60 ტიპის ტანკების მოდერნიზაციის საკითხთან დაკავშირებით აღსანიშნავია, რომ 2000 წლის ივნისის თვეში თურქეთის თავდაცვის

სამინისტრომ დადო 170 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების წინასწარი ხელშეკრულება ისრაელის ფირმა „IMI“-სთან, 160 ერთეული M-60 ტიპის ტანკის მოდერნიზაციის შესახებ. ხელშეკრულებით გათვალისწინებული იყო ისრაელის მხარის მიერ თურქეთისათვის ყველა სახის ტექნოლოგიის გადაცემა, რის შედეგადაც 2003 წლის ბოლომდე უნდა დასრულებულიყო 600 ტანკის მოდერნიზაცია. მიუხედავად ამისა აშშ-ს ზეწოლით აღნიშნული პროექტი არ განხორციელდა და 2001 წელს გამოცხადდა ტენდერი, რომლის საბოლოო შედეგები ჯერ არ გამოქვეყნებულა. თუმცა აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ტენდერში წარმატების დიდი შანსი აქვს ამერიკულ-თურქულ კომპანია „ფნსს“-ს.

ასევე გამოცხადებულია ტენდერი ახალი თაობის ტანკების შეძენისა და თურქეთში ერთობლივი წარმოების შესახებ, რომელშიც თავდაპირველად მონაწილეობდნენ საფრანგეთი (ტანკი - „ლექლერკი“, აშშ (ტანკი - „აბრამსი“), გერმანია (ტანკი - „ლეოპარდ-2“) და უკრაინა (ტანკი - T-84“). ტენდერში წარდგენილი ტანკების გამოცდები სამ განსხვავებულ კლიმატურ პირობებში: სარიქამში (1-29 თებერვალი 2000 წელი. ზამთრის პირობებში გამოცდა), შერეფლიქოჩისარში (მაისი-15 ივნისი, სროლითი გამოცდები), ქაისერი (10-28 აპრილი, მანკურირებადობა) დაიწყო, 2000 წელს და 6 თვეს გაგრძელდა.

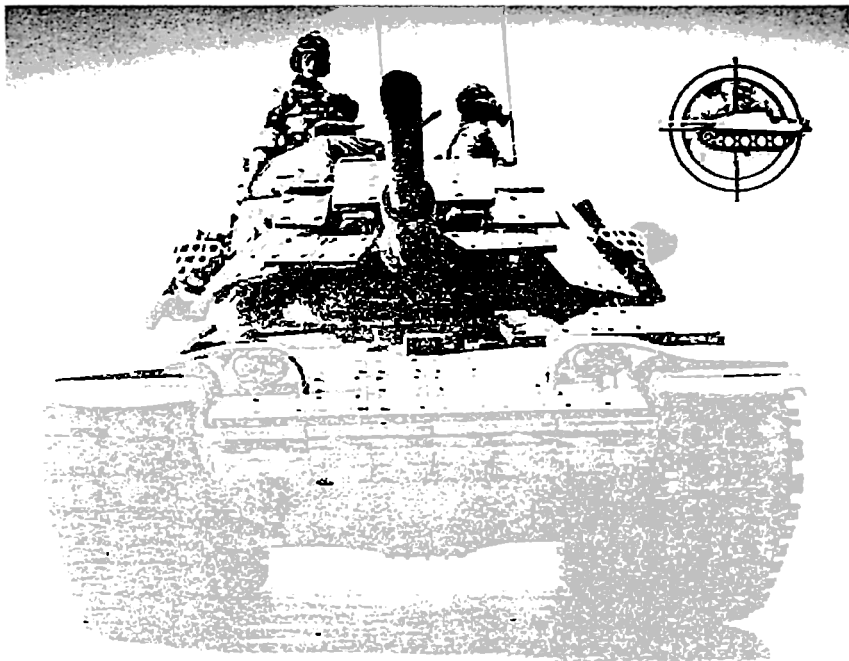
T-84 ზამთრის პირობებში გამოცდისას

თურქეთის რესპუბლიკის მფლობელობაში მყოფი T-84-ები

გეგმის მიხედვით თურქეთში ტანკების სერიული წარმოება უნდა დაწყებულიყო 2004 წელს, რისი ორგანიზებაც ვერ მოხერხდა. აღნიშნულის მიზეზი, გარდა ეკონომიკური კრიზისისა, (ადგილი ქონდა 2000 წლის თებერვალში და რომლის შედეგადაც დროებით შეწყდა თურქეთის შეიარაღებული ძალების 19 მლრდ აშშ დოლარი ღირებულების პროექტები) გახდა აშშ-ს მთავრობის განაცხადება, რომლის თანახმადაც ტენდერში აშშ-ს კომპანიების შემთხვევაში მთავრობა არ მისცემს უფლებას მწარმოებელ ფირმას, ანკარას გადასცეს შესაბამისი ტექნოლოგიები.

ერთობლივი წარმოების ტენდერის დროში გაწევის გამო, აშშ-ს ხელისუფლება თურქეთს არ აძლევს უფლებას დაიწყოს M-60 ტიპის ტანკების მოდერნიზაცია, რომელიც დღეს თურქეთისათვის პრიორიტეტული საკითხია. ამის მიზეზია ის ფაქტი, რომ აშშ-ს სურს მონაწილეობა მიიღოს ამ ტანკების ერთობლივი წარმოების პროექტში ან M-60 ტანკების მოდერნიზაციაში.

VI-60 ეწ. ეროვნული ტანკი

ტერდერში წარმოიგნალ ტანკებს შორის თურქეთის უპირატესობას ანიჭებს გერმანულ ტანკ ლეოპარდ-2-ს, თუმცა გერმანია აღნიშნული პროექტის განხორციელებისათვის აყენებდა გარკვეულ მოთხოვნებს: აბდულა ოჯალანის ბედი, ქურთების უფლებების დაცვა და კეიპროსის საკითხი. მიმდინარე ეტაპზე, როდესაც აღნიშნული პრობლემები თითქმის მოგვარებულია და გერმანიის მთავრობა აქტიურად უჭერს მხარს თურქეთის ხელისუფლების პოლიტიკურ კურსს, რეალური გახდა პროექტის განხორციელება.

მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ მიმდინარე ეტაპზე თურქეთის რესპუბლიკა ვერ აწარმოებს საბრძოლო ტანკებს, მას გააჩნია ტანკშემკეთებელი ქარხანები, რომლებიც განლაგებულია ქაისერში, ელმადაღში და არიფეში. აღნიშნულ საწარმოებს შესწევთ უნარი ჩაუტარონ კაპიტალური რემონტი თურქეთის შეიარაღებაზე მდგარ საბრძოლო ჯაშუანტექნიკას.

ამრიგად 2014 წლისათვის თურქეთში შესაძლებელია შეიქმნას ეროვნული ტანკების წარმოება, რითაც დასრულება ჯავშანსატანკო წარმოების ფორმირების პროცესი.

გემთმშენებლობა. თურქეთის გემთმშენებლობას აქვს უნარი აწარმოოს და შეაკეთოს 30 ათასი ტონის წყალწვევის გემები. გემების მშენებლობაში გამოყენებული მასალის 50% თურქული წარმოებისაა. ყველაზე რთული მაკომპლექტებელი ნაწილები (ძრავები, რადიოელექტრული ხელსაწყოები) შეისყიდება აშშ-ში, გერმანიაში და სხვა ევროპის ქვეყნებში. თურქეთის გემსაშენი ქარხნები განლაგებულია იზმირში, სტამბოლში, გიოლჯუქში, ხოლო გემთსარემონტო ვერფები – ერდექიში, სტამბოლში, ბართინში, მერსინში, თუზლაში, ფენდიქში და იზმითში. გემთმშენებლობის პროექტების განხორციელებისას თურქეთი ძირითადად ეყრდნობა გერმანიის ფინანსურ დახმარებებს და საწარმოო გამოცდილებას.

2001 წლის მონაცემებით თურქეთის გემთმშენებლობის წარმოებას შეეძლო ყოველწლიურად საექსპლუატაციოდ გადაეცა 500 000 ტონა საერთო წყალწვევის გემები; ახალი გემების მშენებლობისას გადაეშავებინა 150 000 ტონა ფოლადი; გააჩნდა 20-იდან 100 მძლე სიგრძის 24 სტაპელი და 100 მეტრზე მეტი სიგრძის 30 სტაპელი; ასევე – 8 ერთეული დიდი მცურავი დოკი და 1 მშრალი დოკი, რომელსაც შეეძლო 60 000 ტონამდე წყალწვევის გემების მიღება.

არსებული გეგმის მიხედვით 2003 წლის ბოლოსათვის თურქეთის გემთმშენებლობის წარმოება უნდა გასულიყო შემდეგ სიმძლავრეებზე:

- ახალი გემების მშენებლობა – 1 000 000 ტონა წელიწადში;
- გემების რემონტი და მომსახურება – 7 500 000 ტონა წელიწადში;
- სავალუტო შემოსავლები 1.5 მლრდ. აშშ დოლარი წელიწადში;
- ადგილობრივი წარმოების ხარჯზე ეროვნული კომპანიების მონაწილეობა პროექტების განხორციელებაში – 65%.

აღნიშნული მაჩვენებლების მიღწევისათვის, უკანასკნელ პერიოდამდე დარგიდან შემოსული შემოსავლის 60% იდებოდა მის განვითარებაში.

სამხედრო გემთმშენებლობის შემდგომი განვითარების მიზნით განიხილება თავდაცვის სამინისტროში გემთმშენებლობის სამმართველოს შექმნა.

აღსანიშნავია, რომ ყველაზე დიდი გემთმშენებელი ქარხნები, რომლებიც ეკუთვნოდნენ ეკონომიკის კერძო და სახელმწიფო სექ-

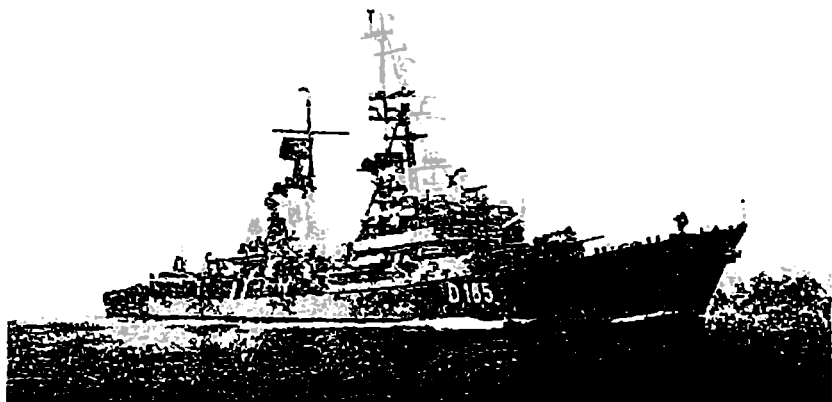
ტორებს, ასევე სამხედრო-საზღვაო ძალებს იმყოფებიან 1999 წლის მიწისძვრის ეპიცენტრში (კერძოდ აღნიშნულ ზონაში განლაგებულია თუზლას, ფენდიქის და იზმიითის ვერფები). გემთმშენებელი ქარხნები, რომლებიც განლაგებული არიან ოქროს რკის ყურეში (სტამბოლი) იმყოფებიან მეორე კატეგორიის სეისმოაქტიურ ზონაში. ამასთან აღსანიშნავია, რომ სპეციალისტების აზრით, უახლოეს წლებში სტამბოლში მოსალოდნელია მძლავრი მიწისძვრა, რომლის სიძლიერეც ბევრად აღემატება 1999 წლის 17 აგვისტოს მიწისძვრას, რაც სავარაუდოდ გაანადგურებს თურქეთის გემთსაშენი ქარხნების დიდ ნაწილს.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით თურქეთის სამხედრო ხელმძღვანელობა გამოდის მოთხოვნით შეიქმნას გემების სარემონტო და სამშენებლო საწარმოები შაჟ, ხმელთაშუა და ეგეოსის ზღვებში.

2001 წელს თურქეთის საზღვაო ვერფებზე მიმდინარეობდა 35 გემის წარმოება, რომელთაგანაც 10 ერთეული ექსპორტზე უნდა გასულიყო.

2000 წლის ბოლოდან თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდლობას გადაეცა შემდეგი მცურავი საშუალებები:

- TRACR-IIIB პროგრამის მეორე MEKO-200 ტიპის გემი - „ქემალრეისი“, რომელიც აშენდა გიოლჯუქის ვერფზე;

MEKO-200 „ქემალრეისი“

- აშშ-ი შესყიდული „ოპერის“ ტიპის 2 ფრეგატი „გიოქეა-და“ და „გელიზი“, ასევე ერთი აღნიშნული კლასის ფრეგატი, რომელიც გამოიყენება სათადარიგო ნაწილებად;

- თაშქიზაქის ვერფზე აშენებული „ქილიჩის“ ტიპის მესამე კატარლა,

- ორი ტანკერი - „ბურაქი“ და „თულუნაი“;

- აშშ-ში შესყიდული პიდროგრაფიული ზომალდი „ჩეშმე“;

- ალაიბეის ვერფზე აშენებული ოთხი საპორტო ბუქსირი „ონჯუ“, „ოზგენი“, „ოდევი“, „ოზგიური“;

- რუსულ კომპანია „როსვოროუჟენიისაგან“ შესყიდული სახანძრო გემი „სონდიურენ-2“ და „სონდიურენ-4“;

ამავე პერიოდში თურქეთის სანაპირო დაცვის სარდლობას გადაეცა 180 ტონა წყალწვევის ორი კატარლა TCSG-85 და TCSG-87, რომლებიც აშენდა თაშქიზაქის ვერფზე, 4 სწრაფმავალი კატარლა და 1 ვერტმფრენი AB-412. სწრაფმავალი კატარლები აშენდა თურქული კომპანია „იონჯას“ საწარმოში.

1998 წელს თურქეთის თავდაცვის სამინისტრომ გერმანულ კომპანია HDW-სთან მოაწერა ხელი 996 მლნ. გერმანული მარკის ღირებულების კონტრაქტს გიოლჯუქის ვერფზე 4 ერთეული „ფრევეზეს“ ტიპის წყალქვეშა ნავის მშენებლობის შესახებ, რომელთაგანაც ორი ერთეული - „გიური“ და „ჩანაქქალე“ თურქეთის შეიარაღებულ ძალებს გადაეცა 2003 წლის ბოლოს, ხოლო დანარჩენი ორი გადაეცემა 2006 წელს.

თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალები 2004-2010 წლებში გიოლჯუქის ვერფზე გეგმავს განახორციელოს 2,4 მლრდ აშშ დოლარის ღირებულების პროექტი, რომელიც ითვალისწინებს 4000 ტონა წყალწვევის TF-2000 ტიპის 6 ერთეული ფრეგატის მშენებლობას, რომელთაგანაც 4 ერთეული შეასრულებს პაერსაწინააღმდეგო ფუნქციებს და 2 ერთეული მართვის გემები იქნება. აღნიშნული გემების პირველი პაკეტი (3 ფრეგატი) უნდა დაშვადდეს 2007-2009 წლებში, ხოლო მეორე პაკეტი (3 ფრეგატი) - 2010 წელს.

2001 წელს დაიწყო 12 წყალქვეშა ნავების საწინააღმდეგო საპატრულო გემის მშენებლობის საკითხის განხილვა პროგრამით MILGEM. მოცემულ პერიოდში თურქეთის ხელისუფლებას მიღებული აქვს წინადადებები სხვადასხვა კომპანიებისაგან და

აწარმოებს მათ შეფასებას. პრობლემის შუალედური გადაწყვეტი-
სათვის მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება საფრანგეთიდან „აეიზოს“
ტიპის 5 ერთეული გემის შესყიდვის შესახებ.

ამავდროულად საფრანგეთმა და თურქეთმა ხელი მოაწერეს 60
მლნ აშშ დოლარის ღირებულების შეთანხმებას, 1320 ტონა წყალ-
წვევის 6 ერთეული ნახმარი „აეიზოს“ ტიპის გემის შესყიდვის შე-
სახებ, რომლებიც შეიარაღებული არიან 4 ერთეული ტორპედოთი
და ოთხი „ექსოზეტის“ ტიპის რაკეტით. აღნიშნული გემები თურ-
ქეთს გადაეცა 2002-2003 წლებში. მათი დანიშნულებაა ეგეოსის
ზღვაში საბერძნეთის ფლოტის დაზვერვა.

1998 წელს კომპანია „იონჯამ“ ხელი მოაწერა 53,4 მლნ აშშ
დოლარის ღირებულების შეთანხმებას 70-100 ტონა წყალწვევის 10
კატარლის მშენებლობის შესახებ, რომლებიც სანაპირო დაცვის
სარდლობას გადაეცა 2003 წლის ბოლოს.

ასევე 1999 წელს დაიდო 632 მლნ აშშ დოლარის ღირ-
ებულების შეთანხმება, 8 წლის განმავლობაში 6 გამწვანებლის
მშენებლობის შესახებ. სავარაუდოდ 1 გამწვანებელი შეისყიდება
მზა სახით, ხოლო დანარჩენი ხუთი აშენდება თურქეთის კერ-
ფებზე.

თურქეთი 2006 წლისათვის გეგმავს სადესანტო გემის
(LANDING PLATFORM DOCK-LPD) შეძენას.

2000 წელს თურქულმა კომპანია „ბორა დენიზჯილიქმა“ თურ-
ქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალებს გადასცა „E“ ტიპის 8 ერთეუ-
ლი სასწავლო ვეში.

თურქეთის თავდაცვის სამინისტრომ და გერმანულმა კომპანია
„LURSEN WERFT“ დადეს 379 მლნ. ევროს ღირებულების ხელ-
შეკრულება „ქილიჩ-3“ ტიპის მესამე თაობის 4 კატარლის მშე-
ნებლობის შესახებ.

2002 წელს დასრულდა „დოლანის“ ტიპის 4 კატარლის მო-
დერნიზაცია, რომელიც ითვლისწინებდა იარაღის მართვის, კავში-
რის, ცალკეული კვანძების და მექანიზმების ფუნქციონირების
კონტროლის ახალი სისისტემების დამონტაჟებას.

ამრიგად არსებული ინფორმაციის თანახმად თურქეთის გემ-
თმშენებლობის წარმოება ქვეყნის სამხედრო-საზღვაო ძალებისათ-
ვის შეუძლია აწარმოოს 1400 ტონა წყალწვევის 209 პროექტის
წყალქვეშა ნაგები, MEKO-200 ტიპის ფრეგატები (გერმანული

პროექტის), სარაკეტო კატარღები, გამცილებელი გემები, ტანკები, სატვირთო გემები, სადესანტო გემები, საპატრულო კატარღები, ბუქსირები, ზურგის უზრუნველყოფის გემები და მშრალი დოკები.

საარტილერიო, ცეცხლსასროლი იარაღის, პერსონალის, სარაკეტო სისტემებისა და საბრძოლო მასალების წარმოება. აღნიშნული დარგი უზრუნველყოფს თურქეთის შეიარაღებული ძალების ცეცხლასროლი იარაღის, საარტილერიო დანადგარების, პერსონალის, სარაკეტო სისტემების, საბრძოლო მასალებისა და ფეთქებადი ნივთიერებების მოთხოვნილებას. აღნიშნული პროდუქციის ნაწილი ექსპორტზე გაიტანება აზლო და შუა აღმოსავლეთის ქვეყნებში. დარგის ძირითადი საწარმოები განლაგებულია შემდეგ ქალაქებში:

- სარაკეტო წარმოების ქარხანა - ელმადალი;
- ტანკსაწინააღმდეგო მართვადი რაკეტების საწარმო - ანკარა;
- საარტილერიო შეიარაღების ქარხანა - ქირიქქალე;
- საარტილერიო შეიარაღების ქარხანა - ელმადალი;
- საარტილერიო შეიარაღების სარემონტო საწარმო - ქირიქქალე;

ლე;

- ტყვია-წამლისა და ფეთქებად ნივთიერებათა საწარმო - ქირიქქალე;

- ტყვია-წამლისა და ფეთქებად ნივთიერებათა საწარმო - სტამბოლი;

- ტყვია-წამლისა და ფეთქებად ნივთიერებათა საწარმო - ელმადალი.

აღნიშნული დარგის ძირითადი მწარმოებელია „თურქეთის მანქანათმშენებლობისა და ქიმიური ინდუსტრიის კორპორაცია“ (MKEK). 1989 წელს აღნიშნული კორპორაცია გადაკეთდა სააქციო საზოგადოებათა ჯგუფად. აღნიშნულ სააქციო საზოგადოებებს თურქეთში გააჩნიათ 23 ქარხანა. მათი წარმოება იყოფა ორ სექტორად: სამოქალაქო და სამხედრო მრეწველობა.

სამხედრო მრეწველობის საწარმოები უშვებენ შემდეგი სახის პროდუქციას:

ა) საარტილერიო იარაღი:

- M68 T1 105 მმ-იანი ტანკის ქვემეხი;
- M44S/P 155 მმ-იანი პაუბიცა;

ბ) პაერსაწინალო და საზენიტო სისტემები:

- CAI-D01 ტიპის წყვილლულიანი პაერსაწინალო და ქვეით-თა მზარდაჭერის 20 მმ-იანი საზენიტო დანადგარი

- 25 მმ-იანი ავტომატური ქვემეხი;
- 35 მმ-იანი წყვილლულიანი პაერსაწინალო სისტემა;

გ) სარაკეტო სისტემები:

- 2,75 ღუმიანი (6,98 სმ) რაკეტების გასაყვანი სისტემა;
- 2,75 ღუმიანი (6,98 სმ) რაკეტები;
- M-72 ტიპის ტანკსაწინააღმდეგო სისტემა;
- M72 S21 21 მმ-იანი სასწავლო სისტემა;
- დანადგული ტერიტორიის საწმენდი სარაკეტო სისტემა;

დ) ქვიითა შიარაოება:

- 7.65 და 9 მმ-იანი პისტოლეტები;
- MKE G3 A3 & MP5K ტიპის პისტოლეტ-ტყვიამფრქვევები (9X19 პარაბელუმი);

- MKE G3-A3 & G3-A4G ტიპის ავტომატური შაშხანები (7,65X51 ნატოს სტანდარტი);

- MKE MOD 2000 ტიპის 40 მმ-იანი ნაღმტყორცნი;
- MKE33 ტიპის ტყვიამფრქვევი (7.612X51 ნატოს სტანდარტი);

- ხელყუმბარები;
- სპეცდანიშნულების რაზმებისათვის განკუთვნილი 60 მმ-იანი ნაღმტყორცნები;

- NT-1 ტიპის 81 მმ-იანი ნაღმტყორცნები;
- UT-1 ტიპის 81 მმ-იანი ნაღმტყორცნები.
- HY-12 ტიპის 120 მმ-იანი ნაღმტყორცნი;

ე) საარტილერიო ჭურვები და საბრძოლო მასალები

- 35 მმ-იანი პაერსაწინალო სისტემის ჭურვები;
- M49A2 ტიპის 60 მმ-იანი ნაღმტყორცნის ნაღმი;
- 81 მმ-იანი ნაღმტყორცნის ნაღმები;
- 105 მმ-იანი პაუბიცის ჭურვები;
- 105 მმ-იანი ტანკის ქვემეხის ჭურვები;

- 106 მმ-იანი ჭურვები;
- 4,2 ლუმიანი (10,66სმ) ნალმტყორცის ნაღმები;
- 57/38 ლუმიანი საზღვაო იარაღის ჭურვები;
- 120 მმ-იანი ნალმტყორცის ნაღმები;
- 155 მმ-იანი პაუბიცის ჭურვები;
- 155 მმ-იანი M483 AICM ჭურვების ქობინები;
- 8 ლუმიანი (20.32 სმ) პაუბიცის ჭურვები;
- ქობინები და დეტონატორები ჭურვებისათვის;

ვ) ცეცხლსასროლი იარაღის საბრძოლო მასალები:

- 7,65 მმ-იანი (ბრაუნინგი), 9X19 მმ-იანი, 9-მმ-იანი 9,65 მმ-იანი (სმიტ ვესონი, კალიბრი 45') პისტოლეტების ვაზნები;
- 7,62X51 მმ ვაზნები;
- 12,7 მმ-იანი ვაზნები;
- 20 მმ-იანი ვაზნები;

ზ) საავიაციო ბომბები:

- 4,5 გირვანქიანი და 25 გირვანქიანი საავიაციო ბომბები;
- 500 გირვანქიანი 82 და 2000 გირვანქიანი MK-84 ტიპის ბომბები;

- MKE MOD I-3 ტიპის მანათობელი ბომბები;

თ) ფეთქებადი ნივთიერებები და ნაღმები:

- 155 მმ M3A1 ჭურვების ფეთქებადი მუხტები;
- 8 ლუმიანი M1 და M2 ჭურვების ფეთქებადი მუხტები;
- M-19 ტიპის ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმი;
- დინამიტები.

თურქეთში სარაკეტო წარმოება შედარებით ახალი დარგია, რომელიც ფორმირების პროცესშია. აღნიშნული დარგის მთავარი საწარმოა „როკეტსანი“ და „ელრიქსანი“, რომლებიც MKEK-ის შემადგენლობაში შედიან (საწარმოები განლაგებულია ელმადღაში). აღნიშნული დარგის სწრაფად განვითარების დღის წესრიგში დაყენების მიზეზი გახდა ის ფაქტი, რომ სპარსეთის ყურის რეგიონის სახელმწიფოებში სწრაფად ვრცელდება სარაკეტო სისტემები, რომლებიც თურქეთისათვის საფრთხეს წარმოადგენენ. მაგალითად ირანს შეიარაღებაში გააჩნია 45-დან 1000 კმ-მდე ფრენის სიშორის 1595 რაკეტა.

აშშ-ს სპეციალისტების აზრით, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ 1999 წელს სპარსეთის ყურის კრიზისის დროს ერაყის მხრიდან სარაკეტო დარტყმების მოგერიების მიზნით თურქეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთში განლაგებულ იქნა „პატრიოტ-2“-ის ტიპის რაკეტები, თურქეთს არ შესწევს უნარი დამოუკიდებლად დაიცვას საკუთარი ეროვნული ინტერესები. ამ მიზნით აშშ-მა დახმარება უნდა აღმოუჩინონ თურქეთს თანამედროვე პაერსაწინააღმდეგო და რაკეტსაწინააღმდეგო თავდაცვის ფორმირებაში.

პენტაგონმა 2000 წელს კონგრესს თხოვნით მიმართა მიეცათ უფლება თურქეთისათვის მიეყიდათ საშუალო მოქმედების რადიუსის მქონე „მოდერნიზირებული პოკების“ 7 კომპლექსი, რომლის ღირებულებაც 250 მლნ. აშშ დოლარს შეადგენდა.

თურქეთი მოლაპარაკებებს აწარმოებს ნორვეგიასთან ზომალდსა-წინააღმდეგო რაკეტების „პინგვინების“ მოდერნიზაციაზე, რომლებიც თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების შეიარაღებაზეა აყვანილი. 2003 წლისათვის თურქეთმა ნორვეგიისაგან ასევე შეიძინა „სი ჰოკ“ ტიპის რაკეტები ვერტმფრენებისათვის.

თურქეთის „თავდაცვითი კვლევების ინსტიტუტმა“ (SAGE), MKEK-თან ერთად შექმნა და 1999 წლის აგვისტოში გამოცადა პირველი თურქული წარმოების ტაქტიკური რაკეტა „ხმელეთი-ხმელეთი“ TOROS-30A. 2000 წელს გამოცადეს რაკეტები TOROS-260A, რომლის ფრენის რადიუსია 100 კმ. ამჟამად მიმდინარეობს მუშაობა საზღვაო ბაზირების რაკეტების წარმოებაზე.

2002 წელს თურქეთის თავდაცვის სამინისტრომ თავდაცვითი მრეწველობის ობიექტებს შეუკვეთა 235 მლნ. აშშ დოლარის ღირებულების 191 პაერსაწინააღმდეგო თავდაცვის კომპლექსი, რომელთა წარმოებაც 2006 წლისათვის უნდა დასრულდეს.

სახმელეთო ძალებისათვის თურქეთი ვეგმავს მუხლუხოიანი „მარკსმანის“ სისტემების შესყიდვას. მთლიანად ახლო და საშუალო მანძილის პაერსაწინააღმდეგო სისტემების მოთხოვნილებების დაკმაყოფილებას თურქეთი ვეგმავს 2010 წლის შემდეგ, შესყიდვების ან ნატოს სახელმწიფოებთან ერთობლივად სამაძულო წარმოების მოწყობის ხარჯზე.

ისრაელის ფირმა „რაფაელთან“ ერთად თურქული კომპანიები „როკეტსანი“ და „მიკესი“ ვეგმავენ შორ მანძილზე მოქმედების (150 კმ) 100 ერთეული მართვადი რაკეტა „პაპაი-2“-ის წარმოებას.

1999 წლის აგვისტოში თურქეთმა და ბრიტანეთმა ხელი მოაწერეს 130 მლნ. გირვანქა სტერლინგის ღირებულების კონტრაქტს 814 ერთეული ჰაერსაწინააღმდეგო რაკეტა „რაპირა-2“-ის შესყიდვის შესახებ. 40 ათას... 40 ერთეული რაკეტა თურქეთმა უკვე შეიძინა, ხოლო დარჩენილი რაოდენობისათვის თურქეთში მოეწყობა წარმოება, რომელიც დარჩენილ რაკეტებს აწარმოებს 10 წლის განმავლობაში. ამას გარდა თურქეთის საწარმოში დამზადდება 1500 რაკეტა „რაპირა-2“ ბრიტანეთის საჰაერო ძალებისათვის.

მოიერიშე ვერტმფრენებისათვის „ჰელფაიერი“ ტიპის რაკეტების დამზადება ასევე იგეგმება „როკეტსანის“ საწარმოში. აგრეთვე განიხილება რაკეტების TOW და NT-D-s წარმოება.

კომპანია „ბარიშ ელექტრონიკი“ აწარმოებს 107 და 122 მმ-იან ზაღპურ-იარაღის მრავალღერძიან რეაქტიული რაკეტებს (MLRS-ÇNRA) და „სტარსტარ“ MKEK-ის SAGE აწარმოებინ საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებს 230 და 260 მმ-იანი რაკეტების მოდერნიზაციის მიზნით. აღსანიშნავია, რომ თურქეთმა შეისყიდა ATACMS ტიპის 72 რაკეტა, რომლის ფრენის მანძილი 165 კმ-ია.

კომპანია „ელექტროსანმა“ და ფრანგულ ფირმა „აეროსპასი-ალმა“ ხელი მოაწერეს ხელშეკრულებას, რომლის თანახმადაც 1999 წლიდან 10 წლის განმავლობაში ერთობლივად აწარმოებენ 600 მ სიშორის მოქმედების ERYX ტიპის მართვად რაკეტებს. პროექტის ღირებულებაა 441 მლნ. აშშ დოლარი და მოისაზრება როგორც შუალედური პროექტი TRIGAT ტიპის ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტების წარმოებისათვის, რომლის რეალიზაციაც მოხდება ევროპის კონსორციუმის ფარგლებში. პროექტის განხორციელებაში ასევე ჩართულები არიან კომპანიები „ტრანსვარო“ და „ბარიშ ელექტრონიკი“. დაგეგმილია 1600 გამშვები აპარატისა და 19 200 მართვადი რაკეტის დამზადება. პირველი რაკეტა დამზადდა 2002 წელს.

ევროპის კონსორციუმის მიერ, რომელიც დაარსდა დიდი ბრიტანეთის, საფრანგეთის, გერმანიის, პოლანდიისა და ბელგიის მიერ, მუშავდება საშუალო (MR) და დიდი (LR) მანძილის ტანკსაწინააღმდეგო რაკეტები TRIGAT. თურქეთი აწარმოებს სამუშაოებს

აღნიშნულ კონსორციუმის დამფუძნებლად შესვლისათვის. ამასთან მიზნად ისახავს უზრუნველყოს საკუთარი შეიარაღებული ძალები თანამედროვე ტანკსაწინააღმდეგო საშუალებებით.

ფრანგულ ფირმა „აეროსპასიალთან“ თანამშრომლობის ფარგლებში კომპანია „ელექტროსანის“ საწარმოში შენდება საწარმოო უბნები, საწარმო „ნიტროსანში“ – საწვავის გამოსაცდელი სათავსოები, საწარმო „ბარუტსანში“ ხდება დამატებითი ტექნოლოგიური დანადგარების მონტაჟი ნიტროგლიცერინის დასამზადებლად. ქარაფინარის (კონია) პოლიგონზე დასრულდა რაკეტების გამოსაცდელად პოლიგონის მოსამზადებელი სამუშაოები.

მეორე მნიშვნელოვან მიმართულებას, რომელშიც ჩართვას ცდილობს თურქეთი წარმოადგენს დიდი ბრიტანეთის ეგიდით შექმნილ კონსორციუმში მონაწილეობა, რომელიც ახორციელებს თვითდამიზნებადი ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმების დამზადებას 81 მმ-იანი ნაღმტყორცნისათვის.

თურქეთის მთავრობის განცხადებით მომავალი ათწლეულის მანძილზე სამხედრო მრეწველობის განვითარებისათვის გამოყოფილია 15 მლრდ. აშშ დოლარი.

სამხედრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის ძვალსაზრისით თურქეთისათვის დამახასიათებელია საკუთარი სამრეწველო ბაზის შექმნისაკენ ლტოლვა, რათა განვითარდეს ქვეყანაში შეიარაღებისა და სამხედრო ტექნიკის ძირითადი სახეობების წარმოება და შემცირდეს იმპორტი.

კავშირგაბმულობის ხელსაწყოების წარმოება. თურქეთში ელექტრო ხელსაწყოებისა და კავშირგაბმულობის სფეროში მუშაობენ ფირმები „ასელსანი“, „თელეთაშ“, „ნეთაშ“, „თესტაშ“, „სიმკო“, „პროფილე“, „პაველსანი“, „ტომსონ-თექფენ რადარი“.

წამყვანი საწარმოა „ასელსანი“ (Askeri Elektronik Sanayi – სამხედრო ელექტრული მრეწველობა), რომელიც პრიორიტეტულ მიმართულებად მიიჩნევს რადიო-ლოკაციური სისტემებისა და პორტატული რადიოსადგურების წარმოებას. იგი აწარმოებს შემდეგი ტიპის პროდუქციას:

- 4510 VHF/FM ტიპის პორტატული რადიოგადამცემი;
- PRC-4620 VHF/FM ტიპის პორტატული რადიოსადგური;
- VRC-4600 ტიპის VHF/FM კლასის ვეპიკულარული რადიოსადგური;

- VRC-4600 ტიპის VHF/FM კლასის ტანკის რადიოსადგური;

- PRC/VRC-5600 ტიპის VHF/FM კლასის პორტატული, ვეპიკულარული და ტანკის რადიოსადგური;

- PRC-9610

- PRC-9612;

- PRC-9625.

ცვალებადი სიხშირის სამხედრო რადიოსადგურების ოჯახი:

- პროგრამული უზრუნველყოფის დაგეგმარების ქსელი;

- FG-9601;

- დისტანციური კავშირის პულტები;

- 7910 „ასქარად“ ტიპის რადარი;

- არტილერიის ბატარეის ცეცხლის მაკონტროლებელი კომპიუტერული სისტემა;

- საველე არტილერიის ჭურვის ქობინა.

მონაცემთა ბაზის კლასი:

- DT-7222 ტიპის მონაცემთა ბაზა;

- DT-7231 ტიპის მონაცემთა ბაზა;

- DT-70401 ტიპის მონაცემთა ბაზა;

- ღამის ხედვის მოწყობილობები;

- სნაიპერული შაშხანის დურბინები;

- თერმული სისტემა.

რადიოტექნიკური მრეწველობის საწარმოები განლაგებულია ერზრუმში, ელმადალში, სტამბოლში, აიღინში და ანთალიაში.

ამრიგად თურქეთის რესპუბლიკის თავდაცვით მრეწველობას შესწევს უნარი აწარმოოს გამანადგურებელი, სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავები, მრავალმიზნობრივი ვერტმფრენები, ჯავშანტრანსპორტიორები, მსუბუქი საარტილერიო სისტემები, ცეცხლსასროლი იარაღი, საბრძოლო მასალები, დიზელის ძრავიანი წყალქვეშანავები, ფრეგატები, სატანკო-სადესანტო გემები, სარაკეტო კატარღები. ფართოდ გამოიყენება ნატოს ქვეყნების შეიარაღების ლიცენზიები. ვითარდება და ფართოვდება არსებული საწარმოო დარგები.

თურქეთის მთავრობის განცხადებით მომავალი ათწლეულის მანძილზე სამხედრო მრეწველობის განვითარებისათვის გამოყოფილია 15 მლრდ. აშშ დოლარი.

სამხედრო-ეკონომიკური თანამშრომლობის თვალსაზრისით თურქეთისათვის დამახასიათებელია საკუთარი სამრეწველო ბაზის შექმნისაკენ ლტოლვა, რათა განვითარდეს ქვეყანაში შეიარაღებისა და სამხედრო ტექნიკის ძირითადი სახეობების წარმოება და შემცირდეს იმპორტი.

II-3. მატერიალურ-ტექნიკური და ინტელექტუალური რესურსები

მატერიალურ-ტექნიკური და ინტელექტუალური რესურსები წარმოადგენენ ახალი იარაღის შესაქმნელად და არსებულის გასაუმჯობესებლად საჭირო პროფესიული კადრებისა და სამხედრო ტექნიკის კვლევისა და შექმნის პროცესში აუცილებელი სამეცნიერო, საექსპერიმენტო აღჭურვილობის ერთობლიობას.

სამეცნიერო მუშაობის ძირითადი ცენტრებია უნივერსიტეტები და კვლევითი საზოგადოებები. უნივერსიტეტებთან სამეცნიერო კვლევების მიზნით არსებობს სხვადასხვა სამეცნიერო ორგანიზაციები, საკვლევ-საკონსტრუქტორო ბიუროები და ლაბორატორიები. ტექნიკური მეცნიერებების საუნივერსიტეტო კვლევებში წამყვანი ადგილი უკავია ახლო აღმოსავლეთის ტექნიკურ უნივერსიტეტს, რომელსაც გააჩნია ძლიერი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა და კვალიფიციური კადრები.

სამხედრო სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების ძირითადი ცენტრია თურქეთის სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების ორგანიზაცია, რომელის მოვალეობებსაც წარმოადგენს უნივერსიტეტებში, კერძო და სახელმწიფო ორგანიზაციებში მიმდინარე კვლევების წახალისება და მხარდაჭერა. ასევე მის დაქვემდებარებაში შემავალი კვლევითი ინსტიტუტებისა და ცენტრების მეშვეობით კვლევების წარმოება. მასვე ევალება ახალგაზრდა მეკვლევებისა და მეცნიერების წახალისების მიზნით, სტიპენდიების გაცემა. ამასთან მის ინტერესებში შემავალ დარგებში მომუშავე ადგილობრივ და უცხოურ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობა და უმაღლესი სამეცნიერო ორგანოს – მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების უმაღლესი საბჭოს თავმჯდომარეობა.

TUBITAK-ის დაქვემდებარებაში შედის შემდეგი კვლევითი ინსტიტუტები და ცენტრები:

- მარმარილოს კვლევითი ცენტრი (MAM) და მის დაქვემდებარებაში შემავალი ინსტიტუტები;
- ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და ელექტრონიკის კვლევითი ინსტიტუტი (BILTEN);
- თავდაცვითი მრეწველობის კვლევებისა და ტექნოლოგიების ინსტიტუტი (SAGE);
- ელექტრონიკისა და კრიპტოლოგიის ეროვნული კვლევითი ინსტიტუტი (UEKAE);
- ზუსტი მეცნიერებების კვლევითი ინსტიტუტი (TBAE) (ფეზა გიურსელის კვლევითი ინსტიტუტი);
- გენური ინჟინერიისა და ბიოტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი;
- ჩუქუროვას სოფლის მეურნეობის ახალი ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი (ÇITTAGE).

მარმარილოს კვლევითი ცენტრი (MAM) დაარსდა 1972 წელს. მასში დასაქმებულია 700 კაცი, რომელთაგანაც 400 მეცნიერ-თანამშრომელი და მკვლევარია. მის სტრუქტურაში შედის ადმინისტრაციული ნაწილი და 5 კვლევითი ინსტიტუტი, ასევე თურქეთში პირველი ტექნოლოგიური თავისუფალი ზონა (TEKSEბ). ცენტრი თანამშრომლობს კანადის, დანიის, აშშ-ს, უკრაინის, პოლანდიის, რუსეთის, საფრანგეთის, გერმანიის, მაკედონიის ანალოგიურ კვლევით ცენტრებთან და ინსტიტუტებთან.

მის სტრუქტურაში შემავალი კვლევითი ინსტიტუტებია:

- გამოთვლითი და საინფორმაციო ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი (BTAE);
- ენერგიის სისტემების და გარემოს კვლევითი ინსტიტუტი (ESÇAE);
- კვების მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი (GBTAE);

- მასალათმცოდნეობისა და ქიმიური ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი (MKTAE);

- ხმელეთისა და ზღვების კვლევითი ინსტიტუტი (YDBEA).
- გამოთვლითი და საინფორმაციო ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი (BTAE) შეიქმნა 1972 წელს. მისი კვლევების სფეროში შედის ინფორმაციული ტექნოლოგიები, კავშირგაბმულობის ტექნოლოგიები, ინფორმატიკა, გამოთვლითი ტექნიკა და სხვა ელექტრონული ტექნოლოგიები. ინსტიტუტში დასაქმებულია 125 კაცი.

ცხრილი №1

გამოთვლითი და საინფორმაციო ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტის პერსონალი

	მკვლევარი	ტექნიკოსი	დამხმარე პერსონალი	სულ
დოქტორი	II			II
კანდიდატი	40			40
უმალესი განათლებით	60			60
სხვა		10	4	14
სულ	III	10	4	125

წყარო: www.die.gov.tr.

ინსტიტუტი თანამშრომლობს ადგილობრივ და უცხოურ კვლევით ცენტრებთან და ინსტიტუტებთან. მოცემულ ეტაპზე ინსტიტუტი მუშაობს შემდეგი პროექტების განხორციელებაზე:

- ჰორიზონტის შესწავლის პროექტი. მოიცავს წყალზედა პლატფორმებისათვის რადარების და სხვა ინფორმაციული ხელსაწყოების მოქმედების რადიუსის გაზრდას და მიღებული ინფორმაციის ანალიზისათვის თანამგზავრული სურთების გამოყენებას;

- სასაზღვრო საკონტროლო-გამშვები პუნქტების უსაფრთხოების სისტემის პროექტი. შედგება სატრანსპორტო საშუალების

სახელმწიფო ნომრის ამომცნობი სისტემის, ტრანზიტულად მოძრავი სატრანსპორტო საშუალებების კონტროლის სისტემის (GPS&GPRS), დახურული კავშირის სისტემის მქონე კავშირგაბმულობის ქსელისა და საკონტროლო ცენტრისაგან;

- გემის ცეცხლის მართვის სისტემა. ითვალისწინებს სამხედრო-საზღვაო ძალების შეარაღებაში მყოფი 1-G კლასის ფრეგატების ცეცხლის მართვის სისტემის მოდერნიზაციას, შესაბამისი კომპიუტერული სისტემების შემუშავებას, მიზნის თვალყურისდევნებისა და დადგენის ავტომატურ სისტემის შექმნას, ელექტრული ბრძოლის სისტემის მონაცემთა ბაზის განვითარებას;

- ნაღმის ამომცნობი მოდერნიზირებული სისტემა. ითვალისწინებს მიწაში ჩაფლული, მეტალისაგან ან პლასტიკატისაგან დამზადებული ქვეითსაწინააღმდეგო და ტანკსაწინააღმდეგო ნაღმების ამომცნობი ხელსაწყოების შემუშავებას;

- ოპტიკურ-ლაზერული რადარი. ითვალისწინებს ვერტმფრენებისათვის ახალი თაობის ლაზერული რადარის, მიზნებისა და წინააღმდეგობების ამომცნობი სისტემების შექმნას.

- თვითმფრინავის პილოტების მომზადების სიმულატორები.

ენერგიის სისტემების და გარემოს კვლევითი ინსტიტუტი (ESÇAE) დაფუძნდა 1996 წელს, მარმარილოს კვლევითი ცენტრის ქიმიის ლაბორატორიისა და ენერგეტიკის სისტემების ლაბორატორიის შეერთების შედეგად. შექმნის დღიდან აწარმოებს ენერგეტიკის და გარემოს ტექნოლოგიების განვითარებისათვის საჭირო ცდებს, კვლევებს. მისი მოვალეობებია:

- თურქეთის ენერგეტიკული ტექნოლოგიების განვითარება და გარემოს დაბინძურების კონტროლის ტექნოლოგიების შემუშავება;

- თავდაცვითი მრეწველობის მოთხოვნებიდან გამომდინარე პროექტების შემუშავება და ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის ამაღლებაში წვლილის შეტანა;

- ახალი ტექნოლოგიებისა და ენერგიის, ეკონომიის სფეროში კვლევების წარმოება;

- გარემოს დაბინძურების წყაროებისა და ღონის დადგენაში წვლილის შეტანა.

დაბინძურებული ადგილების მდგომარეობის გაუმჯობესების, დაბინძურების კონტროლისა და აღკვეთის ტექნოლოგიების განვითა-

რების მიზნით ინსტიტუტი კვლევით სამუშაოებს აწარმოებს ენერგეტიკული ტექნოლოგიების, სატრანსპორტო საშუალებების ელექტრული სისტემების, სატრანსპორტო საშუალებების მიერ გარემოს დაბინძურების აღმოფხვრის, საწვავის ტექნოლოგიების, წყლის რესურსების მართვის, მიწისა და ნიადაგების ხარისხის მართვის, პაერის დაბინძურების აღმოფხვრის, გარემოს დაცვის მართვის მიმართულებებით.

მასალათმცოდნეობისა და ქიმიური ტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტის (MKTAE) ძირითადი მოვალეობაა, თურქეთის საწარმოო სიმძლავრეებისა და სამხედრო მრეწველობის დარგების განვითარების მიზნით, კომპოზიციური მასალების, კერამიკის, მეტალო-კერამიკის, მეტალურგიული ტექნოლოგიების, ქიმიური და მეტალურგიული წარმოებისა სხვა თანამედროვე ტექნოლოგიების კვლევა. ინსტიტუტი კვლევებს აწარმოებს შემდეგი ძირითადი მიმართულებებით:

– მინერალების, კერამიკის, სენსორებისა და მეტალურგიის ტექნოლოგიები:

- ბორის და მისი ნაერთების ტექნოლოგიების კვლევა;
- კერამიკული ტექნოლოგიების კვლევა;
- ნაკეთობების დაფარვის ტექნოლოგიები;
- სენსორული ტექნოლოგიები;
- მეტალურგიული ტექნოლოგიები.

– ჩამოსხმის, კომპოზიციური, პოლიმერული და აკუსტიკური ტექნოლოგიები:

- ალუმინის ტექნოლოგიები;
- ჩამოსხმის ტექნოლოგიები;
- კომპოზიციური ტექნოლოგიები;
- პოლიმერული ტექნოლოგიები და მათი სინთეზი;
- ნახშირბადის ტექნოლოგიები;
- აკუსტიკური ტექნოლოგიები.

ინსტიტუტში ასევე მუშავდება ტექნოლოგიური ციკლების უზრუნველყოფის დარგები, რომელთა ფარგლებშიც ინსტიტუტი ახორციელებს შემდეგ სამუშაოებს:

- ძირითადი ანალიზები;
- მეტალოგრაფიული ანალიზები;

- ელექტრონული მიკროსკოპით კვლევა;
- მექანიკური ტესტირება;
- ორგანული ანალიზები;
- მექანიკური სახელოსნოს მომსახურება;

ინსტიტუტი ზემოაღნიშნული დარგების განვითარების მიზნით თანამშრომლობს თურქეთის და სხვა სახელმწიფოების ქარხნებთან, კვლევით ცენტრებთან და ინსტიტუტებთან.

ხმელეთისა და ზღვების კვლევითი ინსტიტუტი (YDBEA) წარმოადგენს მარმარილოს კვლევითი ცენტრის შემადგენელ სტრუქტურულ ერთეულს, რომლის ძირითადი მიმართულებებია გეოლოგია და სეისმოლოგია. აღნიშნულმა ინსტიტუტმა გასაკუთრებული აქტუალურობა და მხარდაჭერა შეიძინა 1999 წლის 17 აგვისტოს მიწისძვრის შემდეგ. მიმდინარე ეტაპზე ინსტიტუტი ამუშავებს შემდეგ პროექტებს:

- თურქეთ-ისრაელის სეისმოლოგიური ქსელის გრადუირება;
- მარმარილოს ზღვის ფსკერის სეისმოლოგიური შესწავლა;
- სამხრეთ-აღმოსავლეთ ანატოლიის რეგიონში სეისმო ტალღების გავრცელება;
- ჩრდილოეთ ანატოლიის დასავლეთ და შუა ნაწილების სეისმო მაზასიათებლების დადგენა;
- მარმარილოს რეგიონისა და სტამბოლის დაკვირვება სეისმოდეგობის თვალსაზრისით: მარმარილოს რეგიონის მუდმივი სეისმოლოგიური დაკვირვება;
- მარმარილოს რეგიონში რადონის აირითა და სხვა მეთოდებით მიწისძვრის აღკვეთის სამუშაოები;
- წყალქვეშა გარემოს ხმაურის გაზომვა, შეფასება და ზღვის ფსკერის კლასიფიკაცია;
- იზმითის ყურეში არსებული კანცეროგენული ჰიდროკარბინატები: წარმოშობა და ღონის დადგენა;
- მარმარილოს რეგიონში მიწისძვრის საწინააღმდეგო ახალი მეთოდების პრაქტიკაში გამოყენება;
- ქაზანი-თრონას საბადოების სეისმურობა;
- ომერლის წყალსაცავის ტოქსიკური ფიტოპლანქტონების სახეობების დადგენა და წყლის ხარისხის გაუმჯობესება;

- სეისმოლოგიური მონაცემების ხარისხის და მუდმივობის უზრუნველყოფა;

- ადაფაზარის აუზში ბლაგვეკუთხიანი სეისმური მსხვერვის ასახვის პროფილის პროექტი;

- თანამგზავრული ტექნოლოგიები და წყლის ზედა პლატფორმები;

- მარმარილოს ზღვაში ცუნამის რისკი.

ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და ელექტრონიკის კვლევითი ინსტიტუტი (BILTEN) წარმოადგენს თურქეთის სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების ორგანიზაციის (TUBITAK) შემადგენელ ნაწილს, რომელიც შეიქმნა 1985 წელს ახლო აღმოსავლეთის ტექნიკური უნივერსიტეტის (ODTU) ბაზაზე. მისი ძირითადი სამეცნიერო მიმართულებებია ინფორმაციული ტექნოლოგიები, კომპიუტერული პროგრამები და მომსახურება, ელექტრონიკა და კავშირგაბმულობა, გამოსახულება და ხმა. სულ მოქმედებს 12 კვლევითი ჯგუფი, რომლებშიც 210 პროგრამისტი და ინჟინერია დასაქმებული.

მიმდინარე ეტაპზე ინსტიტუტში მუშავდება შემდეგი მნიშვნელოვანი პროექტები:

ტყვიის გულარის და მასრის იდენტიფიკაციის სისტემა, რომელიც ახორციელებს ტყვიის გულარის ან მასრის 2 ან 3 განზომილებიანი გამოსახულების შედარებას კომპიუტერულ მონაცემთა ბაზაში არსებულ გამოსახულებებთან. აღნიშნული სისტემა გამოიყენება თურქეთის ჟანდარმერიის და პოლიციის მიერ;

სახის ამომცნობი სისტემა, რომელიც ახორციელებს პიროვნების იდენტიფიკაციას ფოტოებიდან ან ვიდეო ჩანაწერებიდან მიღებული გამოსახულების კომპიუტერულ მონაცემთა ბაზასთან შედარების მეშვეობით. ამასთან შესაძლებელია თითის ანაბეჭდების ამომცნობი სისტემის დამონტაჟება;

საუბრის დამუშავებისა და ანალიზის სისტემა, რომელიც განკუთვნილია საუბრის გარჩევის (დაზიანებული, გადაფარული და ა.შ.), მოსაუბრის იდენტიფიკაციის და საუბრის კოდირებისათვის. სისტემა შედგება მობილურ ტელეფონებზე დასამონტაჟებელი ამომცნობისაგან, კრიმინალისტიკური ლაბორატორიებისათვის განკუთვნილი, პერსონალური კომპიუტერის ბაზაზე შექმნილი ანალიზისა და

დასუფთავების ხელსაწყოთაგან და ასევე პერსონალური კომპიუტერის ბაზაზე შექმნილი მოსახურის ამომცნობი ხელსაწყოთაგან;

შენობებისა და რელიეფის მოდელირების სისტემა, რომელიც უზრუნველყოფს აეროსურათების გამოყენებით დედამიწის ზედაპირის ციფრულ ფორმატში გადაყვანას. მას კომერციული სისტემებისაგან განსხვავებით შეუძლია ორზე მეტი გამოსახულების გამოყენება და უფრო დაწვრილებითი და ზუსტი შედეგების მიღება. ამასთან იგივე სურათებით შენობების მოდელების დამზადება. კარტოგრაფიის გარდა ასევე შესაძლებელია სამხედრო სფეროებში გამოყენება.

ინსტიტუტის პროექტიებიდან განსაკუთრებულად აღსანიშნავია მისი მონაწილეობა საგანგებო სიტუაციათა მონიტორინგის საერთაშორისო თანამგზავრული სისტემის პროექტში, რომელიც მიზნად ისახავს ბუნებრივი კატასტროფების (წყალდიდობების, ტყის ხანძარების, მიწისძვრების, ვულკანების ამოფრქვევების და სხვა) შედეგად გამოწვეული ზარალის და დაზიანების არეალის შესახებ დროული ინფორმაციის მოწოდების მიზნით ერთიანი თანამგზავრული სისტემის შექმნას. პროგრამაში თურქეთთან ერთად მონაწილეობს ინგლისი, ნიგერია, ჩინეთი, ალჟირი, სამხრეთ კორეა და ტაილანდი. აღნიშნული სახელმწიფოების თანამგზავრული სადგურებისაგან შემდგარმა სისტემამ შეეძლება 12 საათის განმავლობაში გადმოსცეს დედამიწის ნებისმიერი წერტილის გამოსახულება, რაც კრიზისის წარმოქმნის შემთხვევაში ქმნის შესაძლებლობას დროულად მოხდეს კატასტროფის რეგიონის გამოსახულების მიღება და მისი კრიზის-შტაბისათვის გადაგზავნა.

აღნიშნული პროგრამის ფარგლებში 2003 წლის 27 სექტემბერს რუსეთის ფედერაციის „პლესეცკის“ კოსმოდრომიდან სტარტი აიღო რუსულმა რაკეტამ „კოსმოს 3-მ“, რომელმაც ორბიტაზე გაიყვანა ზემოაღნიშნული სისტემის შემადგენელი 4 თანამგზავრი: „ბილსათ-1“ (თურქეთი), „ნაიჯერიესატ-1“ (ნიგერია), „იუ ქეი ჯიემსი“ (ლიდი ბრიტანეთი) და „კაისტასატ-4“ (სამხრეთ კორეა).

თურქული თანამგზავრი „ბილსათ-1“ ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და ელექტრული კვლევების ინსტიტუტის (BILTEN) შეკვეთით დამზადებულია ინგლისში, ფირმა „სურეი სატელაიტ ტექნოლოჯი ლიმიტედ“-ის ბაზაზე. მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ აღნიშნულმა ინსტიტუტმა შეისყიდა მსგავსი ტიპის თანამგზავრების დამზადების ტექნოლოგიური ციკლი, რისი შედეგიც იქნება ის, რომ შემ-

დგომში თურქეთი თავად შეძლებს მათ დამზადებას. ტექნოლოგიის გადმოღების მიზნით ინგლისში მივლინებული იყო 12 ინჟინერი და 4 ტექნიკოსი. თანამგზავრის ძირითადი დანიშნულებაა დედამიწის დისტანციური ზონდირება. მისი წონა 129 კილოგრამია და იგი ორბიტაზე განლაგდება 686 კილომეტრ სიმაღლეზე. პროექტის ღირებულება დაახლოებით 14 მლნ აშშ დოლარია.

ინსტიტუტის ბაზაზე დამზადდა თანამგზავრის რეპროექტორი „ჩობანი“ (ჩოქ ბანთლი გორუნთულეიჯი), რომელიც წარმოადგენს 8 არხიან კამერას; „ბილსათ 1“-ზე „ჩობან“-ის გარდა, ასევე დამონტაჟებულია პანკრომეტრიკული (შავ-თეთრი) და მულტისპექტრული (ყვითელი, მწვანე, ლურჯი, და სხვ.) ორი რეპროექტორი. ამრიგად „ბილსათ 1“-დან მიღებული გამოსახულებების მეშვეობით შესაძლებელი გახდება გარემოს დაბინძურების ზარისხის, ბუნებრივი კატასტროფის შედეგად მიყენებული ზარალის და სხვა მრავალი ფაქტორის დადგენა და შეფასება.

აღნიშნული პროექტის ფარგლებში ინფორმაციული ტექნოლოგიებისა და ელექტრული კვლევების ინსტიტუტში შეიქმნა თანამგზავრის ნაწილების დასამზადებელი, მისი ასაწყობი და გამოსაცდელი ლაბორატორიები. ასევე აღნიშნული ინსტიტუტის ბაზაზე მოქმედებს აეროსურათების მიმღები და გადამამუშავებელი ცენტრი.

თავდაცვითი მრეწველობის კვლევებისა და ტექნოლოგიების ინსტიტუტი (SAGE) წარმოადგენს სამხედრო ტექნოლოგიების განვითარებისა და წარმოების შესაძლებლობების გაზრდისათვის შექმნილ ორგანიზაციას. ამჟამად ინსტიტუტი განლაგებულია ქ. ანკარაში (ბეშეელერი, ლალაჰანი და ახლო აღმოსავლეთის ტექნიკური უნივერსიტეტის ტერიტორია). მის მიზანს წარმოადგენს თურქეთის სამეცნიერო და ტექნიკური კვლევების საზოგადოების (TUBITAK) სტრუქტურულ ერთეულებთან, ასევე საჭიროების შემთხვევაში სხვა ადგილობრივ და უცხოურ ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის შედეგად, ეროვნული მრეწველობის განვითარებისა და მსოფლიო ტექნოლოგიური პროგრესის მიყოლის მიზნით, თავდაცვითი მრეწველობის უცხოური ტექნოლოგიების გადმოღება და ეროვნული ტექნოლოგიების შექმნა, თავდაცვითი მრეწველობის სფეროში სხვა ორგანიზაციების მხარდჭერა და ქვეყნის მოთხოვნების დაკმაყოფილების მიზნით კვლევითი, საცდელ-საკონსტრუქტორო და საგანმანათლებლო საქმიანობის წარმართვა.

აღნიშნული მიზნების მიღწევის მიზნით ინსტიტუტის მოვალეობებია:

- სხვა ორგანიზაციებთან ერთად ქვეყანაში საწარმოებელი სისტემების პროტოტიპების შექმნა;

- საჭირო ტექნიკურ სფეროებში კვლევებისა და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების წარმართვა;

- თურქეთის შეიარაღებული ძალების მოთხოვნის შემთხვევაში, საზღვარგარეთიდან შემოტანილი სისტემების შეკეთებისა და გამოყენების პრობლემების გადაჭრაში მხარდჭერის აღმოჩენა;

- მის ინტერესის სფეროში შემაგალი უცხოური ტექნოლოგიების თვალყურის დევნება;

- ინსტიტუტის თანამშრომლების განათლება თავდაცვითი მრეწველობის სფეროში.

ინსტიტუტში სამეცნიერო-კვლევით სამუშაოებს აწარმოებს ორი საინჟინრო ჯგუფი:

1. მექანიკური და სისტემური საინჟინრო სამეცნიერო-კვლევითი ჯგუფი.

2. ქიმიისა და საწვავის ტექნოლოგიების სამეცნიერო-კვლევითი ჯგუფი.

მექანიკური და სისტემური საინჟინრო სამეცნიერო-კვლევითი ჯგუფის ინფრასტრუქტურა:

- შიდა ბალისტიკური ლაბორატორია;
- ნედლეულის ლაბორატორია;
- საფრენი მექანიკის ლაბორატორია;
- სტრუქტურული მექანიკის ლაბორატორია;
- დამუშავებული ნედლეულის საწყობი;
- პროდუქციის საწყობი;
- ძვირფასი ნარჩენების საწყობი;
- ხელსაწყოების საწყობი;
- აპარატურის საწყობი;
- სახმელეთო წყაროს საფრენი საცდელი პლატფორმა;
- რაკეტის ძრავის საცდელი პლატფორმა;
- ნარჩენების გადამამუშავებელი სახელოსნო;
- წნეხის სახელოსნო;
- სამღებრო სახელოსნო;

- შედუღების სახელოსნო;
- ანკარის ქარის გვირაბი;
- ბრძოლის დამწყები ტესტური ქვაბული;
- განმეორებითი გამოცდის სახელოსნო.

ქიმიისა და საწვავის ტექნოლოგიების სამეცნიერო-კვლევითი ჯგუფის ინფრასტრუქტურა:

- საწვავი ტექნოლოგიების ლაბორატორია;
- პოლიმერული ტექნოლოგიების ლაბორატორია;
- ქიმიური წარმოების ლაბორატორია;
- საწყობები.

უკანასკნელ პერიოდში ინსტიტუტმა განახორციელა შემდეგი პროექტები:

- ცეცხლის მართვის სისტემები
- ცეცხლის შეფასების პროგრამა
- ხელიდან სასროლი მანათობელი რაკეტა
- პროგრამირებადი ტრაექტორიის მქონე მართვადი სარაკეტო სისტემის პროექტი და რაკეტის სუფთა საწვავის პროექტი;

- საარტილერიო სარაკეტოს სისტემის პროექტი.

ინსტიტუტი მიმდინარე ეტაპზე ამუშავებს საფრენი მექანიზმების პროექტირების კომპიუტერულ პროგრამას და სითხეების მექანიკის ციფრულ პროექტს.

ელექტრონიკისა და კრიპტოლოგიის ეროვნული კვლევითი ინსტიტუტი (UEKAE) შეიქმნა 1995 წელს ელექტრონიკის კვლევითი ლაბორატორიის ბაზაზე. აღნიშნული ლაბორატორია ფუნქციონირებდა 1968 წლიდან. ამავე პერიოდიდან 1995 წლამდე მან შეიმუშავა რამდენიმე თავდაცვითი მნიშვნელობის პროექტი: პირველი თურქული დახურული კავშირის ხელსაწყოებისა და დეშიფრატორების პროექტი, პაერსაწინაღო და წყალზედა მიზნების განადგურებისათვის ცეცხლის კონტროლის სისტემა, წყალზედა მცურავ პლატფორმებსა და წყაქვეშა ნაგებობების კავშირის სატელეფონო სისტემა, წყლის მიხედვით გემის სისწრაფისა და მიმართულების მზომი ხელსაწყო პროექტი.

გენური ინჟინერიისა და ბიოტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი შეიქმნა 1983 წელს. მიმდინარე ეტაპზე ინსტიტუტში დასაქმებულია 68 ადამიანი. ამასთან ინსტიტუტში სტაჟირებას გადიან სხვადასხვა უნივერსიტეტების (ანკარის უნივერსიტეტი, გებზეს მაღა-

ლი ტექნოლოგიების ინსტიტუტი და სხვა) ასპირანტები და დოქტორანტები. გენური ინჟინერიისა და ბიოტექნოლოგიების კვლევითი ინსტიტუტი წარმოადგენს ერთადერთ ორგანიზაციას, რომელიც თურქეთში კვლევებს აწარმოებს გენური ინჟინერიისა და ბიოტექნოლოგიების ყველა სფეროში და ურთიერთობები აქვს ანალოგიური პროფილის სხვადასხვა უცხოურ ორგანიზაციებთან და კვლევით ცენტრებთან. ინსტიტუტში შემუშავებულია განვითარების პროგრამა, რომლის მიხედვითაც 2005 წლისათვის ინსტიტუტის პერსონალმა 250 კაცი უნდა შეადგინოს (აქედან 200 მეცნიერ-თანამშრომელი), ასევე დაგეგმილია ინფრასტრუქტურის განვითარება და თანამედროვე ლაბორატორიების შექმნა.

საინფორმაციო რესურსები თურქეთში წარმოდგენილია სხვადასხვა საინფორმაციო ცენტრებით, უნივერსიტეტებით, ბიბლიოთეკებითა და არქივებით. ქვეყნის სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციების სისტემა მოიცავს სამეცნიერო-ტექნიკურ გამოძეგმლობას, სამეცნიერო და სამეცნიერო-ტექნიკურ გამოფენებს. „თურქეთის სამეცნიერო და ტექნიკური კვლევების ორგანიზაციის“ სამეცნიერო ჟურნალებში პერიოდულად ქვეყნდება სხვადასხვა მეცნიერთა პუბლიკაციები. მთლიანობაში თურქეთის საინფორმაციო რესურსები განვითარების სტადიაში იმყოფება.

სამეცნიერო-ტექნიკური ინფორმაციის ერთიანი სახელმწიფო სისტემის შექმნის მიზნით, თურქეთში ჩატარდა შემდეგი სამუშაოები:

- დასრულდა ეროვნული საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა;

- დაარსდა ეროვნული აკადემიური ქსელი და საინფორმაციო ცენტრი.

ფინანსური რესურსები – ის ფულადი სახსრებია, რომელიც სახელმწიფოს შეუძლია გამოყოფს იარაღისა და სამხედრო ტექნიკის გამოკვლევისა და დამუშავებისათვის. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ თურქეთში სამხედრო-სამეცნიერო პროექტების დაფინანსება შენიღბულია. სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებისათვის სახსრები გამოიყოფა სხვადასხვა საშუალებით.

თურქეთის რესპუბლიკაში სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოები ძირითადად სახელმწიფო ბიუჯეტიდან ფინანსდება. დამატებითი ფინანსური წყაროებია სხვადასხვა სახელმწიფო თუ კერძო ფონდები. სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსის ფი-

ნანსურ უზრუნველყოფას ახდენს სამხედრო მრეწველობის მხარდამჭერი ფონდი.

საორგანიზაციო რესურსები თურქეთის მეცნიერების გენერალურ ზაზს, მის პრიორიტეტულ სფეროებს სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ საკონსტრუქტორო სამუშაოების ამოცანებს განსაზღვრავს თურქეთის ხელისუფლება, რესპუბლიკის პრეზიდენტთან და ეროვნული უშიშროების საბჭოსთან ერთად.

ქვეყანაში სამეცნიერო-კვლევით მუშაობას კოორდინაციას უწევს მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის უმაღლესი საბჭო, რომელიც დაარსდა 1983 წლის 4 ოქტომბერს და ემორჩილება მინისტრთა კაბინეტს. იგი აერთიანებს ყველა სამეცნიერო და კვლევითი ინსტიტუტების სამეცნიერო წარმომადგენლებს და ატარებს ფუნდამენტალურ და გამოყენებით კვლევით სამუშაოებს მეცნიერების სხვადასხვა დარგში.

სამხედრო სამეცნიერო-კვლევით და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოებს მართავს ეროვნული თავდაცვის სამინისტრო, ხოლო საერთო ზედამხედველობას ახორციელებს თავდაცვის სამინისტროსთან არსებული სამხედრო მრეწველობის უმაღლესი საკოორდინაციო საბჭო, რომელიც ახდენს იარაღისა და სამხედრო ტექნიკის უშუალო ექსპორტ-იმპორტს, ბაზრის შესწავლას, სამხედრო-ტექნიკური გამოფენების მოწყობას და ხელშეკრულებების დადებას.

სამხედრო მრეწველობის დარგში მინისტრის თანაშემწისა და სამხედრო მრეწველობის მხარდამჭერი ფონდის ყველა სახის კონტროლი ხორციელდება სამხედრო მრეწველობის საკონტროლო საბჭოს მეშვეობით, რომლის შემადგენლობაშიც შედიან პრემიერ-მინისტრის, ეროვნული თავდაცვისა და ფინანსთა მინისტრების წარმომადგენლები.

II-4. სამხედრო პოლიტიკის მიმართულებები

თურქეთის სამხედრო სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალი მოიცავს ყველა არსებული მატერიალური, ინტელექტუალური, ინფორმაციული, მატერიალურ-ტექნიკური და სხვა რესურსების ერთობლიობას, რომლებსაც იყენებს სამხედრო მრეწველობა ახალი მეთოდების ძიება-დანერგვის საქმეში.

თურქეთის ხელისუფლება, გრძელვადიანი პოლიტიკური მიზნების განხორციელებისა და სამხედრო პოტენციალის გაძლიერების მიზნით, მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარებას მიიჩნევს პრიორიტეტულ სფეროდ. აქედან გამომდინარე სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობა შიდა რესურსების გამოყენებით და სამეცნიერო-კვლევითი და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების განვითარებით ახდენს შეიარაღებული ძალების და სამხედრო-სამრეწველო კომპლექსის უზრუნველყოფას.

სამხედრო მეცნიერები მუშაობენ ორი ძირითადი მიმართულებით:

1. უცხოური სამხედრო ტექნიკის ბაზაზე თანამედროვე შეიარაღების საკუთარი მოდელების შექმნა;

2. შეიარაღებულ ძალებში არსებული იარაღის მოდერნიზაცია.

თურქეთის სამხედრო სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალის შემადგენელი ნაწილებია:

– ეროვნული კადრების მომზადება სამხედრო-საინჟინრო სფეროში, როგორც თურქეთში, ისე მის საზღვრებს გარეთ;

– უცხოური იარაღის და სამხედრო ტექნიკის კომპლექსური შესყიდვები და შემდგომ მათი ათვისება;

– ახალი ტექნოლოგიების კვლევა და საცდელ-საკონსტრუქტორო სამუშაოების წარმართვა.

თურქეთის ეკონომიკის განვითარების ერთ-ერთ წყაროს სამეცნიერო-ტექნიკური პოტენციალი წარმოადგენს. აქედან გამომდინარე ქვეყნის ეკონომიკური განვითარებისა და სოციალური კეთილდღეობისთვის მეცნიერებას და ტექნიკას სტრატეგიული მნიშვნელობა ენიჭება.

თურქეთის მეცნიერებისა და ტექნიკის უმაღლეს საბჭოში მიღებულია დოკუმენტი, რომელშიც ასახულია თურქეთის მეცნიერებისა და ტექნიკის განვითარების პოლიტიკა. აღნიშნულ დოკუმენტში გამოყოფილია მეცნიერებისა და ტექნიკის როლი ისეთ საკითხებში, როგორცაა სახალხო მეურნეობის სიცოცხლის უნარიანობის შენარჩუნება, ეკონომიკური ზრდის მხარდაჭერა და კონკურენტუნარიანობა. ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკური მიზნების მიღწევისათვის, ამ პოლიტიკის ფარგლებში წამოყენებული იქნა მეცნიერებისა და ტექნიკის სფეროში გასატარებელი მარეგულირებელი ზომები. ეს ზომები უკავშირდებოდა რესურსების რაციონალურ გამოყენებასა და ერთიან სტრატეგიას შემდეგი მიმართულებით:

- ქვეყნის ინტელექტუალური შესაძლებლობების ზრდა;

- აღნიშნული შესაძლებლობების ეკონომიკის პრიორიტულ სფეროებში თავმოყრა;

- ეკონომიკური საქმიანობის ყველა სფეროში ახალი ტექნოლოგიების დანერგვის დაჩქარება;

- ინტენსიური მეგაპროექტების დაფინანსება, რომელიც აამაღლებს ქვეყნის ტექნოლოგიურ შესაძლებლობას და გამოაცოცხლებს ეკონომიკას.

თუ მხედველობაში მივიღებთ თურქეთის შესაძლებლობებს, მსოფლიო სამეცნიერო და ტექნოლოგიურ ტენდენციებს, მოღვაწეობის პრიორიტეტებად იკვეთება შემდეგი სფეროები:

- ინფორმატიკა;

- ბიოტექნოლოგია;

- (აერო) კოსმოსური ტექნოლოგია.

თურქეთის მეცნიერებისა და ტექნიკის ეროვნული პოლიტიკის ფარგლებში მიღებულია მნიშვნელოვანი ზომები, კერძოდ:

- დაფუძნდა თურქეთის მეცნიერებათა აკადემია;

- ამუშავდა თურქეთის სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების საბჭოს მიერ ყოფილი საბჭოთა კავშირის, ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებიდან მეცნიერების მოწვევის პროგრამა;

- ამუშავდა ფინანსური დახმარების პროგრამა, თურქეთში ტექნიკური მეცნიერების დარგების წინ წასაწევად;

- ამოქმედდა ინდუსტრიალური კომპანიების დახმარების პროგრამა;

- შემუშავდა ახალი კანონმდებლობა, რომელიც შეეხება ინდუსტრიალური პროექტების დაცვას;

- შემუშავდა ახალი კანონმდებლობა სავაჭრო მარკებისა და საავტორო უფლებების დაცვის შესახებ;

- დასრულდა ეროვნული საინფორმაციო ინფრასტრუქტურის მშენებლობა;

- დაარსდა ეროვნული აკადემიური ქსელი და საინფორმაციო ცენტრი;

- შემუშავდა კანონპროექტი ეროვნული კოსმოსური საბჭოს დაარსების შესახებ;

- ძალაში შევიდა დეკრეტი იმ თურქი პარტნიორების ფინანსური მხარდაჭერის უზრუნველსაყოფად, რომლებიც მონაწილეობენ საერთაშორისო გაერთიანებულ სამეცნიერო-კვლევით მუშაობაში.

თურქეთის რესპუბლიკის ხელმძღვანელობა ცდილობს ხელი შეუწყოს მეცნიერების პრიორიტეტული დარგების პროგრესირებას, რის გამოც დიდი ყურადღება ეთმობა ქვეყანაში სამეცნიერო-ტექნიკური რესურსების განვითარებას.

სამხედრო სამეცნიერო-ტექნიკური რესურსებში მოიაზრება:

- ინტელექტუალური;
- მატერიალურ-ტექნიკური;
- საინფორმაციო;
- ფინანსური;
- საორგანიზაციო პოტენციალი.

II-5. საერთაშორისო სამეცნიერო-ტექნიკური კავშირები

თურქეთში განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს თანამედროვე უცხოური იარაღის ნიმუშების მოპოვება, მათი შემდგომი მოდერნიზაციის მიზნით. აქედან გამომდინარე ქვეყნის სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობა ცდილობს ჰქონდეს სამეცნიერო კავშირები პრაქტიკულად ყველა იმ ქვეყანასთან, რომელთანაც თანამშრომლობს კულტურის, ეკონომიკისა და სამხედრო სფეროში. თანამშრომლობის ყველაზე გავრცელებული ფორმებია:

- მეცნიერ-თანამშრომლების, პროფესორ-მასწავლებლების, სტუდენტების, ოფიცრებისა და სხვა სპეციალისტების გაცვლა;

- პატენტების, ლიცენზიების და ტექნიკური მონაცემების შესყიდვა;

- კვლევებისა და შეფასების ჩასატარებლად ცალკეული ნიმუშების, დანადგარების, ხელსაწყოების შეძენა;

- თურქი მეცნიერების მონაწილეობა ცალკეულ პროგრამებში, ერთობლივი კონფერენციების მოწყობა.

თურქეთის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებს ფართო სამეცნიერო კავშირები აქვთ ამერიკის შეერთებული შტატების, გერმანიის, საფრანგეთის, კანადის, დანიის, ნიდერლანდების, მაკედონიის, უკრაინის,

რუსეთის და სხვა ქვეყნების სამეცნიერო ინსტიტუტებსა და უნივერსიტეტებთან. ესენია: კანადის „ლავალ ტექნოპოლ“, დანიის ძალის ინსტიტუტი, აშშ-ს ეროვნული ლაბორატორია „არგონე“, აშშ-ს მასაჩუსეტის უნივერსიტეტი, „ნსფ“, აშშ-ს ელექტრო-კომუნიკაციების უნივერსიტეტი, უკრაინის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი „ნაუკა“, ნიდერლანდების „ტნო“, რუსეთის „ფიაგ“, საფრანგეთის „მონტპელლიერ ტექნოპოლ“, საფრანგეთის „ქნრს“, დანიის „დტი“ და ა.შ. ამასთან აქტიურად თანამშრომლობს დასავლეთის და იაპონიის ცნობილ ფირმებთან ელექტრონული და კომპიუტერული ტექნოლოგიების სფეროში.

1997 წლის 26 თებერვალს ანკარაში, სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების ორგანიზაციასა და უკრაინის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიის სამინისტროს შორის ხელმოწერილი ურთიერთშეთანხმების საფუძველზე, ტექნოლოგიის განვითარებისა და სამეცნიერო კვლევითი პროგრამების განხორციელების მიზნით შეიქმნა თურქეთ-უკრაინის ერთობლივი კვლევითი ლაბორატორია.

TUOAL-ის პროგრამის მთავარ მიზანს წარმოადგენდა მიწისძვრის შედეგად დაზარეულ რკინაბეტონის კონსტრუქციებისა და მიწის ქვეშ მოყოლილი ადამიანების მოსაძებნად ახალი მიკროტალღური ტექნოლოგიების კვლევა და განვითარება. ლაბორატორიაში ჩატარებული სამუშაოების შედეგად მიღებული იქნა ახალი ტექნოლოგიური საშუალებები. ესენია: საფეხურებრივი სიხშირის რადიოლოკაციური სისტემა, მიწისქვეშა მიკროტალღური ტომოგრაფიული სისტემები, დიფრაქციული მიკროტალღური ტომოგრაფიული სისტემები, მიწაზე მოქმედი რადარები და მიკროტალღური გადამცემი ტომოგრაფიული სისტემები. ეს ტექნოლოგიები მიწისძვრით დაზარალებულ რეგიონებში სამაშველო სამუშაოების ჩატარების დროს, სამ სხვადასხვა სტადიაზე სხეულის დაფიქსირების საშუალებას იძლევა. პირველ სტადიაზე შესაძლებელია ნანგრევებში მოძრავი ცოცხალი ადამიანის დადგენა; მეორე სტადიაზე შესაძლებელი ხდება, ნანგრევების ქვეშ უმოძრაოდ ცოცხალი ადამიანის სუნთქვით პოვნის საშუალება; მესამე სტადიაზე შესაძლებელია ყველაზე მგრძნობიარე რადარით ადამიანის განსაზღვრა პულსის მიხედვით.

აღნიშნულ ლაბორატორიაში სამომავლოდ იგეგმება შემდეგი სამეცნიერო-კვლევითი სამუშაოები:

- ელექტროდინამიკაში საწინააღმდეგო პრობლემებთან დაკავშირებული თეორიული სამუშაოები;
- მოკლე ელექტრომაგნიტური დარტყმების გავრცელების შესწავლა;
- ახალი ტიპის მიკროტალღური ანტენების შესწავლა.

თავი III.
**შეიარაღებული ძალების მართვა
და სტრუქტურა**

III-1. ეროვნული თავდაცვის სამინისტრო

ეროვნულ თავდაცვის სამინისტროს ევალება შეიარაღებული ძალების პოლიტიკური, იურიდიული, სოციალური, ფინანსური და საბიუჯეტო მომსახურება, აგრეთვე გენერალური შტაბის მხრიდან ჩამოყალიბებული პრინციპების შესაბამისად მშვიდობიან და საომარ პერიოდში საეალდეზულო სამხედრო სამსახურში გაწვევა, ჯარის უზრუნველყოფა შესაბამისი შეიარაღებით და აღჭურვილობით, ზურგის სამსახურის მოწყობა, სამხედრო მრეწველობის განვითარება, სამხედრო მოსამსახურეების ჯანმრთელობის დაცვა, ბინებისა და შენობა-ნაგებობების, ასევე შესაბამისი ინფრასტრუქტურის აშენება და მოწყობა, ფინანსური საკითხების გადაწყვეტა.

ეროვნული თავდაცვის სამინისტრო სტრუქტურულად შემდეგნაირადაა მოწყობილი:

- ეროვნული თავდაცვის მინისტრი;
- ეროვნული თავდაცვის მინისტრის თანაშემწე;
- თანაშემწის მოადგილე ეკონომიკურ და ტექნიკურ საკითხებში;
- თანაშემწის მოადგილე აღმინისტრაციულ, სამეურნეო და მშენებლობის საკითხებში;
- ეროვნული თავდაცვის მინისტრის თანაშემწე თავდაცვითი მრეწველობის დარგში;
- თავდაცვითი მრეწველობის დარგში თანაშემწის მოადგილე ეკონომიკურ საკითხებში;
- თავდაცვითი მრეწველობის დარგში თანაშემწის მოადგილე ტექნიკურ საკითხებში;
- თავდაცვითი მრეწველობის დარგში თანაშემწის მოადგილე აღმინისტრაციულ, სამეურნეო და ფინანსურ საკითხებში;
- სხვა დაქვემდებარებული სამსახურები.

ეროვნული თავდაცვის მინისტრის თანაშემწე წარმოდგენს სამინისტროს ადმინისტრაციის ხელმძღვანელს და პასუხისმგებელია მინისტრის წინაშე. ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს ორგანიზაციული მოწყობისა და მოვალეობების შესახებ კანონის №1325 მიხედვით მის ფუნქციებში შედის:

- თურქეთის შეიარაღებული ძალების მომარაგება იარაღით, მანქანა-მოწყობილობებითა და სხვა აღჭურვილობით. ასევე ზურგის სამსახურის უზრუნველყოფა;

- შეიარაღებული ძალების თავდაცვის პროგრამების პარალელური ფინანსური დაგეგმარება და ბიუჯეტის მომზადება, მისთვის კანონის ძალის მინიჭების უზრუნველყოფა;

- თურქეთის შეიარაღებული ძალების თავდაცვითი მრეწველობის პოლიტიკის განსაზღვრა, რევიზია და ამ სფეროს განვითარების მიზნით სხვადასხვა ღონისძიებების გატარება;

- ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს ხარისხის პოლიტიკის განსაზღვრა და განსაზღვრული პოლიტიკის გატარებისათვის ღონისძიებების დაგეგმვა;

- თურქეთის შეიარაღებული ძალებისათვის წარმოებული ყველა სახის ნაწარმის ტექნიკური დოკუმენტაციის მომზადება, შესწავლა და დამტკიცება, კოდირების და ხარისხის კონტროლის ღონისძიებების გატარება, თავდაცვითი მრეწველობის უსაფრთხოების სამუშაოების კოორდინაცია;

- თურქეთის შეიარაღებული ძალებისათვის განკუთვნილი იარაღის, მანქანა-მოწყობილობების, კვებისა და ბირთვული, ბიოლოგიური და ქიმიური თავდაცვის სფეროების კვლევითი სამუშაოების კოორდინირება;

- თავდაცვითი კვლევების და ტექნოლოგიების გეგმებისა და პროგრამების მომზადება, შემოწმება და დაგეგმილი ღონისძიებების განხორციელების უზრუნველყოფა;

- ეროვნული თავდაცვის მინისტრის მრჩეველის დაქვემდებარებაში მყოფი კარტოგრაფიის მთავარი სამმართველოს მიერ ოფიციალური დაწესებულებებისათვის რუკების მომზადება;

- სამინისტროს ფინანსური გეგმების, პროგრამებისა და ბიუჯეტის მომზადების საქმეების იურიდიული უზრუნველყოფა;

- გენერალური შტაბის მიერ განსაზღვრული პრინციპების შესაბამისად თურქეთის შეიარაღებული ძალებისათვის შენობა-ნაგებობების ასაშენებლად საჭირო თანხების ეროვნული ბიუჯეტიდან ან ნატო-ს შესაბამისი სტრუქტურებიდან გამოყოფა;

- გენ. შტაბთან კოორდინაციით სამხედრო-სავალდებულო სამსახურში გაწვევის ორგანიზება და კონტროლი;

- სამხედრო სასამართლოების დაფუძნება, გაუქმება და სამხედრო მოსამართლეების მომზადება;

- №353 კანონის შესაბამისად სამხედრო სასამართლოზე, პროკურატურაზე, სამხედრო ციხეებსა და თავისუფლების აღკვეთის სხვა ადგილებზე ზედამხედველობა;

- ჯანდაცვის საკითხებში გენერალურ შტაბთან, სხვა სამინისტროებთან, ქვეყნის შიდა უცხოურ ორგანიზაციებთან კოორდინაციის გაწევა;

- გენერალურ შტაბთან ერთად თურქეთის შეიარაღებული ძალების მობილიზაციის განხორციელება და მისი კონტროლი.

თანაშემწე სამხედრო მრეწველობის დარგში ექვემდებარება ეროვნული თავდაცვის მინისტრს. მისი უფლება-მოვალეობები განსაზღვრულია №3238 სპეციალური კანონით სამხედრო მრეწველობის დარგში თავდაცვის მინისტრის თანაშემწის შესახებ, რომლის მიზანსაც ადგილობრივი სამრეწველო სიმძლავრეების მაქსიმალურად გამოყენება, მოწინავე ტექნოლოგიების განვითარების მიზნით ინვესტიციების მოზიდვა და სამეცნიერო-ტექნიკური კვლევების შედეგად თურქეთის შეიარაღებული ძალებისათვის საჭირო ყველა სახის შეიარაღების, მანქანა-დანადგარების და სხვა მოთხოვნილებების თურქეთში წარმოება წარმოადგენს. აღნიშნული კანონის თანახმად სამხედრო მრეწველობის დარგში თავდაცვის მინისტრის მოვალეობებია:

- არსებული სამრეწველო კომპლექსის თავდაცვითი მრეწველობისათვის საჭირო სახით მოწყობა და გადაიარაღება;

- კერძო, სახელმწიფო და შერეული ორგანიზაციების მეშვეობით, გრძელვადიანი და მოკლევადიანი პროექტების განხორციელების მიზნით, ახალი ინვესტიციებისა და კრედიტების მოზიდვა;

- თანამედროვე საბრძოლო იარაღის, მანქანა დანადგარების და სხვა საჭირო ტექნიკური საშუალებების კვლევა და პროტოტიპების წარმოება;

- სამხედრო დანიშნულების პროდუქციის ექსპორტი-იმპორტის კოორდინირება.

III-2. გენერალური შტაბი

თურქეთის რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებს უშუალოდ ხელმძღვანელობს გენერალური შტაბი. გენერალური შტაბის უფროსს, რომელიც შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალია, მინისტრთა საბჭოს წარდგინებით ნიშნავს პრეზიდენტი. იგი უშუალოდ პასუხისმგებელია ჯარის მდგომარეობაზე, მშენებლობასა და საბრძოლო მზადყოფნაზე. მას ემორჩილებიან შეიარაღებული ძალების სახეობათა და ჟანდარმერიის სარდლები.

გენერალური შტაბის მოვალეობები ორ ძირითად ნაწილად იყოფა:

- შეიარაღებული ძალების ხელმძღვანელობა;

- სამხედრო პოლიტიკის დაგეგმვა.

გენერალური შტაბის შემადგენლობაში შედის:

- გენერალური შტაბის კანცელარია
- გენერალური შტაბის პირველი მოადგილე
- სამხედრო აკადემიების სარდლობა
- უმაღლესი სამხედრო საბჭო
- სახმელეთო ძალები
- სამხედრო-საზღვაო ძალები
- სამხედრო-საჰაერო ძალები
- კვიბროსში თურქული სამშვიდობო ძალების სარდლობა
- იურიდიული სამსახური
- ეროვნული უშიშროების საბჭოს სამდივნო
- სამხედრო სასამართლო
- სამხედრო პროკურატურა

შეიარაღებული ძალების გენერალურ შტაბში ასევე შედის შემდეგი დეპარტამენტები, რომლებიც უშუალოდ ექვემდებარებიან გენერალური შტაბის პირველ მოადგილეს:

• გენერალური შტაბის სამდივნო. თვალყურს ადევნებს, აკონტროლებს და ხელმძღვანელობს გენერალურ შტაბში მიმდინარე ყველა სახის სამუშაოს. სამდივნო სხვადასხვა საშუალებებით საზოგადოების ფართო წრეებს აცნობს შეიარაღებულ ძალებს. ასევე პასუხისმგებელია პროტოკოლზე.

• კადრების დეპარტამენტი. ღირექტივებს აძლევს და აკონტროლებს შეიარაღებული ძალების სახეობათა საკადრო პოლიტიკას. არჩევს შეიარაღებული ძალებისათვის საჭირო პერსონალს, ანაწილებს მათ სახეობათა მიხედვით. ამასთანავე შეიმუშავებს პერსონალის დანიშვნის, კვალიფიკაციის ამაღლების, დაწინაურებისა და გადაყენის პრინციპებს;

• დაზვერვის დეპარტამენტი. მშვიდობიან დროს და საომარ პერიოდში მარტო ან მოკავშირეებთან ერთად ახორციელებს სამხედრო დაზვერვასა და კონტრდაზვერვას, აკეთებს სტრატეგიულ შეფასებებს და ამზადებს დაზვერვის გეგმასა და ღირექტივებს, ასევე უზრუნველყოფს სამხედრო მზვერაკების მომზადებას;

• ოპერატიული დეპარტამენტი. პასუხისმგებელია შეიარაღებული ძალების მომზადებაზე, მუდმივ მზადყოფნაზე და ქვეყნის საშინაო უსაფრთხოებაზე. ეს სამმართველო ამზადებს ეროვნულ და სამოკავშირო ოპერატიულ გეგმებს, თვალყურს ადევნებს და აკონტროლებს მათ საქმიანობას, შეიმუშავებს შეიარაღებული ძალების განათლების კონცეფციას. სხვადასხვა სახეობის ძალებს აძლევს ღირექტივებს;

• ლოჯისტიკის დეპარტამენტი. შეიმუშავებს შეიარაღებული ძალების ზურგის უზრუნველყოფის პრინციპებსა და გეგმებს, იძლევა ღირექტივებს და კოორდინაციის უწყევს ამ საქმიანობას. პასუხისმგებელია ყველა სახის ზურგის უზრუნველყოფაზე;

• გენერალური დაგეგმარების დეპარტამენტი. შეიმუშავებს ერთობლივი სტრატეგიული მიზნების გეგმებს, ხელთ არსებული წყაროების ასიგნაციის შესაბამისად შეიმუშავებს ამ მიზნების განსახორციელებელ საშუალო და გრძელვადიან პროგრამებს, შეისწავლის შეიარაღების ახალ სისტემებს. სამმართველო თვალყურს ადევნებს და აკონტროლებს ხელშეკრულებების, შეთანხმებების, ოქმების მომზადებასა და გამოყენებას. შეიარაღებული ძალებისათვის შეიმუშავებს პრინციპულ გადაწყვეტილებებს;

- კავშირგაბმულობის, ელექტრონიკისა და საინფორმაციო სისტემების დეპარტამენტი. განსაზღვრავს შეიარაღებული ძალებისათვის საჭირო კავშირისა და საინფორმაციო სისტემებით უზრუნველყოფის საკითხებს, მის განვითარებასა და გამოყენებისათვის შეიმუშავებს კონცეფციასა და პოლიტიკას. სამმართველო აყალიბებს შესაბამის პრინციპებს, ანალიზს უკეთებს გეგმებსა და სისტემების ფუნქციონირებას;

- სამხედრო ისტორიისა და სტრატეგიული კვლევების დეპარტამენტი. იგი იკვლევს თურქეთის სამხედრო ისტორიას, განვლილი ომებისა და დღევანდელ მსოფლიოში მიმდინარე მოვლენების შესაბამისად აწარმოებს სტრატეგიულ, ოპერატიულ, ტაქტიკურ და ზურგის უზრუნველყოფის გამოკვლევებს. სამმართველო გაწვევრიანებულია საერთაშორისო და სამხედრო ისტორიის კომისიაში;

- ეროვნული დაზვერვის ორგანიზაციაში (miT) შემავალი სამხედრო კონტინგენტი

- კონტროლისა და შეფასებების სამმართველო. (რეჟიმის სამმართველო) გენერალური შტაბის უფროსის დირექტივებისა და ბრძანებების შესაბამისად აკონტროლებს იმ გეგმების, კანონებისა და წესდებების შესრულებას, რომლებიც ეხება ჯარების ერთზე მეტი სახეობის კოორდინაციას საერთო მიზნის განსახორციელებლად;

- საგანგებო სიტუაციათა კოორდინაციის სამმართველო. იგი საგანგებო მდგომარეობის დროს უზრუნველყოფს გენერალური შტაბისა და საგანგებო სიტუაციათა ხელმძღვანელების კავშირებსა და თანამშრომლობას პრემიერ-მინისტრთან, სხვადასხვა სამინისტროებთან და ორგანიზაციებთან;

ამასთან ერთად, გენერალურ შტაბს უცხოეთში აქვს სამხედრო ატაშატები, (რომელიც ექვემდებარება დაზვერვის მთავარ სამმართველოს) და ორი მუდმივი წარმომადგენლობა ბრიუსელში ნატოს სტრუქტურებში.

ასევე გენერალური შტაბის დაქვემდებარებაში შედის სპეციალური ნაწილების სარდლობა, რომლის ძირითადი მოვალეობა ტერორიზმთან ბრძოლაა.

III-3. სახმელეთო ძალები

თურქეთის რესპუბლიკის სახმელეთო ძალები შეიარაღებული ძალების დამოუკიდებელ სახეობას წარმოადგენს. ოფიციალური მონაცემებით, 2004 წლის 1 იანვრის მდგომარეობით, მისი პირადი შემადგენლობა დაახლოებით 300 000 სამხედრო მოსამსახურეს შეადგენს. სახმელეთო ჯარების მთავარსარდალს (არმიის გენერალი) ექვემდებარება სახმელეთო ჯარების შტაბი, ოთხი საველე არმია (I-ლი, მე-2, მე-3 და მე-4 (ეგეოსის)), მე-4 და მე-11 ცალკეული საარმიო კორპუსები, შიდა ტერიტორიების (ზონების) ხელმძღვანელობა, ცენტრალური დანიშნულების ნაწილები, სასწავლო შენაერთები და ქვედანაყოფები.

სახმელეთო ჯარების შტაბი

სახმელეთო ჯარების შტაბი (შტაბ-ბინა ჩანქაია, ანკარა (39 54'20"; 32 50'20") წარმოადგენს შენაერთების და ნაწილების ოპერატიული მართვის ძირითად ორგანოს. იგი შედგება შემდეგი სამმართველოებისგან:

- ადმინისტრაციული და პირადი შემადგენლობის;
- დაზვერვის და კონტრდაზვერვის;
- პოლიტიკურ-იდეოლოგიური;
- ზურგის;
- ელექტრონიკის და კავშირგაბმულობის;
- საინჟინრო;
- საარტილერიო;
- საბრძოლო მასალების მომარაგების (შეიარაღების);
- ინტენდანტური;
- საფინანსო;
- სამედიცინო;
- დაგეგმარების;
- სამხედრო იურიდიული.

თურქეთის სახმელეთო ჯარების შენაერთები და ნაწილები (მე-4 საველე არმიის გარდა) შედიან ნატო-ს გაერთიანებული შეიარაღებული ძალების სამხრეთ ევროპის საბრძოლო მოქმედებების თეატრის სამხრეთ-აღმოსავლეთი ნაწილის შემადგენლობაში. აღსანიშნავია, რომ თურქეთის სახმელეთო ჯარების წინაშე დგას ამოცანები, რო-

გორც ნატოს ეგიდით, ასევე ეროვნული იტერესების გათვალისწინებით. შესაბამისად აღნიშნული ამოცანები ერთმანეთისაგან განსხვავდება. აქედან გამომდინარე სახმელეთო ჯარები დაყოფილია სამ ოპერაციულ მიმართულებად:

1. - ბალკანეთის;
2. - კავკასიის;
3. - სამხრეთ აღმოსავლეთის.

ბალკანეთის მიმართულება

ნატოს ეგიდით - ბალკანეთის მიმართულებაზე თურქეთის სახმელეთო ჯარების ამოცანაა დაიცვას ბოსფორ-დარდანელის სრუტეების რაიონი.

ეროვნული გეგმებით - ფარავს ქვეყნის დასავლეთის და ჩრდილო-დასავლეთის რაიონებს საბერძნეთისა და ბალკანეთის მიმართულებებზე.

აღნიშნულ მიმართულებაზე საბრძოლო ამოცანების გადაწყვეტა დაკისრებული აქვს 1-ლი საველე არმიის ქვედანაყოფებს (1-ლი საველე არმია ყველაზე მეტად დაკომპლექტებული და შეიარაღებული ერთეულია). მიმართულების გასაძლიერებლად გამოიყენება მე-4 საველე არმიის ქვედანაყოფები, რომლებსაც მშვიდობიან პერიოდში სასწავლო არმიის ფუნქციები აქვს.

კავკასიის მიმართულება

ნატო-ს ეგიდით - 1992 წლამდე აღნიშნულ მიმართულებაზე თურქეთის სახმელეთო ჯარების ამოცანა იყო ამიერკავკასიის სამხედრო ოლქის ჯარების წინააღმდეგ საბრძოლო ოპერაციების განხორციელება. 1992 წლის შემდეგ აღნიშნულ რეგიონში მთავარი ამოცანა რუსეთის სამხედრო ბაზების და ასევე დსთ-ს კოლექტიური შეიარაღებული ძალების წინააღმდეგ საბრძოლო მოქმედებებისათვის მზადყოფნა.

ეროვნული გეგმებით - თავდაცვით ოპერაციებში სამთო უღელტეხილების დაცვა და ლოკალური შეტევითი სახის საბრძოლო ღონისძიებების წარმოება.

აღნიშნულ მიმართულებაზე საბრძოლო ამოცანების გადაწყვეტა დაკისრებული აქვს მე-3 საველე არმიის ქვედანაყოფებს.

სამხრეთ-აღმოსავლეთის მიმართულება

ნატოს ეგიდით - საბრძოლო მოქმედებების წარმოება ირანის, ერაყის და სირიის წინააღმდეგ.

ეროვნული გეგმებით - იგივე საბრძოლო ამოცანის გადაწყვეტა აქვს დაკისრებული, მხოლოდ ამ შემთხვევაში დაგეგმილი საბრძოლო ღონისძიებები უფრო ლოკალური ხასიათისაა.

აღნიშნულ მიმართულებაზე საბრძოლო ამოცანების გადაწყვეტა დაკისრებული აქვს მე-2 საველე არმიის ქვედანაყოფებს.

თურქეთის სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობის აზრით სახმელეთო ჯარები უნდა იყვნენ მზად დამოუკიდებლად ან სხვა სახეობის ჯარებთან ერთად გადაწყვიტოს შემდეგი ამოცანები:

- შეტევითი (თავდაცვითი) საბრძოლო მოქმედებების წარმოება;

- დივერსიული ოპერაციების ჩატარება მტრის ზურგში წელიწადის და დღე-ღამის ნებისმიერი დროის მონაკვეთში, ამინდის პირობების მიუხედავად;

- ხმელთაშუა, შავი, ეგეოსის და მარმარილოს ზღეების, ასევე დარდანელის და ბოსფორის სანაპიროების დესანტსაწინააღმდეგო დაცვა სამხედრო-საჰაერო და სამხედრო-საზღვაო ძალებთან ურთიერთმოქმედებით;

- ჟანდარმერიის ძალებისათვის აუცილებელი დახმარების აღმოჩენა, ანტისახელმწიფოებრივი გამოსვლების ჩახშობაში;

- სტიქიური უბედურებების შედეგების ლიკვიდაციის ღონისძიებებში მონაწილეობის მიღება.

საბრძოლო შემადგენლობა

თურქეთის სახმელეთო ძალების საბრძოლო შემადგენლობაშია:

- I-ლი საველე არმია (I-ლი, მე-3, მე-5, 15-ე საარმიო კორპუსები);

- მე-2 საველე არმია (მე-6, მე-7 საარმიო კორპუსები);

მე-3 საველე არმია (მე-8, მე-9 საარმიო კორპუსები);

მე-4 (ეგეოსის) საველე არმია;

მე-4 და მე-11 ცალკეული საარმიო კორპუსები.

ძირითადი შეიარაღება

თურქეთის სახმელეთო ჯარები ძირითადად შეიარაღებულია ნატოს იარაღით, თუმცა შეიარაღებაში გააჩნია სხვა (არა ნატოს წევრი ქვეყნების) იარაღიც:

- საბრძოლო ტანკი – 246 ერთეული;
- ქვეითთა ჯავშანმანქანა – 2954 ერთეული;
- დამხმარე ჯავშანმანქანა – 365 ერთეული;
- სხვადასხვა მოდიფიკაციის საარტილერიო დანადგარი – 2945 ერთეული;

შეიარაღებაში ასევე გააჩნია სხვადასხვა მოდიფიკაციის ტანკსა-წინააღმდეგო რაკეტები, მოიერიშე და სატრანსპორტო ვერტმფრენები, სახმელეთო სატრანსპორტო საშუალებები და სხვ.

სახმელეთო ძალების შენაერთები, ნაწილები და ქვედანაყოფები პირადი შემადგენლობის და შეიარაღების აღჭურვის, ასევე საბრძოლო მზადყოფნის მიხედვით იყოფა 4 კატეგორიად.

კატეგორია „A“

პირადი შემადგენლობა – 100%;

საბრძოლო ტექნიკა და შეიარაღება – 100%.

კატეგორია „B“

პირადი შემადგენლობა – 65-70%;

საბრძოლო ტექნიკა და შეიარაღება – 100%.

კატეგორია „C“

პირადი შემადგენლობა – საბრძოლო ტექნიკის მოვლისათვის აუცილებელი რაოდენობა, საშტატო სტრუქტურის შენარჩუნებით;

საბრძოლო ტექნიკა და შეიარაღება – 100%.

კატეგორია „მწვანეები“ – მათ განეკუთვნება ის საჯარისო შენაერთები, რომელთა გაშლა ხდება მხოლოდ მობილიზაციის გამოცხადების პერიოდში მთლიანი რეზერვიდან.

1-ლი საველე არმია

დისლოცირებულია – თურქეთის ჩრდილოეთ-დასავლეთში, ბოსფორის სრუტის ორივე სანაპიროზე. პირადი შემადგენლობა – 103 365 კაცი.

მე-2 საველე არმია

დისლოცირებულია თურქეთის სამხრეთ-აღმოსავლეთში. არმიის შტაბი განლაგებულია – ქ. მალათიაში. მის შემადგენლობაში შედის მე-6 და მე-7 საარმიო კორპუსები. არსებული ინფორმაციის თანახმად მე-7 საარმიო კორპუსი და მე-6 საარმიო კორპუსის ზოგიერთი ქვედანაყოფი გადაცემულია ჟანდარმერიის ძალების დაქვემდებარებაში და მონაწილეობას იღებს სამხრეთ-აღმოსავლეთ ანატოლიაში ქურთ სეპა-

რატისტებთან ბრძოლაში. ასევე სავარაუდოდ აღნიშნული საარმიო კორპუსების ქედანაყოფები არიან დისლოცირებული ჩრდილოეთ ერაყის ტერიტორიაზე.

მე-3 საველე არმია

დისლოცირებულია - თურქეთის ჩრდილოეთ-აღმოსავლეთში. პირადი შემადგენლობა - 61 031 კაცი.

თურქეთის სახმელეთო ჯარების მე-3 საველე არმია ფარავს ამიერკავკასიის მიმართულებას. 1995 წლამდე მის შემადგენლობაში შედიოდა მე-8 და მე-9 საარმიო კორპუსები, 51-ე ქვეითი დივიზია, მე-4 ცალკეული ჯავშანსატანკო ბრიგადა და 48-ე ცალკეული ქვეითი ბრიგადა. 1994 წელში თურქეთის შეიარაღებულ ძალებში დაწყებული რეორგანიზაციის შედეგად მე-3 საველე არმიაში მოხდა ძირეული ცვლილებები. 1993-94 წლებში თურქეთის სამხედრო-პოლიტიკური ხელმძღვანელობა იძულებული გახდა მე-8 საარმიო კორპუსი გამოეყენებინა ქურთ სეპარატისტებთან საბრძოლველად. ამ მიზნით 1995 წელს მე-8 საარმიო კორპუსი გადაეცა თურქეთის ჟანდარმერიის ძალებს. ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით მე-8 საარმიო კორპუსი გადაცემულია ჟანდარმერიის დაქვემდებარებაში, თუმცა ზოგიერთი ქვედანაყოფი, რომელიც ადრე აღნიშნულ კორპუსში შედიოდა კვლავ სახმელეთო ძალების დაქვემდებარებაშია.

ვეგოსის (მე-4) საველე არმია

დისლოცირებულია - თურქეთის დასავლეთში და სამხრეთ-დასავლეთში. პირადი შემადგენლობა - 40 424 კაცი.

მე-4 საარმიო კორპუსი

განლაგებულია - ცენტრალურ ანატოლიაში. პირადი შემადგენლობა - 21 334 კაცი.

III-4. სამხედრო-საჰაერო ძალები

თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალები შეიარაღებული ძალების დამოუკიდებელ სახეობას წარმოადგენს. პირადი შემადგენლობის რაოდენობაა დაახლოებით 60 000 სამხედრო მოსამსახურე, ზოლო რეზერვის ჩათვლით დაახლოებით 84 000 კაცი (მეთაურია - არმიის გენერალ-ლეიტენანტი).

ლი). სამხედრო-საჰაერო ძალების შტაბი განლაგებულია ჩანჭაიასა და ანკარაში (39 55'00"; 32 50'50").

თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალები გაერთიანებული არიან ნატოს მე-6 ოპერატიულ-ტაქტიკურ საავიაციო სარდლობაში და მე-5 სარდლობასთან ერთად ფარავენ ნატოს სამხრეთ-ევროპის საბრძოლო მოქმედებათა თეატრს.

თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების ძირითადი ფუნქციაა დამოუკიდებლად ან შეიარაღებული ძალების სხვა სახეობებთან ურთიერთშეთანხმებული მოქმედებით გადაწყვიტოს შემდეგი ამოცანები:

- ჰაერში უპირატესობის მოპოვება;
- სახმელეთო და სამხედრო-საზღვაო ძალებისათვის უშუალო მხარდაჭერა;
- საჰაერო დაზვერვის წარმოება;
- პირადი შემადგენლობის და სამხედრო ტვირთების ჰაერით გადასროლა;
- საბრძოლო მოქმედებათა რაიონის იზოლორება;
- ჰაერსაწინაღო დაცვის ორგანიზება;
- ოპერატიულ-ტაქტიკურ სიღრმეში ბირთვული დარტყმების განხორციელება (აღსანიშნავია, რომ თურქეთს არ გააჩნია თავისი ბირთვული იარაღი და ამ ამოცანის განხორციელება შესაძლებელია მხოლოდ ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების ეგიდით).

თურქეთის შეიარაღებული ძალების სამხედრო-საჰაერო ძალების, სამოქალაქო და დამხმარე ავიაციის, აგრეთვე ამერიკის შეერთებული შტატების და ნატო-ს წევრი სხვა ქვეყნების ავიაციის ბაზირებისათვის თურქეთის ტერიტორიაზე შექმნილია საკმაოდ განვითარებული სააეროდრომო ქსელი, რომელიც მოიცავს კაპიტალური (ბეტონის და ასფალტირებული), მოხრეშილ-მოღორღილი და გრუნტიანი ასაფრენი ზოლის მქონე 100-ზე მეტ აეროდრომს. კაპიტალური ასაფრენი ზოლით აღჭურვილია 81 აეროდრომი, რომელთაგან დაახლოებით 40-ს გააჩნია 1800 მეტრიანი სიგრძის ასაფრენი ზოლი და ვარგისია ტაქტიკური ავიაციის ყველა ტიპის თვითმფრინავის მიღებისათვის. ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების განკარგულებაში გადაცემულია 21 აეროდრომი 2400 მეტრი და მეტი სიგრძის ასაფრენი ზოლით: აქისარი, ანტალია, ბალიქესირი, ბანდირმა, ბათმანი, დიარბაქირი, ქონია, მერზინი, მუშ-2, ერზურუმი, ქაისერი, მალათია, ეს-

ქიშეპირი. გარდა ამისა აშშ იყენებს ინჯირლიქის (ადანა) აეროდრომს საკუთარი საავიაციო ბაზის სახით, რომელზეც მუდმივადაა ბაზირებული აშშ-ს სამხედრო-საჰაერო ძალების F4-E „ფანტომი“ თვითმფრინავ-მატარებლები და არსებობს ბირთვული საბრძოლო მასალის საცავი პუნქტი.

აეროდრომებზე ბალიქესირი, ბანდირმა, დიარბაქირი, ქონია, მერზიფონი, მიურთელი, თოფელი, ქაისერი, ერჰაჩი (მალათია) და ესქიშეპირი მუდმივადაა ბაზირებული საბრძოლო ავიაციის თვითმფრინავები (ორი-სამი ესკადრილია თითოეულზე). მათ გააჩნიათ სტაციონალური რადიოტექნიკური და შუქტექნიკური მოწყობილობები, რომლებიც რთულ მეტეოროლოგიურ პირობებში უზრუნველყოფენ ფრენებს დღისით და ღამით. ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების დანარჩენი 11 აეროდრომი ამჟამად არ გამოიყენება და წარმოადგენს სათადარიგოს. მოცემულ აეროდრომებზე ძირითადი რადიოტექნიკური და შუქტექნიკური მოწყობილობების გაშლა გათვალისწინებულია მათზე საბრძოლო ავიაციის გადაყვანისას.

ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების ორ აეროდრომზე – ბალიქესირი და მიურთელი, სადაც მუდმივადაა ბაზირებული ბირთვული იარაღის მატარებელი თვითმფრინავები, აშენებულია ბირთვული საბრძოლო მასალის საცავი პუნქტები. გარდა ამისა, ბირთვული საბრძოლო მასალის საცავის სარეზერვო პუნქტები მდებარეობს შემდეგ აეროდრომებზე: დიარბაქირი, ესქიშეპირი, ქონია, მერზიფონი, სივრიპისარი, თოფელი, ჩილლი-ი, ერზრუმი, ქაისერი, ერჰაჩი (მალათია), ენიშეპირი.

ბირთვული იარაღის მატარებელი თვითმფრინავების ბაზირების ყველა აეროდრომზე, აგრეთვე აეროდრომებზე ჩილლი-ი და დიარბაქირი, მოწყობილია სპეციალური სადგომები მორიგე თვითმფრინავებისათვის. ცხრა აეროდრომი – ბალიქესირი, ბანდირმა, ბათმანი, დიარბაქირი, ენიშეპირი, თოფელი, ერზრუმი, ესქიშეპირი და ერჰაჩი (მალათია) – მიერთებულია ნატოს მაგისტრალური მილსადენების სისტემასთან.

თურქეთის ეროვნული სამხედრო-საჰაერო ძალებისა და სამოქალაქო ავიაციის მიერ გამოიყენება 20 აეროდრომი კაპიტალური ასაფრენი ზოლით 1800 მეტრი და მეტი სიგრძის, რომლებსაც შეუძლიათ მიიღონ ტაქტიკური ავიაციის ყველა ტიპის თანამედროვე თვითმფრინავი. ათათურქის სახელობის აეროპორტი (სტამბოლი) და ესენბოლა

(ანკარა) წარმოადგენენ ქვეყნის ძირითად აეროდრომებს, რომლებიც უზრუნველყოფენ ნებისმიერი თანამედროვე თვითმფრინავის აფრენასა და დაჯდომას.

სატრანსპორტო და დამხმარე ავიაციის თვითმფრინავების მიერ გამოიყენებიან არაუმეტეს 1800 მეტრი სიგრძის კაპიტალური, მოხრე-შილ-მოღორღილი და გრუნტიანი ასაფრენი ზოლის მქონე აეროდრომები. მათ უმრავლესობას გააჩნია სააეროდრომო მომსახურების სანავიგაციო მოწყობილობები და სტაციონალური საშუალებები. აღნიშნული აეროდრომების დაახლოებით 30% განლაგებულია იმ რაიონებში, სადაც მდებარეობენ სახმელეთო ჯარების სამხედრო ქალაქები. სულ არსებობს 61 ასეთი აეროდრომი, რომელთა შორისაც 36 გააჩნია კაპიტალური საფარის მქონე ასაფრენი ზოლი.

თურქეთში ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების სამხედრო ხელმძღვანელობა დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს აეროდრომებზე ავიაციის (რომლებიც გამოიყენებიან საბრძოლო ავიაციის მიერ მუდმივი და პერიოდული ბაზირებისათვის) სიცოცხლისუნარიანობას. აქედან გამომდინარე, განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა თვითმფრინავებისათვის თაღური საფარის მშენებლობას და შენიღბვითი ღონისძიებების გატარებას.

თაღური საფარი განკუთვნილია უმთავრესად გამანადგურებელ-ბომბდამშენებისა და გამანადგურებლების „ჰაერი-მიწა“ კლასის რაკეტებით დაზიანებისაგან, თავდასხმისაგან, ავიაბომბების ნამსხრევებისაგან, ქვემეხ-სატყვიამფრქვევო ცეცხლისაგან დაცვის უზრუნველსაყოფად. საფარი თავის მხრივ წარმოადგენს თაღურ რკინაბეტონის კონსტრუქციას, რომელიც შედგება რკინის კარკასისგან. აღნიშნული კარკასი ეყრდნობა ბეტონის საძირკველს და ზემოდან დაფარულია დაახლოებით 60 სმ-ის სისქის ბეტონით. საფარის ზომები (სიგრძე 30 მ, სიგანე-16 მ, სიმაღლე თაღის ცენტრის მიხედვით-7,3 მ) და მისი კონსტრუქცია უზრუნველყოფს ერთი თვითმფრინავის განთავსებას, ძრავის ამუშაებას და საფარიდან გამოსვლას. თაღური საფარი როგორც წესი მდებარეობს თვითმფრინავების ერთ ადგილიან და მორიგე სადგომებზე.

ავიაციის ბაზირების დამალვის უზრუნველსაყოფად, აგრეთვე ატმოსფერული ფაქტორების ზემოქმედებისაგან და გარკვეულწილად ნამსხრევებისა და ქვემეხ-სატყვიამფრქვევო ცეცხლისაგან მორიგე თვითმფრინავების დასაცავად 7 აეროდრომზე აშენებულია ანგარ-საფა-

რები, რომლებიც შესრულებულია მსუბუქი ასაწყობი რკინაბეტონის მასალისაგან. ანგარ-საფარი ერთი ტაქტიკური გამანადგურებლის განთავსების საშუალებას იძლევა. საშუალოდ, 20 აეროდრომზე აშენებულია დაახლოებით 500 საფარი (მათ შორის 468 თალური ტიპის).

თურქეთის სააეროდრომო ქსელის ოპერატიული ტევადობა, ნატოს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების ნორმატივების თანახმად, ტაქტიკური ავიაციის ბაზირებისათვის (18-24 თვითმფრინავი ერთ აეროდრომზე) შეადგენს 1000 თვითმფრინავს.

ჯარების და ტვირთის საჰაერო ტრანსპორტით გადასროლის ორგანიზებისათვის თურქეთის სარდლობას შეუძლია გამოიყენოს C-130, C-160 და CN-235 ტიპის სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავები, მრავალმიზნობრივი და სატრანსპორტო ვერტმფრენი, აგრეთვე სამოქალაქო ავიაციის თვითმფრინავები.

C-130 „პერკულესი“ (სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავი)

სამხედრო-საჰაერო ძალების სატრანსპორტო თვითმფრინავების 70%-ის და სამოქალაქო ავიაციის თვითმფრინავების 50%-ის გამოყე-

ნებისას ერთდროულად შეიძლება მობილიზებული იქნეს საპაერო-სადესანტო ბრიგადა ან ბრიგადა „კომანდოსი“ და 2-3 საათის განმავლობაში გადასროლილი იქნას მათი მუდმივი დისლოკაციის რაიონიდან (ქაისერი, ბოლუ) საბრძოლო მოქმედებების რაიონში ბალკანეთისა და კავკასიის მიმართულებით.

საპაერო ძალები დაყოფილია ორ ძირითად მიმართულებად;

1. - ავიაცია

2. - პაერსაწინალო თავდაცვის ძალები.

თავის მხრივ ავიაცია იყოფა საბრძოლო და დამხმარე ავიაციად. საბრძოლო ავიაცია შემდეგი ტიპისა და დანიშნულებისაა:

- გამანადგურებელ-ბომბდამშენი;
- გამანადგურებლები;
- სადაზვერვო;

დამხმარე ავიაცია შემდეგი ტიპისა და დანიშნულებისაა:

- სამხედრო-სატრანსპორტო;
- სპეციალური დანიშნულების;
- სასწავლო;
- საწვავგასამართი;
- ეერტმფრენები.

პაერსაწინალო ძალების სახეობებია:

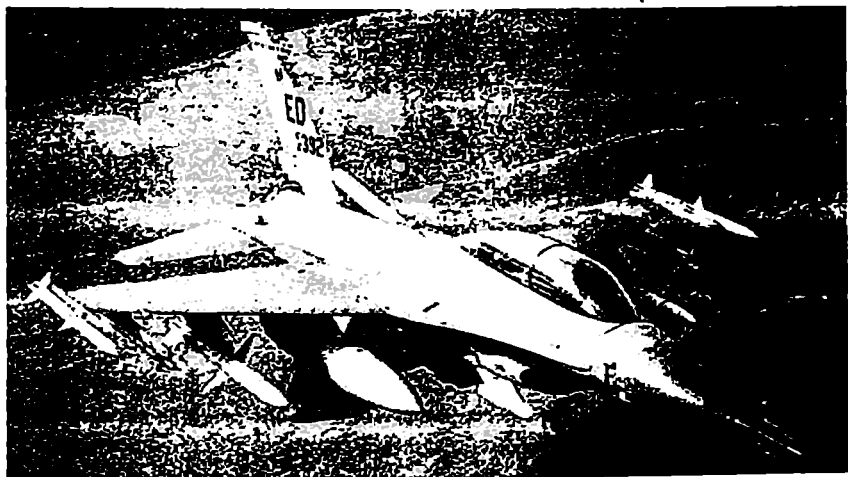
- საზენიტო-სარაკეტო;
- საზენიტო-საარტილერიო;
- რადიო-ტექნიკური.

თურქეთის სამხედრო-საპაერო ძალების საბრძოლო შემადგენლობაშია 1-ლი და მე-2 ტაქტიკური ავიაციის სარდლობა, რომელშიც შედის 12 საეიაციო ბაზა, აქედან: 7 საეიაციო-გამანადგურებელი ბაზა, 2 სასწავლო, 2 სამხედრო-სატრანსპორტო და 1 ავიაგასამართი თვითმფრინავების. აღსანიშნავია, რომ საეიაციო გამანადგურებელი ბაზა არის შერეული სახის, იმდენად, რამდენადაც მათში გაერთიანებული არიან გამანადგურებელ-ბომბდამშენი, გამანადგურებელი და სადაზვერვო ესკადრილები.

სულ სამხედრო-საპაერო ძალებში 30 ესკადრილია, აქედან 21 საბრძოლო ესკადრილია, რომელშიც დაახლოვებით 500-მდე

საბრძოლო თვითმფრინავი და 180-მდე საბრძოლო სარეზერვო თვითმფრინავი (F-16, F-4E, RF-4E,) შედის:

1. გამანადგურებელი-ბომბდამშენი ავიაცია, რომელიც ორგანიზაციულად წარმოდგენილია 12 ესკადრილით (დაახლოებით 240 ერთეული F-16 C/D და F-4E ტიპის თვითმფრინავი);

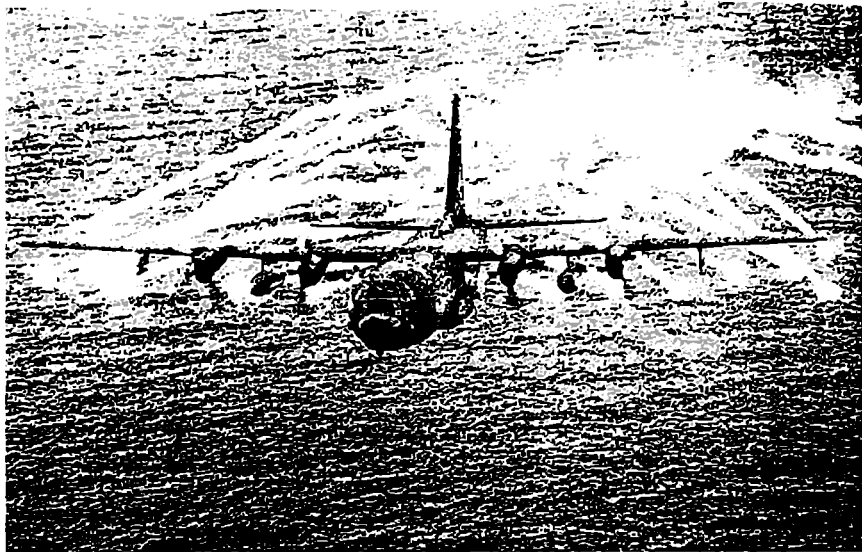

F-16 (გამანადგურებელი-ბომბდამშენი)

2. გამანადგურებელი ავიაცია, რომელიც ორგანიზაციულად 4 ესკადრილითაა წარმოდგენილი. (დაახლოებით 90 ერთეული F-16 C/D და MDD F-4E ტიპის თვითმფრინავი);

3. სადაზვერვო ავიაცია, რომელიც ორგანიზაციულად წარმოდგენილია 1 ესკადრილით (18 ერთ ერთეული MDDRF-4E, RF-5A ტიპის თვითმფრინავი);

4. სამხედრო-სატრანსპორტო ავიაცია, რომელიც ორგანიზაციულად წარმოდგენილია 4 ესკადრილით, ცალკეული სატრანსპორტო ბაზების შემადგენლობაში (დაახლოებით 75 ერთეული C-130 „ჰერკულესი“, C-160 „ტრანს ეულ“, C-235 „კასა“ ტიპის თვითმფრინავი).

C-160 „ტრანს ეულ“ (სამხედრო-სატრანსპორტო თვითმფრინავი)

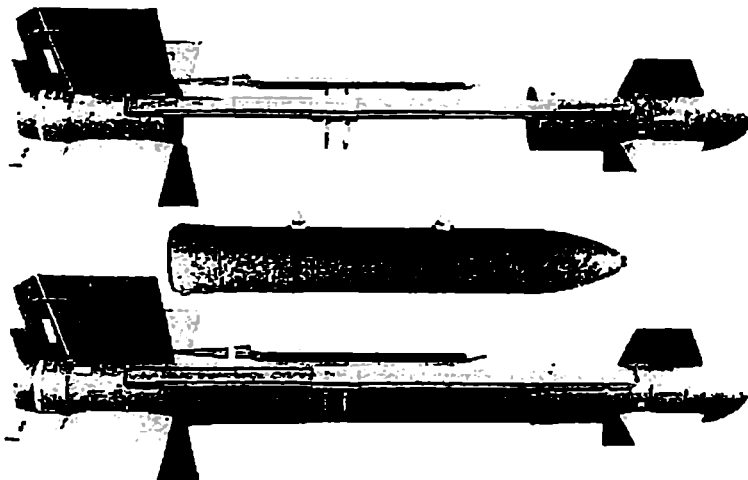
5. სასწავლო ავიაცია, რომელიც ორგანიზაციულად წარმოდგენილია 5 ესკადრილით (დაახლოებით 160 ერთეული ყველა ტიპის თვითმფრინავი);

6. სასწავლო-საბრძოლო ავიაცია, რომელიც ორგანიზაციულად წარმოდგენილია 4 ესკადრილით (დაახლოებით 50 ერთეული F-4E, NF-5A და NF-5B ტიპის თვითმფრინავი).

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო-საჰაერო ძალების საბრძოლო თვითმფრინავები აღჭურვილი არიან ჰაერი-ჰაერისა და ჰაერი-ხმელეთის ტიპის შემდეგი სისტემებით: SIDEWINDER, MAVERICK, ROCKEYE, DURANDALL, CBU, LGB.

GBU

CBU

თურქეთის პერსაწინალო თავდაცვის ძალები თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების შემადგენელი ნაწილია და შესაბამისად ნატოს მე-6 ოპერატიულ-ტაქტიკური საავიაციო სარდლობის პერსაწინალო თავდაცვის ძალების შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს. პერსაწინალო თავდაცვის ძალების შემადგენლობაში შედის:

1. გამანადგურებელი ავიაცია;
2. საზენიტო-სარაკეტო საშუალებები;
3. საზენიტო არტილერია და რადიოტექნიკური ქვედანაყოფები.

პერსაწინალო თავდაცვის ორგანიზებისათვის თურქეთის მთელი ტერიტორია პერსაწინალო თავდაცვის ორ სექტორადაა დაყოფილი: დასავლეთი და აღმოსავლეთი. მათ მთლიან მართვას ახორციელებს სამხედრო-საჰაერო ძალების სარდალი, თავისი შტაბის და პერსაწინალო თავდაცვის სამმართველოს მეშვეობით, რომელიც შედის სამხედრო-საჰაერო ძალების ოპერატიული მართვის მთავარ სამმართველოში. ნაწილებისა და ქვედანაყოფების საბრძოლო გამოყენების ორგანიზებას ახდენს, პერსაწინალო თავდაცვის სექტორების მეშვეობით ტაქტიკური ავიაციის სარდლობის საავიაციო მართვის ჯგუფი.

სამხედრო-საჰაერო ძალების სარდლობის სტრუქტურა

სამხედრო-საჰაერო ძალების შემადგენლობაში შედის 1-ლი და მე-2 ტაქტიკური ავიაციის სარდლობა, მე-11 და მე-12 სატრანსპორტო ავიაბაზები, სასწავლო სარდლობა, ლოჯისტიკის სარდლობა.

1-ლი და მე-2 ტაქტიკური ავიაციის სარდლობებში შედის შე-საბამისად 4 და 3 საავიაციო ბაზა.

თურქეთის ჰაერსაწინაღო თავდაცვა წარმოადგენს ნატო-ს მე-6 ოპერარიულ-ტაქტიკური საავიაციო სარდლობის ჰაერსაწინაღო თავდაცვის შემადგენელ ნაწილს, რომლის შტაბიც განთავსებულია ქ. იზმირში. აქვე მდებარეობს მე-6 ოპერარიულ-ტაქტიკურ საავიაციო სარდლობის საბრძოლო მოქმედებების მართვის ცენტრი. ჰაერსაწინაღო თავდაცვის დასავლეთ სექტორის ოპერატიული ცენტრი მდებარეობს ესქიშეჰირის რაიონში. ჰაერსაწინაღო თავდაცვის აღმოსავლეთ სექტორის ცენტრი მდებარეობს ღიარბაქირისა და ბათმანის რაიონებში.

ჰაერსაწინაღო თავდაცვის ძირითად ობიექტებს წარმოადგენენ:

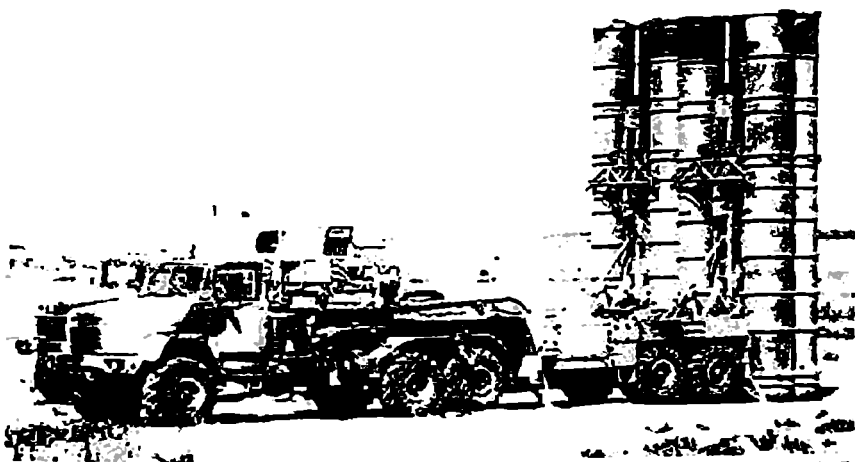
- ნატო-ს მე-6 ოპერარიულ-ტაქტიკურ საავიაციო სარდლობის შტაბი;
- თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების შტაბი;
- ჰაერსაწინაღო თავდაცვის სექტორების ოპერატიული ცენტრები;
- ჰაერსაწინაღო თავდაცვის გამანადგურებელი ავიაცია და რადიოტექნიკური დაზვერვის თვითმფრინავები;
- საზენიტო მართვადი რაკეტების პოზიციები;
- რადიოლოკაციური აღმოჩენის ავტომატიზირებული სისტემების ცენტრები და პოსტები;
- ჰაერსაწინაღო თავდაცვის საშუალებების საბრძოლო მოქმედებების შეტყობინება და მართვა.

ჰაერსაწინაღო თავდაცვის გამანადგურებლების და რადიოტექნიკური დაზვერვის თვითმფრინავთა ბაზირების აეროდრომები

თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალების სარდლობა ჰაერსაწინაღო თავდაცვის ავიაციის ბაზირებისათვის იყენებს ბანდირმას, მერზიფონი-სა და მიურთედის აეროდრომებს, რომლებზეც აგრეთვე ბაზირებულია ტაქტიკური ავიაციის თანამედროვე თვითმფრინავები, მათ შორის ბრ-თვული იარაღის მატარებლების (მიურთედი). აღნიშნული აეროდრო-მები გადაცემულია ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების სარდლობის გამგებლობაში, რომლებიც აშენებული და მოწყობილია ნატო-ს გაერთიანებული სამხედრო-საჰაერო ძალების ტაქტიკური ავიაციის ბაზირების აეროდრომების მიმართ წაყენებული მოთხოვნების შესაბამისად. მათ გააჩნიათ 3000მეტრი და მეტი სიგრძის ასაფრენი ზოლი.

საჰაერო რადიოტექნიკური დაზვერვის რაზმი დისლოცირებულია ეთიმესგუთის აეროდრომზე, რომელსაც გააჩნია ერთი ასაფრენი ზოლი (2100x45მ).

საზენიტო მართვადი რაკეტების პოზიციები. საზენიტო სარაკეტო საშუალებები წარმოდგენილია საზენიტო მართვადი რაკეტების „პერკულესი“ 15 სარაკეტო ბაზით, რომელსაც აკისრია ბოსფორის სრუტის ზონის, სტამბოლის სამხედრო-ეკონომიკური ცენტრის და გოლჯუქის მთავარი სამხედრო-საზღვაო ბაზის დაცვის ამოცანა.

„პერკულესი“ 15

სარაკეტო ბაზის შტაბი და მართვის პუნქტი მდებარეობს ალემ-დარში. აქვეა დისლოცირებული საზენიტო მართვადი რაკეტების ბაზის პირველი ჯგუფის (დივიზიონი) შტაბი და მისი მე-3 ესკადრილია. დივიზიონის 1-ლი ესკადრილია მდებარეობს ავეჯიქორუში, მე-2 - ქილიჩლიში და მე-4 - ქარადათში.

საზენიტო მართვადი რაკეტების ბაზის მეორე ჯგუფის შტაბი დისლოცირებულია ფენართეპეში (20კმ სტამბოლის ჩრდილო-დასავლეთით). აქვე მდებარეობს აღნიშნული დივიზიონის მე-7 ესკადრილია. მისი მე-5 ესკადრილია განთავსებულია ზეპერიაქოიში, მე-6 - ოდაერში, მე-8 - ასაგდერეში.

საზენიტო-სარაკეტო კომპლექსის ძირითადი საწყობები განლაგებულია შენლიქოიში. ესკადრილებისთვის განკუთვნილი ტყვია-წამალი ინახება მათი დისლოკაციის ადგილებში.

III-5. სამხედრო საზღვაო ძალები

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო-საზღვაო ძალები შეიარაღებული ძალების დამოუკიდებელ სახეობას წარმოადგენს. ისინი შედიან ნატოს სამხრეთ-ევროპული საბრძოლო მოქმედებების თეატრის გაერთიანებულ სამხედრო-საზღვაო ძალების შემადგენლობაში. თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდალი პარალელურად ნატოს გაერთიანებული სამხედრო-საზღვაო ძალების ხმელთაშუა ზღვის ჩრდილო-აღმოსავლეთ რაიონის სარდალია (შტაბი ქ. ანკარა).

პირადი შემადგენლობის საერთო რაოდენობა დაახლოებით 55000 კაცია (აქედან 49 000 სამხედრო და 6 000 - სამოქალაქო პირაია). ამას გარდა კიდევ 70 000 რეზერვისტი ჰყავს, რომელთა მობილიზაციისათვის 48 საათია საჭირო. სამხედრო-საზღვაო ძალების ზელმძღვანელობა განლაგებულია ქ. იზმირში.

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო-საზღვაო ძალები ორგანიზაციულად შედგება 4 სარდლობისაგან:

- სამხედრო-საზღვაო ფლოტის სარდლობა;
- ჩრდილოეთის საზღვაო ზონის სარდლობა;
- სამხრეთის საზღვაო ზონის სარდლობა;
- სასწავლო სარდლობა.

გარდა ამისა, საგანგებო სიტუაციის წარმოქმნის შემთხვევაში სამხედრო საზღვაო ძალების ოპერატიულ დაქვემდებარებაში გადადის სანაპირო დაცვის სარდლობა (მშვიდობის დროს ექვემდებარება შსს-ს).

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო-საზღვაო ძალების ფუნქციები და ამოცანებია:

ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე ხმელთაშუა, ეგეოსის და შავი ზღვების ტერიტორიული წყლების, ასევე ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეების კონტროლი;

ტერიტორიული წყლების გარეთ საზღვაო დაზვერვის წარმოება;

საზღვაო-სადესატო ოპერაციების წარმოება მისი პასუხისმგებლობის რაიონში;

სანაპირო ზოლის დესანტსაწინააღმდეგო დაცვა;

საბლოკადო ღონისძიებების წარმოება რუსეთის შავი ზღვის ფლოტის ხმელთაშუა ზღვაში ოპერატიული გაშლის აღკვეთის მიზნით;

ტერორიზმისა და ნარკობიზნესის წინააღმდეგ ბრძოლა;

მოკავშირეებთან თანამშრომლობა და სხვა.

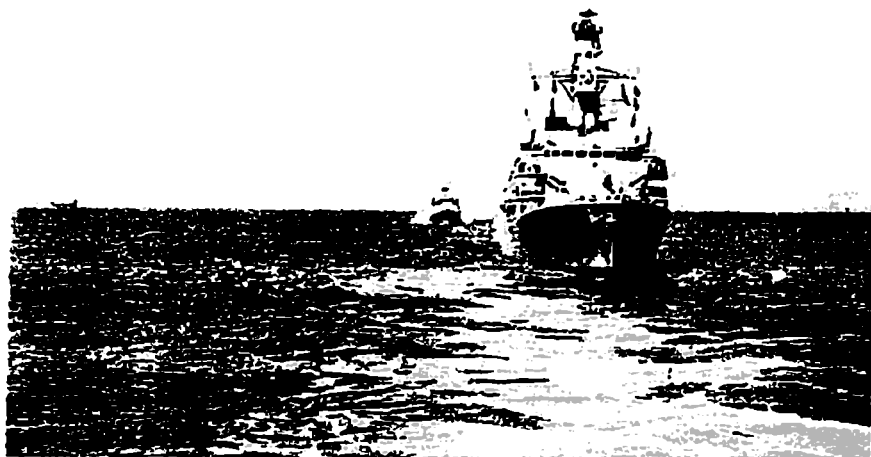
სამხედრო საზღვაო ფლოტი სამხედრო-საზღვაო ძალების საყრდენს წარმოადგენს სამხედრო-საზღვაო ფლოტი, რომლის შტაბიც ქ. გოლჯუქშია განლაგებული. მის შემადგენლობაში შედის:

- საბრძოლო ფლოტილია;
- წყალქვეშა ფლოტი;
- სარაკეტო და ტორპედული კატარლების ფლოტილია;
- ნაღმოსანი კატარლების ფლოტილია;
- საზღვაო ავიაციის ბაზა;
- სამხრეთის დაჯგუფება
- ჩრდილოეთის დაჯგუფება
- ლოჯისტიკის გემები

მშვიდობიან დროს ფლოტის სარდლობას ეკისრება შენაერთების, ნაწილების და ზომაღლების ოპერატიული და საბრძოლო მომზადების საორგანიზაციო ამოცანები.

საომარ პერიოდში ოპერატიული გეგმის შესაბამისად სამხედრო-საზღვაო ფლოტის საზომაღლო შენაერთების ნაწილი გადადის ოპერა-

ტიული მიმართულებების შენაერთების და ჯგუფების ხელმძღვანელობის დაქვემდებარებაში.

MEKO-200 ტიპის (საბრძოლო ზომადღები)

საბრძოლო ფლოტილია – შტაბი განლაგებულია მთავარ სამხედრო-საზღვაო ბაზაში, ქ. გიოლჯუქი.

საბრძოლო ფლოტილია ძირითადად განკუთვნილია მოწინააღმდეგის წყალზედა და წყალქვეშა საბრძოლო გემებზე დარტყმის განსახორციელებლად, მოწინააღმდეგის საზღვაო ბაზების რაიონებში, ასევე მათი საზღვაო ბადრავის მოძრაობის შესაძლო მარშრუტზე აქტიური ნაღმური ღობეების დასაყენებლად. გარდა ამისა ფლოტილიის გემები შესაძლოა გამოყენებულ იქნენ ზღვისპირა რაიონებში მოქმედი სახმელეთო ჯარების საცეცხლე მხარდაჭერისათვის.

წყალქვეშა ფლოტი – შტაბი განლაგებულია მთავარ სამხედრო-საზღვაო ბაზაში, ქ. გიოლჯუქი. თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალებში შემავალი ყველა წყალქვეშა ნავი დიზელის ძრავიანია.

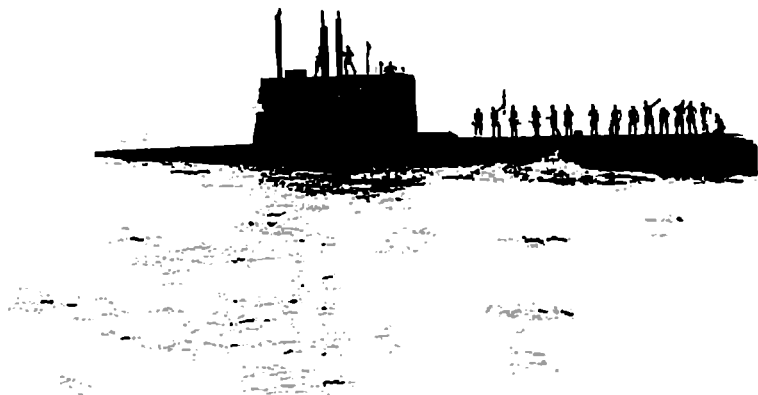
წყალქვეშა ნავების ფლოტილიის ხელმძღვანელობა უშუალოდ ექვემდებარება სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდალს და იგი ასრულებს შემდეგი სახის ამოცანებს:

- მოწინააღმდეგის ამფიბიური ძალების განადგურება მათი ბაზიდან გამოსვლის და ზღვაში გასვლის მომენტში;

- შავ ზღვაში მოწინააღმდეგის სადესანტო ზომალდების შე-საძლო მარშრუტზე კომუნიკაციების დარღვევა და ნაღმური ღობეების დაყენება;

- საბრძოლო წყალქვეშა მცურავეების სადაზვერვო-დივერსიუ-ლი ჯგუფების მოქმედებების უზრუნველყოფა.

წყალქვეშა ნაგების ფლოტილიის სარდალის დაქვემდებარებაშია 3 დივიზიონი.

01 S-105

სარაკეტო-ტორპედული კატარლების ფლოტილია - შტაბი გან-ლაგებულია

ქ. უმურიერის სამხედრო ბაზაზე

სარაკეტო და ტორპედული კატარლების ფლოტილია განკუთვნი-ლია თურქეთის სანაპიროს დესანტისათვის მისაწვდომ მონაკვეთებთან ახლო მისადგომებზე მოწინააღმდეგის წყალზედა ზომალდების და სა-დესანტო ძალების წინააღმდეგ საბრძოლველად, აგრეთვე სამხედრო-

საზღვაო ბაზების წყლებში თავდაცვითი ნალმური ღობეების დასაყენებლად.

ნალმოსანი კატარლების ფლოტილია – შტაბი განლაგებულია მთავარ

სამხედრო-საზღვაო ბაზაზე, ქ. გიოლჯუქში.

ნალმური ფლოტილია ომის დროს გადადის ჩრდილოეთ სამხედრო-საზღვაო ზონის სარდლობის დაქვემდებარებაში. მისი ძირითადი ამოცანაა ბოსფორისა და დარდანელის სრუტეებში და მარმარილოს ზღვის რაიონებში ნალმსაწინააღმდეგო მოქმედებების წარმოება. აგრეთვე შავი ზღვის სანაპიროს სრუტეების და დესანტმისაწვდომ რაიონებში ნალმური ღობეების შექმნა.

ფლოტილიის შემადგენლობაში შედის ნალმური ღობეების შემქმნელი და გამანადმევლ კატარღათა დივიზიონები.

დამხმარე ხომალდების დივიზიონი – შტაბი განლაგებულია მთავარ სამხედრო-საზღვაო ბაზაზე, ქ.გიოლჯუქი.

დამხმარე ხომალდების დივიზიონი პასუხს აგებს ღუზურ სადგომზე და ბაზირების მოწინავე პუნქტებში მყოფი საბრძოლო გემების ტყვია-წამლით, საწვავ-საცხები მასალებით, წყლით, სურსათით და სხვა მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებებით მომარაგებაზე.

დამხმარე ხომალდების დივიზიონის შემადგენლობაში შედის 77 ხომალდი.

ამასთან აღსანიშნავია, რომ 2000 წლის ბოლოდან თურქეთის სამხედრო-საზღვაო ძალების სარდლობას გადაეცა ამერიკის შეერთებულ შტატებში შესყიდული „ო-პერის“ ტიპის 2 ფრეგატი „გიოქჩადა“ და „გედიზი“; „ქილიჩის“ ტიპის ერთი კატარღა; ორი ტანკერი – „ბურაქი“ და „თულუნაი“; ჰიდროგრაფიული ხომალდი „ჩეშმე“; ოთხი საპორტო ბუქსირი „ონჯუ“, „ოზგენი“, „ოდევი“, „ოზგიური“; სახანძრო გემები „სონდიურენ-2“ და „სონდიურენ-4“; 6 „აეიზოს“ ტიპის გემი (სადაზვერვო ფუნქციების); „E“ ტიპის 8 ერთეული სასწავლო გემი რომელთა დაქვემდებარება და ფუნქციები მოცემულ .ეტაპზე დაუზუსტებელია.

სამხედრო საზღვაო ფლოტის ავიაცია – შტაბი ქ. თოფელის ავიაბაზა.

საზღვაო ფლოტის ავიაბაზა განკუთვნილია საბაზო საპატრულო ავიაციის თვითმფრინავების და ნავსაწინააღმდეგო შევეულმფრენების

ბაზირებისათვის, რომლებიც მონაწილეობენ წყალქვეშა ნაგების წინააღმდეგ საბრძოლო ამოცანების გადაწყვეტაში, მსუბუქი წყალზედა ძალების განადგურებაში, სახმელეთო დაჯგუფებებზე დაკვირვებისა და სადაზვერვო სამუშაოების წარმოებაში, დესანტის გადმოსხმის წინააღმდეგ საბრძოლველად. აგრეთვე გამოიყენება აქტიური ნაღმური ღობის დასაყენებლად და უზრუნველყოფს წყალქვეშა საბრძოლო მცურავ დივერსანტების მოქმედებებს.

ბაზის შემადგენლობაში შედის:

- 23 ერთეული გემსაწინააღმდეგო თვითმფრინავი S-2E „ტრეკერი“. ისინი შედიან 301-ე გემსაწინააღმდეგო თვითმფრინავთა ესკადრილიაში;

- 18 ერთეული გემსაწინააღმდეგო ვერტმფრენი AB-212ASW და 3 ერთეული ნავსაწინააღმდეგო ვერტმფრენი AB-204ბ ისინი გაერთიანებული არიან 351 გემსაწინააღმდეგო ვერტმფრენთა ესკადრილიაში;

6 ერთეული სასწავლო-საწვრთნელი თვითმფრინავი.

ჩრდილოეთის და სამხრეთის სამხედრო-საზღვაო ზონები

სამხედრო-საზღვაო ძალების ოპერატიული გეგმის შესაბამისად თურქეთის მთელი სანაპირო დაყოფილია ჩრდილოეთ და სამხრეთ სამხედრო-საზღვაო ზონებად, რომელთა შორისაც საზღვარი გადის ჩრდილოეთ განედის 39 27'პარალელზე. ჩრდილოეთ სამხედრო-საზღვაო ზონის სარდლობა განლაგებულია ქ. სტამბოლში, ხოლო სამხრეთ სამხედრო-საზღვაო ზონის სარდლობა ქ. იზმირში.

მშვიდობიან პერიოდში სამხედრო-საზღვაო ზონების სარდლობაზე დაკისრებულია ზომალდების ბაზირების, საბრძოლო მომზადების და მატერიალურ-ტექნიკური მომარაგების, აგრეთვე სანაპირო დაცვის და საპასუხისმგებლო ზონებში საბრძოლო მორიგეობის წარმოების ამოცანები. მოცემული ამოცანის შესასრულებლად მათ განკარგულებაში იმყოფება სანაპირო არტილერიის ქვედანაყოფები და საზღვაო ქვეითთა ბატალიონი, რადიოლოკაციური და სათვალთვალ ასეულები, ცალკეული ზომალდები და კატარღები, საბრძოლო მცურავების რაზმები, საბრძოლო და მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფის ქვედანაყოფები.

ამავე დროს სამხედრო-საზღვაო ზონების სარდლობა პასუხს აგებს მათ დაქვემდებარებაში გადაცემული სამხედრო-საზღვაო

ძალების და სამუალებების ოპერატიულ მართვაზე და მათი ზურგის უზრუნველყოფაზე.

სამხედრო-საზღვაო ზონების სარდლობის ძირითადი ამოცანებია:

– საბრძოლო მოქმედებების დაგეგმარება, მომზადება, წარმოება თავიანთ დაქვემდებარებაში მყოფი სამხედრო ძალების გამოყენებით, როგორც დამოუკიდებლად, ასევე სამხედრო-საჰაერო და სახმელეთო ძალებთან თანამშრომლობით;

– სამხედრო-საზღვაო ბაზებისა და პუნქტების ნაღმსაწინალო, წყალქვეშა ნავსაწინალო, ჰაერსაწინალო, დესანტსაწინალო და ა.შ. დაცვის უზრუნველყოფა;

– სახმელეთო და სამხედრო-საჰაერო ძალებთან ერთად სადესანტო ოპერაციების წარმოება;

სამხედრო-საზღვაო ზონების დაქვემდებარებაშია შემდეგი სამხედრო შენაერთები და ტექნიკა:

სამხრეთის საზღვაო ზონის სარდლობა

შტაბი განლაგებულია ქ. იზმირში. ევალება ხმელთაშუა და ეგეოსის ზღვების აკვატორიებისა და მიმდებარე სანაპირო ზოლის კონტროლი.

სამხედრო-საზღვაო ძალების სასწავლო სარდლობა

სასწავლო სარდლობას ემორჩილება სამხედრო-საზღვაო სასწავლო დაწესებულებები. იგი უზრუნველყოფს გემების ეკიპაჟის დაკომპლექტებას და მომზადებას. სასწავლო სარდლობის შტაბი განლაგებულია ქარამიურსელში. მის დაქვემდებარებაშია შემდეგი დაწესებულებები:

- სასწავლო ცენტრი. განლაგებულია ქარამიურსელში. მის შემადგენლობაში შედის 1 სასწავლო ხომალდი „ჯეზაირ გაზი ქასან ფაშა“, ბორტის ნომერი ა 579;

- წყალზედა ძალების ფლოტის სასწავლებელი „ილდიზლარ“. განლაგებულია გიოლჯუქში;

- წყალქვეშა ძალების ფლოტის სასწავლებელი. განლაგებულია გიოლჯუქში;

- სამხედრო-საზღვაო სკოლა;

- საზღვაო ლიცეუმი.

III-6. თურქეთის ჟანდარმერიის ჯარები

თურქეთის ჟანდარმერიის ჯარები წარმოადგენენ ქვეყნის შეიარაღებული ძალების შემადგენელ ნაწილს, პირადი შემადგენლობა შეადგენს დაახლოებით 280.000 კაცს. მშვიდობიან პერიოდში ჟანდარმერიის ჯარები ასრულებენ საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის ფუნქციას, იბრძვიან კონტრაბანდისა და ნარკოტიკებთან დაკავშირებული ბიზნესის წინააღმდეგ.

ომის დროს ჟანდარმერიის ჯარების ყველა შენაერთი, გარდა სტაციონალური (ტერიტორიული) ფორმირებებისა, გადადის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უშუალო დაქვემდებარებაში, კერძოდ სახმელეთო ჯარების სარდლობის დაქვემდებარებაში და მონაწილეობას იღებს სამხედრო ოპერაციებში შეიარაღებული ძალების სახმელეთო, საზღვაო და საჰაერო ძალების შენაერთებთან ერთად.

ჟანდარმერიის ჯარების ძირითადი მოვალეობებია:

- უსაფრთხოებისა და საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვა, კონტრაბანდისა და დანაშაულებრივი ქმედებების აღკვეთა;
- დანაშაულისა და ეჭვმიტანილის გამოვლენა, დაკავება და მტკიცებულებებთან ერთად სასამართლოსათვის გადაცემა;
- სამხედრო კანონმდებლობისა და წესდებების შესაბამისად, საგანგებო, საალყო, მობილიზაციის და ომის მდგომარეობებში გენერალური შტაბის მიერ დაკისრებული ამოცანების შესრულება.
- ზემოაღნიშნულის გარდა, ქვეყნის კანონმდებლობით განსაზღვრული სხვა მოვალეობების შესრულება.

ჟანდარმერიის ჯარები ძირითადად შეიარაღებულნი არიან მსუბუქი იარაღით (პისტოლეტი, ავტომატური პისტოლეტი, ავტომატები, მსუბუქი ნაღმტყორცნი და ა.შ.) აქეთ 2 000 ერთეული „ლენდროვერის“ ტიპის ავტომატა, რუსული წარმოების БТР-80 და გერმანული წარმოების M-113 ჯავშანმანქანები, BLACK HAWK, UH-1H, AB-205 და AB-205, Mi-17 ტიპის ვერტმფრენები.

ჟანდარმერიის ჯარების მართვის მიზნით შექმნილია სპეციალური სარდლობა, რომლის ხელმძღვანელია ჟანდარმერიის ჯარების მეთაური (არმიის გენერალი).

სამსახურის ორგანიზების, დაგეგმარებისა და სამხედრო მომზადების საკითხებში სამმართველო ექვემდებარება თურქეთის შეიარაღებული ძალების გენერალურ შტაბს; საზოგადოებრივი წესრიგის უზ-

რუნველყოფის საკითხებში – შინაგან საქმეთა სამინისტროს; პირადი შემადგენლობის დაკომპლექტების, შეიარაღებისა და სამხედრო მატერიალურ-ტექნიკური საშუალებებით მომარაგების საკითხებში – ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს.

ჟანდარმერიის ჯარების შტაბის სტრუქტურა

- შტაბის ხელმძღვანელი და მისი მოადგილე
- ოთხი საამართველო (პირადი შემადგენლობის, დაზვერვისა და უშიშროების, ოპერატიული, ზურგის სამმართველო);
- ხუთი განყოფილება (იურიდიული, საზღვაო და საჰაერო ჟანდარმერიის განყოფილება, კავშირგაბმულობის, საფინანსო-სააღრიცხვო განყოფილება);

- შესყიდვების კომისიები.

ჟანდარმერიის ჯარების სტრუქტურა მოიცავს:

- ჟანდარმერიის სარდლობის შტაბს და დაქვემდებარებულ შენაერთებს;

- ჟანდარმერიის სასაზღვრო ჯარებს;
- ჟანდარმერიის ჯარების სასწავლებლებს;
- ჟანდარმერიის საჰაერო შენაერთებს;
- ჟანდარმერიის სტაციონალურ (ტერიტორიულ) ჯარებს;
- ჟანდარმერიის ჯარების სასწავლო სარდლობას;
- ზურგის სარდლობას;
- ჟანდარმერიის სპეციალური დანიშნულების „კომანდოს“ ჯარებს;

- სხვა შენაერთებს.

სასაზღვრო ჯარები

ჟანდარმერიის სასაზღვრო ჯარების პირადი შემადგენლობის საერთო რაოდენობა დაახლოებით 120 000 კაცია. იგი აერთიანებს ჟანდარმერიის ორ (21-ე და 23-ე) ბრიგადას და შავი, ეგეოსის და ხმელთაშუა ზღვების სარდლობებს. თითოეულ ბრიგადაში შედის სამი პოლკი (ორი ჟანდარმერიის და ერთი საარტილერიო). ეს ბრიგადები ძირითადად სირიის, ერაყისა და ირანის საზღვრებთან არიან განთავ-

სებულნი. ქურთ ტერორიტთა წინააღმდეგ საბრძოლველად მის შემადგელობაში გადაყვანილი იქნა მე-3 საველე არმიის მე-8 საარმიო კორპუსის ქვედანაყოფებიც. სავარაუდოდ ასევე მათ ექვემდებარება თურქეთის შეიარაღებული ძალების მე-2 საველე არმიის ქვედანაყოფებიც, რომლებიც 2003 წლის 1 იანვრის მონაცემებით აღარ არიან შეყვანილი თურქეთის შეიარაღებული ძალების სახმელეთო ჯარების შემადგენლობაში.

საზღვაო რაიონების ჟანდარმერიის სარდლობა ორგანიზაციას უწევს თურქეთის საზღვაო საზღვარზე პატრულირებას. მათ განკარგულებაშია 45 საპატრულო კატარღა და დაახლოებით 1100 კაციანი საზღვაო ჟანდარმერიის ქვედანაყოფები.

სტაციონალური ჯარები

ჟანდარმერიის სტაციონალური ჯარების პირადი შემადგენლობის საერთო რაოდენობა დაახლოებით 80.000 კაცია. იგი შეიცავს ჟანდარმერიის ზონებს და მათ სარდლობას, რომელიც ექვემდებარება შინაგან საქმეთა სამინისტროს.

ზონების შტაბები დისლოცირებულია:

- 1-ლი ზონის შტაბი – ქ. ანკარა (ვილაეტები: ამასია, ანკარა, ქირიქქალე, ჩანქირი, ჩორუმ, ქასთამონუ, სამსუნი, ბართინი, ქარაბუქი);
- მე-2 ზონის შტაბი – ქ. სტამბოლში (ვილაეტები: სტამბოლი, თექირდაღი, ედირნე, ჩანაქქალე, ბალიქესირი, ბურსა, საქარია, იალოვა);
- მე-3 ზონის შტაბი – ქ. სივასში (ვილაეტები: ქაისერი, ქირშეპირი, ნეშეჰირი, თოქათი, იოზგათი, სივასი);
- მე-4 ზონის შტაბი – ქ. კონიაში (ვილაეტები: ქუთაჰია, ესქიშეპირი, ნიღდე, კონია, აქსარაი, ქარამანი);
- მე-5 ზონის შტაბი – ქ. იზმირში (ვილაეტები: იზმირი, მანისა, აიდინი, ანტალია, მუღლა, დენიზლი, ბურდური, ისფართა, უშაქი);
- მე-6 ზონის შტაბი – ქ. ადანაში (ვილაეტები: ადანა, ქილიჩი, მალათია, ქაპრემანმარაში, პათაი, იჩელი, გაზიანთუფი, ადიამანი);
- მე-7 ზონის შტაბი – ქ. დიარბაქირში (ვილაეტები: დიარბაქირი, მარდინი, ურფა);

- მე-8 ზონის შტაბი – ქ. ერზრუმი (ვილაეთები: აღრი, ართვინი, არდაჰანი, ბაიბურთი, ბინგოლი, ილდირი, ელიაზილი, გირესუნი, ერზრუმი, ორდუ, ყარსი, რიზე, ტრაპიზონი, თუნჯელი, გუმუშჰანე);

- მე-9 ზონის შტაბი – ქ. ბათმანში (ვილაეთები: ბეთმანი, ჰაქჰარი, შირნაქი, მუში, ბითლისი).

ჟანდარმერიის სტაციონალური ჯარების ორგანიზაციული სტრუქტურა აგებულია ქვეყნის ადმინისტრაციული დაყოფის შესაბამისად. თითოეული ვილაეთის ცენტრში მდებარეობს ვილაეთის ჟანდარმერიის პოლიკის შტაბი, რომელსაც ექვემდებარება ჟანდარმერიის ყველა სტაციონალური ქვედანაყოფი და ცალკეული საგუშაგოები მოცემული ვილაეთის ფარგლებში. როგორც წესი, ყველა სამხარეო ცენტრში არსებობს ჟანდარმერიის ქვედანაყოფები (ასეული, ოცეული), ხოლო სოფლის მიდამოებში – ჟანდარმერიის საგუშაგოები (3-10 ადამიანი). ჟანდარმერიის ვილაეთის პოლიკის პირადი შემადგენლობის რიცხვი დამოკიდებულია ვილაეთის ტერიტორიაზე, აგრეთვე დასახლებული პუნქტების და მოცემულ ვილაეთში მოსახლეობის რაოდენობაზე (მათ საიმედოობაზე) და 600-დან 1100 კაცამდე მერყეობს. ჟანდარმერიის ვილაეთების პოლიკებს შეიარაღებაში გააჩნიათ ცეცხლსასროლი იარაღი, სატრანსპორტო საშუალებები და ვერტმფრენების ქვედანაყოფები.

ბარსებული კანონის თანახმად, სტაციონალური ჯარები ასრულებენ ადმინისტრაციულ, იურიდიულ და სამხედრო ფუნქციებს, აგრეთვე აწარმოებენ სხვადასხვა სახის ობიექტების დაცვას.

ადმინისტრაციულ ფუნქციებს მიეკუთვნებიან:

- უსაფრთხოებისა და მართლწესრიგის უზრუნველყოფა;
- ანტისახელმწიფოებრივი მოღვაწეობის წინააღმდეგ ბრძოლა;
- იმ დასახლებულ პუნქტებში, სადაც არ არის პოლიცია, მოსახლეობის სიცოცხლისა და ქონების დაცვა;
- კონტრაბანდასთან და ნარკობიზნესთან ბრძოლა.

იურიდიულ ფუნქციებში შედიან:

- სისხლის-სამართლის დამნაშავეთა და არასაიმედო პირთა ძებნა, დაკავება და სამართალდამცავ ორგანოებისათვის გადაცემა;
- პირველადი გამოძიების ჩატარება, დანაშაულებრივი ქმედების მხილებისათვის საჭირო ზომების მიღება.

სამხედრო სფეროში ჟანდარმერიის სტაციონალური ჯარები ახორციელებენ შემდეგ ფუნქციებს:

- ქვეყანაში საგანგებო მდგომარეობის შემოღების პერიოდში გამოცემული ბრძანებების შესრულებაზე თვალყურის დევნება;

- ძირგამომთხრელი საქმიანობის და საბოტაჟის წინააღმდეგ ბრძოლა;

- სამოქალაქო თავდაცვის ობიექტების და ქვედანაყოფების დაცვა, რომელიც ფორმირდება ომის დაწყებისას სამობილიზაციო გეგმების შესაბამისად;

- ღებურტირებისა და სამხედრო სამსახურისგან თავის ამრიდებელი პირების ძებნა და ნაწილებში გაგზავნა;

- აკრძალული ზონების შესახებ კანონის შესრულებაზე თვალყურის დევნება.

ომის დაწყებისას ჟანდარმერიის სტაციონალური ჯარების ქვედანაყოფები შეიძლება გამოყენებული იქნას სამოქალაქო თავდაცვის ღონისძიებების შესასრულებლად, აგრეთვე მოწინააღმდეგის მცირე საჰაერო და საზღვაო დესანტთან და სადაზვერვო-დევერსიულუილი ჯგუფების წინააღმდეგ საბრძოლველად.

სპეციალური დანიშნულების „კომანდოსის“ ჯარები

„კომანდოსის“ ჯარები წარმოადგენენ თურქეთის ჟანდარმერიის ჯარების ყველაზე კარგად მომზადებულ, აღჭურვილ და თანამედროვე მოთხოვნების შესაბამის ნაწილებს. სპეციალური დანიშნულების ჟანდარმერიის ჯარების სარდლობის პირადი შემადგენლობის რაოდენობა შეადგენს დაახლოებით 50.000 კაცს. იგი შედგება:

- ერთი ბრიგადისაგან;

- ოთხი პოლკისაგან;

სამი ცალკეული ბატალიონისაგან;

- ორი საავიაციო ჯგუფისაგან;

- ვერტმფრენების ბატალიონისაგან;

სპეციალური დანიშნულების რაზმებისაგან.

პოლკს ყავს მეთაური და შტაბი, შტაბისა და მომსახურეობის ასეული და სამი ჟანდარმერიის ბატალიონი „კომანდოსი“ (თითოეულში – შტაბისა და მომსახურეობის ასეული, სამი ასეული „კომანდოსი“ და მხარდაჭერის ასეული).

ქვედანაყოფების და ნაწილების შეიარაღებას შეადგენს ძირითადად ცეცხლსასროლი ავტომატური იარაღი, მსუბუქი თვითმფრინავები, მრავალმიზნობრივი და სატრანსპორტო ვერტმფრენები, რომლებიც

უზრუნველყოფენ „კომანდოსის“ ქვედანაყოფების გადასროლას და სა-
ცეცხლე მზარდაჭერას, საჰაერო დაზვერვის წარმოებას და მატერია-
ლურ-ტექნიკური საშუალებების მიწოდებას.

მშვიდობიან პერიოდში სპეციალური დანიშნულების ჟანდარმერი-
ის ჯარების სარდლობის ქვედანაყოფები და ნაწილები ასრულებენ
ძირითადად პოლიტიკის ფუნქციებს აღმოსავლეთ ანატოლიის ძნელად
მისადგომ მაღალ მთიან რაიონებში, ეგეოსის ზღვის სანაპიროებსა და
კუნძულებზე. როგორც წესი, სპეციალური დანიშნულების ჯარები გა-
მოიყენება მცირე ქვედანაყოფების (ასეული, ოცეული) შემადგენ-
ლობაში, რომლებიც ვერტმფრენებით გადაისროლებიან ამოცანის შეს-
რულების რაიონში და მოქმედებენ ერთობლივად ვილაეთის პოლკების
ქვედანაყოფებთან.

„კომანდოსის“ ბატალიონებში საბრძოლო მომზადება ტარდება
ჟანდარმერიის ჯარების სარდლობის მიერ შემუშავებული გეგმების
შესაბამისად, აგრეთვე ერთობლივად სახმელეთო ჯარების ქვედანაყო-
ფებთან და ნაწილებთან, რომელიც თავის მხრივ მოიცავს: სადაზვერ-
ვო, დივერსიულ, საჰაერო-სადესანტო და ტოპოგრაფიულ მომზადებას,
საზღვარგარეთის შეიარაღების ძირითადი ტექნიკის ათვისებას, დღე-
ღამის ნებისმიერ დროს სამხედრო ობიექტებზე შეუმჩნევლად შეღწე-
ვის ხერხების დამუშავებას.

ომის დროს ჟანდარმერიის სპეციალური დანიშნულების ჯარების
ნაწილები და ქვედანაყოფები გადადის სახმელეთო ჯარების შემადგენ-
ლობაში და განკუთვნილია სადაზვერვო-დივერსიული ამოცანების შე-
სასრულებლად.

III-7. სანაპირო დაცვის ძალები

სანაპირო დაცვის სამსახური (შეიქმნა 1982 წლის 9 ივლისის
№2692 კანონის შესაბამისად) ჟანდარმერიის მსგავსად შინაგან საქმე-
თა სამინისტროსა და გენერალური შტაბის ერთობლივ დაქვემ-
დებარებაშია. ომიანობის შემთხვევაში იგი პირდაპირ გადადის სამხედ-
რო-საზღვაო ძალების დაქვემდებარებაში. სანაპირო დაცვის სამსახურ-
ში 10 000 კაცი მსახურობს.

მისი მოვალეობებია: სანაპიროს, პორტების, ყურეების, აკრძალუ-
ლი სამხედრო და უსაფრთხოების ზონების, ასევე ისტორიული ძეგ-

ლებისა და ბუნების დაცვა, ბრძოლა კონტრაბანდის წინააღმდეგ, ზღვებსა და სანაპიროებზე დატოვებული ნაღმებისა და ასაფეთქებელი ნივთიერებების გაუვნებელყოფა, საზღვაო გზით შემოსული ლტოლვილების კონტროლი და მათი შესაბამისი უწყებებისათვის გადაცემა, სამაშველო საქმიანობის წარმართვა და ა.შ. იგი სტრუქტურულად შემდეგნაირადაა მოწყობილი:

- სანაპირო დაცვის სარდლობა; (ანკარა)
- სანაპირო დაცვის შავი ზღვის სარდლობა (ქ. სამსუნში);
- სანაპირო დაცვის მარმარილოს ზღვისა და სრუტეების რეგიონის სარდლობა (ქ. სტამბული);
- სანაპირო დაცვის ეგეოსის ზღვის რეგიონის სარდლობა (ქ. იზმირში);
- სანაპირო დაცვის ხმელთაშუა ზღვის რეგიონის სარდლობა (ქ. მერსინში);
- სანაპირო დაცვის საპაერო ძალების სარდლობა (ქ. ქოჯაელში);
- სასწავლო სარდლობა (ქ. ანტალიაში).

სანაპირო დაცვის სამსახურის ძირითადი შეიარაღებაა:

- დიდი საპატრულო კატარლა (195 ტ. წყალწყვით) – 7 ერთეული. აღჭურვილია 40 მმ-იანი L-70 „ბოფორსის“-ის ტიპის საზენიტო დანადგარით – 1 ერთეული. ექსპლოატაციაში შევიდა 1996-98წწ;
- SAR-ის კლასის გემი (180 ტ. წყალწყვით) – 14 ერთეული. აღჭურვილია 40/56 მმ-იანი „ბოფორსის“ ტიპის საზენიტო დანადგარით – 2 ერთეული
- დიდი საპატრულო კატარლა (180 ტ. წყალწყვით) – 16 ერთეული. აღჭურვილია 40/56 მმ-იანი „ბოფორსის“ ტიპის საზენიტო დანადგარით – 2 ერთეული;
- 70 ტონიანი სანაპირო დაცვის გემი – 8 ერთეული. აღჭურვილია 40/56 მმ-იანი „ბოფორსის“ ტიპის საზენიტო დანადგარით – 1 ერთეული, 20 მმ-იანი „ორლიგონის“ ტიპის იარაღით – 2 ერთეული. ექსპლოატაციაში შევიდა 1960-62წწ;
- საპიკეტო გემი (14-45 ტ. წყალწყვით) 14 ერთეული. ექსპლოატაციაში შევიდა 1968-92 წწ-ში;

- სწრაფი რეაგირების გეგმები (19 ტ. წყალწყვით) - 6 ერთეული. ექსპლოატაციაში შევიდა 1998-99 წწ-ში.

ამას გარდა თურქეთის სანაპირო დაცვის ძალებს 2000 წლის ბოლოდან გადაეცა 70-100 ტონა წყალწვეის 10 კატარლა; 180 ტონა წყალწვეის ორი კატარლა TCSG-86 და TCSG-87; 4 სწრაფმაკალი კატარლა და 1 ვერტმფრენი AB-412.

III-8. სპეც. სამსახურები

უშიშროების ღირეკცია. უშიშროების ღირეკცია ძირითადი კონტრდაზვერვითი ორგანოა. იგი სტრუქტურულად შედის შინაგან საქმეთა სამინისტროში, ზოლო პრაქტიკულად არის აბსოლიტურად დამოუკიდებელი აპარატი, რომელიც ემორჩილება მხოლოდ პრემიერ-მინისტრს. ვილაიეთებში განლაგებული პერიფერიული აპარატები მხოლოდ ადმინისტრაციული და არა ოპერატიული საქმიანობის პოზიციებიდან იმყოფებიან გუბერნატორის კონტროლს ქვეშ. მსხვილი კონტრდაზვერვითი ღონისძებების განხორციელებისას გუბერნატორისაგან ხდება შესაბამისი სანქციის აღება.

უშიშროების ღირეკციის ძირითადი ამოცანებია:

- კონტრდაზვერვითი საქმიანობა უცხო ქვეყნების დაზვერვის სამსახურების წინააღმდეგ;
- სახელმწიფო ორგანოებიდან და ორგანიზაციებიდან საიდუმლოებათა გაჟონვის აღკვეთა და ამ მხრივ მათი პროფილაქტიკა;
- შიდა პოლიტიკური სიტუაციის მართვა და კონტროლი, ასევე სამეხბრო საქმიანობა;
- საკუთარი ძალებითა და საშუალებებით, როგორც თურქეთის, ასევე სხვა ქვეყნების ტერიტორიებიდან სადაზვერვო, პოლიტიკური, ეკონომიკური, საინფორმაციო-ტექნიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ინფორმაციის მოპოვება;
- მოსაზღვრე ქვეყნების ტერიტორიებზე სადაზვერვო და კონტრდაზვერვითი მუშაობისთვის ოპერატიული პოზიციების შექმნა.

უშიშროების ღირეკციის ოპერატიული მუშაობის ძირითადი მეთოდი აგენტურულია. აგენტურა ძირითადად ფასიანია, ზოლო კონტიგენტი მრავალმხრივი.

უშიშროების დირექცია ფართოდ იყენებს ოპერატიულ ტექნიკასაც, აღჭურვილია ძირითადად ამერიკული და გერმანული წარმოების ტექნიკური საშუალებებით. ოპერ.მუშაკები, გარდა გარე მეთვალყურეობის სამსახურისა მოქმედებენ ლეგალურად.

უშიშროების დირექციის უმსხვილესი ტერიტორიულ-რეგიონალური აპარატი დისლოცირებულია ქ. პოფაში (საქართველოს საზღვართან ახლოს).

საგარეო დაზვერვის ორგანოთა სისტემა და ქვედანაყოფები

IV-1. ეროვნული სადაზვერვო ორგანიზაცია

ეროვნული სადაზვერვო ორგანიზაცია (მით) დაარსდა 1965 წელს, ხოლო მისი ხელახალი ჩამოყალიბება მოხდა 1980 წლის სამხედრო გადატრიალების შემდეგ. იგი წარმოადგენს ღრმად კონსპირირებულ დამოუკიდებელ სახელმწიფო სადაზვერვო ორგანიზაციას, რომელიც ექვემდებარება მხოლოდ მთავრობის მეთაურს. „მით“-ის საქმიანობის დაფინანსება „დაფარულია“ პრემიერ-მინისტრის კანცელარიის ბიუჯეტში. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ 1999 წელს „მით“-ის ბიუჯეტი შეადგენდა 278 მლნ. აშშ დოლარს. პირადი შემადგენლობა – 5 ათასი კაცი. უახლოეს მომავალში იგეგმება აღნიშნული რაოდენობის გაზრდა 8-10 ათას კაცამდე.

„მით“-ის ძირითადი ფუნქციაა სადაზვერვო ინფორმაციის მოპოვება სახელმწიფო უსაფრთხოების უზრუნველსაყოფად. მას არ გააჩნია პოლიტიკური ძალაუფლება. იგი მოქმედებს არა მარტო საზღვარგარეთ არამედ თურქეთის ტერიტორიაზეც და ახორციელებს საგარეო და საშინაო დაზვერვის ფუნქციებს.

80-იანი წლების დასაწყისში თურქეთის მთავრობის მიერ შემუშავებული იქნა სპეც. სამსახურების რეორგანიზაციის გრძელვადიანი პროგრამა, რომელშიც აისახება ხელისუფლების მისწრაფება სამთავრობო დონეზე მიაღწიონ სპეცსამსახურების უფრო მეტ კოორდინაციასა და ცენტრალიზებას. ამ მიზნის რეალიზაციისთვის თურქეთის მთავრობის მიერ მიღებულ იქნა რიგი კანონებისა, რომლებიც რეგლამენტირებას უკეთებენ თურქეთის სპეცსამსახურების მოღვაწეობას. აღსანიშნავია, რომ საბჭოთა კავშირის დაშლასთან დაკავშირებით 1993 წლის იელისში მოხდა „მით“-ის გარკვეული რეორგანიზაცია.

ჩვენს ხელთ არსებული მონაცემებით, „მით“-ის შემადგენლობაში შედის შემდეგი ქვედანაყოფები

1. საგარეო დაზვერვის მთავარი სამმართველო

სტრუქტურა:

– ახლო აღმოსავლეთის და აზიის ქვეყნების განყოფილება:

1-ლი ქვეგანყოფილება (დსთ-ში შემაჯავლი კავკასიისა და შუა აზიის ქვეყნები, ირანი, ერაყი);

მე-2 ქვეგანყოფილება (სირია, ლიბანი, ახლო აღმოსავლეთისა და აფრიკის ქვეყნები).

– დასავლეთის და ბალკანეთის ნახევარკუნძულის განყოფილება

1-ლი ქვეგანყოფილება (ბალკანეთის ქვეყნები, კვიპროსი, საბერძნეთი).

– 2-ე ქვეგანყოფილება (გერმანია და დასავლეთის სხვა ქვეყნები).

ძირითადი ამოცანები:

– სადაზვერვო ინფორმაციის მოპოვება და შეგროვება საზღვარგარეთის სახელმწიფოების, თურქეთის ემიგრანტული ორგანიზაციების და ცენტრების შესახებ;

– ქურთული, სომხური, ბერძნული და სხვა ტერორისტული და ექსტრემისტული ორგანიზაციების დამუშავება;

– თანამშრომლობა უცხო ქვეყნის სპეცსამსახურებთან.

დსთ-ს ქვეყნებში სადაზვერვო სამუშაოების ორგანიზებისათვის 1992-1993 წლებში გახსნილ იქნა „მიტ“-ის რეზიდენტურები შემდეგ ქალაქებში: ბაქო, ბათუმი, ბიშკეკი, ტაშკენტი, აღმა-ატა, აშხაბადი. 1996 წელს თურქეთ-აზერბაიჯანის სამხედრო ხელშეკრულების დადების შემდეგ, ბაქოში შეიქმნა ერთობლივი სადაზვერვო ცენტრი.

2. შიდა დაზვერვის (კონტრდაზვერვის) მთავარი სამმართველო

ძირითადი ამოცანები:

– კონტრდაზვერვითი საქმიანობის წარმოება ეთნიკურ თურქებს შორის, რომლებიც დროებით ცხოვრობენ საზღვარგარეთ;

– უცხოური წარმომადგენლობების და მათი თანამშრომლების დამუშავება;

– დაზვერვითი საქმიანობა ქვეყნის ტერიტორიიდან თურქეთის მოსაზღვრე ქვეყნების მიმართ.

სამმართველოს შემადგენლობაში არსებობს „რუსული განყოფილება“, რომლის საქმიანობა კოორდინირებულია თურქეთის შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან.

3. ოპერატიული სამმართველო.

ოპერატიული სამმართველო მოქმედებს უმთავრესად საზღვარგარეთ და საიდუმლო წყაროების მეშვეობით აგროვებს ინფორმაციას (ინდივიდუალური და ორგანიზებული დანაშაულის, თურქეთში მოქმედი უცხოური დაზვერვის მუშაობის პრინციპის, შესაძლებლობების და

მიზნების შესახებ) ეროვნული დაზვერვის ორგანიზაციისათვის. მას ემორჩილება რეგიონალური სამმართველო, რომელსაც თავის მხრივ ემორჩილება საზღვარგარეთის რეზიდენტურები.

4. საინფორმაციო სამმართველო

სტრუქტურა:

საგარეო დაზვერვიდან მიღებული ინფორმაციის შეფასების განყოფილება;

კონტრდაზვერვიდან მიღებული ინფორმაციის შეფასების განყოფილება;

ღია წყაროების ანალიზის განყოფილება;

ინფორმაციის განაწილების სამსახური;

საარქივო სამსახური;

შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის, პოლიციისა და უანდარბერიის კონტრდაზვერვით ქვედანაყოფებთან კავშირის განყოფილება;

5. ფსიქოლოგიური თავდაცვის მთავარი სამმართველო.

სამმართველო ინფორმაციას აგროვებს ღია და ნახევრად ღია პერიოდული გამოცემების, საინფორმაციო სააგენტოების, სატელევიზიო არხების და ინტერნეტის მეშვეობით.

6. რადიოელექტრონული დაზვერვის სამმართველო.

სამმართველო მუშაობს დაშიფრული კავშირების და კრიპტოგრაფიული სისტემების გაშიფვრაზე, ამასთან ატარებს პირველად ლონისძიებებს უცხო ქვეყნის ელექტრონული და ტექნიკური დაზვერვის წინააღმდეგ.

„მით“-ის სადაზვერვო მუშაობის ძირითადი მიმართულებებია:

პოლიტიკური და სამხედრო-სტრატეგიული ინფორმაციის მოპოვება;

ეკონომიკურ-ფინანსური ხასიათის ინფორმაციის მოპოვება;

სამეცნიერო-ტექნიკური დაზვერვა და სამრეწველო შპიონაჟი სახელმწიფო პოლდინგური ორგანიზაციების საჭიროებისათვის;

საგარეო კონტრდაზვერვა;

არალეგალური დაზვერვა;

ინფორმაციის მოპოვება, ქვეყნის შიგნით მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებზე აქტიური ზემოქმედების მიზნით;

თურქეთის მოქალაქეთა მიმართ პოლიტიკური სამძებრო საქმიანობა, როგორც თურქეთის ტერიტორიაზე ისე მის ფარგლებს გარეთ;

გავლენის სფეროების გადანაწილება საეკონომიკურ საკითხებში;

სარწმუნოებრივ-იდეოლოგიური დივერსია.

გარდა ამისა „მით“-ი აქტიურად მუშაობს ტერორისტული ჯგუფების საქმიანობის შესახებ სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვებაზე, კერძოდ: ქურთი სეპარატისტების (ქურთ მუშათა პარტია), ექსტრემისტული მემარცხენე და ისლამური ფუნდამენტალისტური ჯგუფების შესახებ.

„თურქეთის სახელმწიფო სამსახურებისა და ეროვნული სადაზვერვო ორგანიზაციის (მით)“ შესახებ №2937 კანონის მიხედვით ყველა სახელმწიფო და არასახელმწიფო დაწესებულებას განესაზღვრა, რომ მათთვის ხელმისაწვდომი სადაზვერვო ინფორმაცია დაუყოვნებლივ შეატყობინონ „მით“-ს. ამავე კანონის თანახმად, ყველა ზემოაღნიშნული ორგანიზაცია ვალდებულია „მით“-ს გაუწიოს ნებისმიერი სახის სხვა დახმარება მოთხოვნისდა მიხედვით. „მით“-ის თანამშრომლებს უფლება აქვთ უშუალოდ შევიდნენ კონტაქტში ზემოაღნიშნული ორგანიზაციების ხელმძღვანელებთან, საჭიროების შემთხვევაში შეიძლება გამოიყენონ მათი არქივები და ქონება (სატრანსპორტო და კავშირგაბმულობის საშუალებები, შენობები და სხვ.).

„მით“-ი აქტიურად იყენებს ღრმა შენიღბვის პოზიციებს, თურქეთის თითქმის ყველა სახელმწიფო, სამეურნეო, საბაჟო და მსხვილ კერძო-სამრეწველო და კომერციულ სტრუქტურებს. „მით“-ს არ გააჩნია ოფიციალური ადმინისტრაციული შენობა და მთელი შტატი მუშაობს კონსპირაციულ ბინებზე. აქვს თავისი პერიფერიული აპარატები ყველა ვილაიეთში და ასევე დაზვერვისთვის მნიშვნელოვან ქალაქსა და დასახლებულ პუნქტში. მისი ტერიტორიული აპარატების უფროსებს პირადად იცნობენ მხოლოდ გუბერნატორები და უშიშროების დირექციის ადგილობრივი აპარატების უფროსები.

„მით“-ის სამმართველოები განლაგებულია შემდეგ ქალაქებში: ანკარა, სტამბოლი, იზმირი, ადანა, დიარბექირი, ერზურუმი, სივასი, ქონია, სამსუნი, ზონგულდაქი, სინოპი და სხვ.

„მით“-ში სამუშაოდ კადრების შერჩევა ზორციელდება შემდეგ საბაზო სასწავლო დაწესებულებებში: ანკარა უნივერსიტეტის იურიდიული ფაკულტეტი, ბილქენტის უნივერსიტეტი, ახლო აღმოსავლეთის ტექნიკური და ბოსფორის უნივერსიტეტები. „მით“-ი სამსახურებრივი მიზნებისთვის აქტიურად იყენებს თურქეთის საგარეო პოლიტიკის

კერძო ინსტიტუტს, რომელიც სარგებლობს სახელმწიფოს და აგრეთვე რიგი საზოგადოებრივი, კულტურული, ემიგრანტული ორგანიზაციების ფინანსური და პოლიტიკური მხარდაჭერით. „მით“-ის შტატში ჩარიცხვის კანდიდატებს უნდა გააჩნდეთ სამუშაო ადგილიდან ორი წერილობითი რეკომენდაცია, რომელშიც პირადი და საქმიანი თვისებების გარდა, აუცილებელად აღინიშნება თურქეთის ეროვნული ინტერესებისადმი ერთგულება და პოლიტიკური საიმედოობა.

„მით“-ის ხელმძღვანელი (პრემიერის მრჩეველი უსაფრთხოების დარგში) ინიშნება პრეზიდენტის მიერ პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით, ეროვნული უშიშროების საბჭოზე მისი კანდიდატურის განხილვის შემდეგ. „მით“-ის ხელმძღვანელის მოადგილეები „მით“-ის ხელმძღვანელის და პრემიერ-მინისტრის წარდგინებით ასევე ინიშნებიან პრეზიდენტის მიერ.

IV-2. შვიარალბული კალბის ბენერალური შტაბის დაზვერვის მთავარი სამმართველო

წარმოდგენს სამხედრო დაზვერვისა და კონტრდაზვერვის ძირითად ორგანოს, რომელიც აწარმოებს საგარეო დაზვერვას სტრატეგიულ, ოპერატიულ და ტაქტიკურ სიღრმეებზე. დაზვერვის მთავარი სამმართველოს ძირითადი ამოცანაა უცხო ქვეყნების, მათ შორის რუსეთის, საბერძნეთის, ბულგარეთის, სომხეთის, სერბიის, ირანის, სირიის შეიარაღებული ძალების შესახებ სადაზვერვო ინფორმაციის მოპოვება.

საბჭოთა კავშირის დაშლის და ანკარის მიერ დსთ-ს თურქულენოვან სახელმწიფოებთან დიპლომატიური ურთიერთობების დამყარების შემდეგ, დაზვერვის მთავარმა სამმართველომ შექმნა ატაშატის აპარატი აღნიშნული ქვეყნების თურქეთის საელჩოებში. ამასთან, დაზვერვის მთავარი სამმართველო უზრუნველყოფს აზერბაიჯანის სამხედრო მზვერავების მომზადებას, აქტიურ მონაწილეობას იღებს აზერბაიჯანსა და ცენტრალური აზიის რესპუბლიკებში სამხედრო დაზვერვის ორგანოთა მშენებლობაში.

დაზვერვის მთავარი სამმართველო შედგება შემდეგი სამმართველოებისგან

1. დაზვერვის სამმართველოს შემადგენლობაში შედის მმართველობითი საბჭო, 4 სადაზვერვო ცენტრი შეიარაღებული ძალების ოპერატიული მიმართულებების მიხედვით, რომლებიც აწარმოებენ სადაზვერვო საქმიანობას ოპერატიულ სიღრმეზე, აგრეთვე ატაშეების მართვისა და დოკუმენტაციისა და საიდუმლო ნაწილის განყოფილებები.

2. კონტრდაზვერვის სამმართველოს შემადგენლობაში შედის მმართველობითი საბჭო, უშიშროების, ჯაშუშური საქმიანობის წინააღმდეგ ბრძოლის, თურქეთში უცხოეთის სამხედრო ატაშეებთან კავშირის, ცენზურის განყოფილებები;

3. ალერტ-ცენტრის შემადგენლობაში შედის მიმდინარე ინფორმაციისა და შეტყობინებისა და დაზვერვის სპეციალური ანალიზის განყოფილებები. მიმდინარე ინფორმაციის განყოფილება მუშაობს მიმართულებების მიხედვით 24-საათიანი რეჟიმით. ცენტრში მუშაულობა ტელე და რადიო გადაცემებიდან, ასევე ინტერნეტიდან და ჟურნალ-გაზეთებიდან მიღებული ინფორმაცია. შეტყობინებისა და დაზვერვის სპეციალური ანალიზის განყოფილებაში მორიგეობს ყველა დონის და ტაქტიკური დაზვერვის ყველა სახეობის (თურქეთში ტაქტიკური დაზვერვის სამსახურები ჯარების სახეობების სარდლობის და გენერალური შტაბის დაზვერვის მთავარი სამმართველოების ორმაგ დაქვემდებარებაში იმყოფებიან), ასევე დაზვერვის თითქმის ყველა სამსახურის ოფიცერი. გარდა ამისა ცენტრში შედის ინფორმაცია სხვა შესაბამისი სახელმწიფო სტრუქტურებიდან. ცენტრის რეკომენდაციების გათვალისწინებით ცხადდება შეიარაღებულ ძალებში შესაბამისი საბრძოლო მზადყოფნის ფორმა.

4. დაზვერვის დაგეგმარებისა და კოორდინაციის სამმართველოს შემადგენლობაში შედის მმართველობითი საბჭო, მართვისა და სტრატეგიული შეფასებების; დაგეგმარების და სწავლებების; ელექტრული დაზვერვისა და სისტემების; ფსიქოლოგიური ბრძოლის განყოფილებები;

5. სპეციალური ელექტრონული ჯგუფი;

6. სამხედრო დაზვერვის სასწავლებელი.

თანამედროვე პირობებში „მით“-ის და გენერალური შტაბის დაზვერვის მთავარი სამმართველოს ერთ-ერთ ძირითად ამოცანას წარმოადგენს ინფორმაციის შეგროვება კავკასიის რეგიონში არსებული სამხედრო-პოლიტიკური მდგომარეობისა და აღნიშნულ რეგიონში შეიარაღებული კონფლიქტის წარმოქმნის გავლენის შესახებ თურქეთის

რესპუბლიკაზე, ასევე კავკასიის მიმართულებით რუსეთის გეგმების შესახებ.

თურქეთის სადაზვერვო სამსახურების არასადაზვერვო (სამთავრობო, არასამთავრობო) ორგანიზაციებთან თანამშრომლობის ეფექტურობა მნიშვნელოვნად არის დამოკიდებული მხარეებს შორის ინტერესთა თანხედრის ხარისხზე. „მით“-ის და სამხედრო დაზვერვის საქმიანობის ორგანიზებაში დიდ როლს თამაშობს მათი თანამშრომლობა პანთურქისტულ ორგანიზაციებთან, რაც გამომდინარეობს თურქეთის საგარეო პოლიტიკური სტრატეგიიდან, რომელიც ძირითადად განისაზღვრება პანთურქიზმის პოლიტიკით. აღსანიშნავია, რომ პანთურქიზმის სტრატეგიულ მოწინააღმდეგეებად თურქეთის სპეცსამსახურების მიერ განიხილება რუსეთი, სომხეთი, საბერძნეთი, ირანი, ბულგარეთი, სერბეთი, სირია, ჩინეთი.

თურქეთის სადაზვერვო სტრუქტურები, როგორც სპეციალური სახელმწიფო ინსტიტუტი საკმაოდ აქტიურად მონაწილეობენ საკუთარი სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკური კურსის გატარებაში. ამასთან თურქეთის სადაზვერვო სამსახურების საქმიანობაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია მზვერავების მომზადებას უკიდურესი ნაციონალიზმისა და პანთურქიზმის სულისკვეთებით. ოფიცრების ფსიქოლოგიური მომზადებისას განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მათში „პანთურქიზმის მისიის“ ღრმა რწმენის ჩანერგვას, ნაციონალისტური მსოფლმხედველობის გამომუშავებას, პანთურქიზმის პოლიტიკური დოგმების შესაბამისად ხალხის მასების შეხედულებებსა და რწმენაზე ზემოქმედების მოზდენის უნარის გამომუშავებას.

საყურადღებოა, რომ პანთურქიზმი და მისი საორგანიზაციო სტრუქტურები სარგებლობენ თურქეთის სახელმწიფოს მხარდაჭერით, თუმცა პოლიტიკურ ძალთა განლაგებისა და თურქეთის ნატო-ში წევრობის გათვალისწინებით, თურქეთის ხელისუფლებას არ შეუძლია ოფიციალურ დონეზე გამოხატოს მხარდაჭერა აღნიშნული მიმდინარეობის მიმართ. აქედან გამომდინარე არასამთავრობო პანთურქისტული ორგანიზაციები შესაძლებლობას აძლევს ქვეყნის ხელისუფლებას პოლიტიკური მანევრირებისათვის, იმის გათვალისწინებით, რომ შესაძლო პოლიტიკური გართულების შემთხვევაში მთელი პასუხისმგებლობა ეკისრება არასამთავრობო პანთურქისტულ ორგანიზაციებს.

თურქეთის სპეცსამსახურების თანამშრომლობა პანთურქისტულ ორგანიზაციებთან გულისხმობს ამ ორგანიზაციაში მყოფი პირების

ჩაბმას კონკრეტული სადაზვერვო დავალების განხორციელებაში, დაზვერვითი პოზიციების შექმნას მოწინააღმდეგე ქვეყნებში არსებული პანთურქისტული ცენტრების და მათი ფილიალების შესაძლებლობის გამოყენებით, თურქეთის საგარეო პოლიტიკური საქმიანობის უზრუნველყოფას მსოფლიოს თურქულენოვან რეგიონებში, ოპერატიული საფარის შექმნას მზვერაკებისთვის და თურქეთის სადაზვერვო ორგანოებში მომუშავე აგენტებისთვის პანთურქისტულ ორგანიზაციების სამართლებრივი და პოლიტიკური სტატუსის გამოყენებით. აღსანიშნავია, რომ ხშირად ადგილი აქვს თურქეთის სპეცსამსახურში სამუშაოდ კადრების შერჩევას პანთურქისტული ორგანიზაციების რიგებიდან, პანთურქისტული სტრუქტურების დაფინანსებას დაზვერვის სახსრებიდან, პანთურქისტული ორგანიზაციების წევრების დაზვერვით და საბრძოლო მომზადებას მათი შემდგომი გამოყენების მიზნით.

თურქეთის დაზვერვასთან პანთურქისტული ორგანიზაციების თანამშრომლობის ფორმებია უშუალო ძირგამომთხრელი აქციები (დივერსიული და ტერორისტული აქტების მოწყობა, მძევლების აყვანა, მასობრივი არეულობების გამოწვევა, სეპარატისტული და პარტიზანული მოძრაობების ორგანიზაცია), საინფორმაციო ომის წარმოება და გარკვეული სახით მონაწილეობა საპარლამენტურ და საპრეზიდენტო არჩევნების ჩატარებაში.

ზემოაღნიშნული ფაქტებიდან გამომდინარე მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ პანთურქისტული ორგანიზაციები საკმარისად აქტიურად მოქმედებენ საქართველოს ტერიტორიაზე და დიდი მხარდაჭერით სარგებლობენ როგორც საქართველოს მუსლიმურ მოსახლეობაში (აზერბაიჯანელები, აჭარის მუსლიმური მოსახლეობა), ასევე სამთავრობო წრეებში. განსაკუთრებული აღნიშვნის ღირსია საქართველოს ტერიტორიაზე მოქმედი თურქული სასწავლებლები (დემირელის სახელობის კოლეჯი და შავი ზღვის საერთაშორისო უნივერსიტეტი თბილისში, ასევე რეფაედინ შაჰინის სახელობის ლიცეუმი ბათუმში), რომელთა ერთ-ერთ მთავარ მიზანსაც თურქული ორიენტაციის ახალგაზრდების აღზრდა წარმოადგენს.

თურქეთის მთავრობა დიდ ყურადღებას უთმობს საკუთარი სპეცსამსახურების რეორგანიზაციას, მათ განმტკიცებასა და მოღვაწეობის სფეროს გაფართოებას. ტექნიკურ გადაიარაღებასთან ერთად ტარდება სპეცსამსახურების ცალკეული ქვედანაყოფების რეორგანიზაცია.

IV-3. სპეცდანიშნულების ძალები და სადაზვერვო-დივერსიული ფორმირებები

თურქეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სპეცდანიშნულების ძალებში შედის:

- შეიარაღებული ძალების სადაზვერვო-დივერსიული ფორმირებები;

- ჟანდარმერიის სპეცდანიშნულების ქვედანაყოფები და ადგილობრივი მოსახლეობისგან დაკომპლექტებული სამოქალაქო თავდაცვის რაზმები (მილიცია).

შეიარაღებული ძალების სადაზვერვო-დივერსიული ფორმირებები წარმოდგენილია ცალკეული „კომანდოს“ ბრიგადით, რომელიც შედის მე-4 საარმიო კორპუსის შემადგენლობაში, ასევე საარმიო „კომანდოს“ ქვედანაყოფებით და საარმიო-სადაზვერვო ჯგუფებით, რომლის შემადგენლობაში შედის ოპერატიული დაზვერვის ასეული და სამხედრო-საზღვაო ძალების სადაზვერვო-დივერსიული სამსახური.

ცალკეული ბრიგადა „კომანდოსი“ ჩამოყალიბდა 1973 წელს, სახმელეთო ჯარების შემადგენლობაში და განკუთვნილია დივერსიულ-სადაზვერვო ამოცანათა გადასაწყვეტად მოწინააღმდეგის ტაქტიკურ და ოპერატიულ სიღრმეში (250 კმ-მდე). ბრიგადა დისლოცირებულია ქ. ბოლუში.

ამოცანათა შესრულებისათვის ბრიგადა მოქმედებს ცალკეული ქვედანაყოფებით და მცირე ჯგუფებით. აგრეთვე შესაძლებელია ბრიგადის მთლიანი გამოყენება ერთ საოპერაციო მიმართულებაზე ან ბატალიონებით - რამოდენიმე საოპერაციო მიმართულებაზე.

ბრიგადის ძირითად საბრძოლო ქვედანაყოფებს „კომანდოს“ ასეულები წარმოადგენენ, თითოეულ ასეულში შედის 12 რაზმი, რომლებიც დაკომპლექტებულია 10-12 მებრძოლით (მათ შორის: მზვერავები, მენაღმე-ამფეთქებლები, იარაღის სპეციალისტები, ექიმები, საბრძოლო ოპერაციათა ინსტრუქტორები) ან წინგაწეულ საბრძოლო სადაზვერვო ჯგუფებით, რომელიც დაკომპლექტებულია 3-6 მებრძოლისგან. ასეულები გათვალისწინებულია სპეც. დავალებების შესრულებისათვის მტრის ტაქტიკურ სიღრმეში, ხოლო კონკრეტულ შემთხვევებში, მეთაურების გადაწყვეტილებების შესაბამისად ოპერატიულ სიღრმეშიც. ფრონტზე ქვეითი პოლკის შეტევის ზონაზე კომანდოსების ასეულს

შეუძლია გადაისროლოს 6-9 ღიქერსიული სადაზვერვო ჯგუფი, ან 15-18 წინგაწეული საბრძოლო სადაზვერვო ჯგუფები.

დასმულ ამოცანათა ხასიათის შესაბამისად, სადაზვერვო-ღიქერსიული ჯგუფები და წინგაწეული სადაზვერვო ჯგუფები შეიძლება გაძლიერებული იქნას კონკრეტული სპეციალისტებით. აქედან გამომდინარე, მათი პირადი შემადგენლობის რაოდენობა შეიძლება გაიზარდოს.

ბრიგადას შეუძლია დაეალებაზე გაუშვას 100 სადაზვერვო-ღიქერსიული რაზმი, ოცეულს კი ოპერატიული დანიშნულების 3-4 კაციაღი ღიქერსიულ-სადაზვერვო ჯგუფი. ბრიგადა შესაძლებელია იყოს გაძლიერებული სამხედრო პოლიციის რაზმით და სხვა ქვედანაყოფებით, რომლებიც უზრუნველყოფენ მის ბრძოლისუნარიანობას. მას არ გააჩნია ოპერატიული მოქმედების რაიონში გადასროლისათვის შტატიტ გათვალისწინებული გადაადგილების საშუალება. მისი გადასროლა ხდება სამხედრო-საპაერო ძალების, საარმიო ავიაციის და სამხედრო-საზღვაო ფლოტის გემების საშუალებით.

ბრიგადის პირადი შემადგენლობა ძირითად მომზადებას გადის საერთო-საჯარისო მომზადების ცენტრში, ხოლო შემდეგ, „კომანდოსთა“ სკოლაში (ქ. ელრიდირი), სადაც სწავლობენ სპეც. დანიშნულების ძალებისათვის საჭირო ტაქტიკას. მთლიანი სასწავლო კურსი ორ წელიწადს მოიცავს და ყოველწლიურად 50 ოფიცერი და 250 ზემდევის მომზადება ხორციელდება.

სწავლება მიმდინარეობს შემდეგი თემატიკის მიხედვით:

- პარაშუტით ხტომა;
- დაზვერვის წარმოება;
- ნაღმებთან და სხვადასხვა ასაფეთქებელ მოწყობილებებთან მუშაობა;

- ობიექტებზე შეღწევის მეთოდები;
- ხელჩართული ბრძოლა;
- წინაღობათა გადალახვა წყალქვეშ;
- ხტომები შვეულმფრენიდან წყალში;
- მსოფლიოს წამყვან ქვეყნებში წარმოებული ცეცხლსასროლი და ცივი იარაღის გამოყენება;

- თვითგადარჩენა საკვებისა და წყლის უქონლობის პირობებში;
- სხვადასხვა სახის და ტიპის ტრანსპორტის მართვა;
- დაკითხვის წარმოება.

ამის გარდა, პირადი შემადგენლობა სწვალობს იმ ქვეყნის გეოგრაფიასა და სახელმწიფო წყობას, რომელიც წარმოადგენს სავარაუდო მოწინააღმდეგეს. ინსტრუქტორთა ჯგუფი, თავდაპირველ მომზადებას გადის აშშ-სა და გერმანიაში.

სპეც. დანიშნულების ძალების ცალკეული ბრიგადა დისლოცირებულია ქ. ანკარაში. ის თურქეთის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უშუალო დაქვემდებარებაში იმყოფება. მის ძირითად მოსამზადებელ ცენტრს წარმოადგენს ქ. ანკარაში არსებული სასწავლო ბაზა, სადაც კურსანტებთან ერთად დისლოცირებულია პირადი შემადგენლობაც. კანდიდატთა შერჩევა ხდება მხოლოდ იმ სამხედრო მოსამსახურეთაგან, რომელთაც უკვე წარმატებით გაიარეს კომანდოსის კურსი.

სპეცდანიშნულების რაზმების კურსანტთა სწავლება იყოფა სამ ეტაპად:

- დამატებითი წყალქვეშა მომზადება ქ. ანტალიაში;
- დამატებითი საპარაშუტო მომზადება, რაც მათ საშუალებას აძლევს დაეუფლონ თავისუფალი ვარდნის პირობებში მანევრირებას (ქ. ქაისერი, სადაც განლაგებულია საჰაერო-სადესანტო ბრიგადა და საპარაშუტო მომზადების ცანტრი);
- სპეც. დისციპლინებში მომზადება (ანტიტერორისტული, ოპერატიული ძიება, სამაშველო საქმიანობა) - ქ. ანკარა

საარმიო ქვედანაყოფ „კომანდოს“-ის ასეულები, ჩამოყალიბებულია ქვეით, მექანიზირებულ დივიზიებსა და ბრიგადებში, მექანიზირებულ და ჯავშანსატანკო ბრიგადებში.

სამხედრო-საზღვაო ფლოტის დივერსიულ-სადაზვერეო ძალები განკუთვნილია უცხო ქვეყნების ზომალდთა და სანაპირო დაცვის წყალქვეშა ნაწილების შესახებ დაწვრილებითი ცნობების მოძიებისათვის, რაც ხორციელდება სავარაუდო მოწინააღმდეგის ტერიტორიაზე საბრძოლო მყვინთავთა ქვედანაყოფების გამოყენებით.

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო საზღვაო ძალებში ამგვარი საქმიანობისათვის შექმნილია ორი ძირითადი რაზმი SAT-ი (წყალქვეშ საბრძოლო-დივერსიული საქმიანობის წარმოება) და SAS-ი (წყალქვეშა თავდაცვა ანუ პორტებისა და საბრძოლო ზომალდების დაცვა მოწინააღმდეგის საბრძოლო მყვინთავთაგან).

მშვიდობიან დროს თითოეული რაზმი შედგება ხუთი ძირითადი ჯგუფისაგან. თითოეულ ჯგუფში (შემადგენლობა 50 მყვინთავე მებრძოლი) არის ოთხი ქვეჯგუფი.

პირადი შემადგენლობის მომზადება მიმდინარეობს ქ. სტამბოლში. მომზადების პროგრამა ითვალისწინებს ნებისმიერი სატრანსპორტო საშუალებით გადასროლის ვარჯიშებს, ობიექტების განადგურების ოპერაციებს, განაღმვასა და პლაცდარმის მომზადებას დესანტის გადმოსხმისათვის, აგრეთვე დაცვითი ღონისძიებების წარმოებას საზღვაო პორტების, ბაზების, ნაგებობათა და გემების დაცვის უზრუნველსაყოფად. ყოველწლიურად ამზადებენ დაახლოებით 50 საბრძოლო მყვინთავს.

თურქეთის საზღვაო ფლოტის შემადგენლობაში ასევე შედის სამხედრო საზღვაო ფლოტის სადესანტო ძალები, რომლებიც დისლოცირებულია იზმირის მახლობლად ქ. კოჯილარში.

შეიარაღებული ძალების კომპლექტაციისა და მომზადების სისტემა

V-1. სამხედრო ვალდებულთა აღრიცხვა და გაწვევა სამხედრო სამსახურში

თურქეთის შეიარაღებული ძალების კომპლექტაციის სისტემა განკუთვნილია მომზადებული კადრებით არმიის მოთხოვნილებების დასაკმაყოფილებლად, მათი მაღალი საბრძოლო მზადყოფნის უზრუნველყოფისა და კარგად მომზადებული რეზერვის შექმნისთვის.

თურქეთის შეიარაღებული ძალების კომპლექტაციის სისტემის საფუძველს წარმოადგენს საყოველთაო სამხედრო ვალდებულება და უმაღლესი და საშუალო სამხედრო სასწავლო დაწესებულებების და კურსების (ცენტრების) საკმაოდ განვითარებული სისტემა.

სამხედრო-სავალდებულო სამსახურში გაწვევა ხდება თურქეთის რესპუბლიკის კონსტიტუციის 72-ე მუხლის („სამშობლოს სამსახური ყველა თურქის უფლება და მოვალეობაა“) შესაბამისად, რომლის მიხედვითაც სამხედრო ვალდებულად ითვლება 20-დან 41 წლამდე ასაკის მამრობითი სქესის თურქეთის ყველა მოქალაქე, რომლებიც ჯანმრთელობის მდგომარეობით ვარგისი არიან სამხედრო სამსახურისთვის. საომარ ან განსაკუთრებული მდგომარეობის დროს 1944 წლის 7 აგვისტოს №4654 კანონის შესაბამისად არმიაში შეიძლება გაწვეული იყვნენ 16-დან 60 წლამდე მამაკაცები და 20-დან 46 წლამდე ქალები, რომლებსაც შეუძლიათ იარაღის ტარება. სამხედრო ვალდებულებიდან გათავისუფლება მკაცრი ინდივიდუალური წესით ხორციელდება. შეიარაღებულ ძალებში სამსახურზე უარის თქმა სისხლის სამართლის დანაშაულია.

თურქეთის შეიარაღებული ძალების პირადი შემადგენლობით კომპლექტაციის პრინციპებს განსაზღვრავს თურქეთის გენერალური შტაბის ოპერატიული დეპარტამენტი. მისი მითითებების საფუძველზე და შეიარაღებული ძალების სახეობათა მოთხოვნილებების გათვალისწინებით, გენერალური შტაბის კადრების დეპარტამენტი ამუშავებს შეიარაღებული ძალების რიგით და სერჟანტთა შემადგენლობაზე, ოფიცერთა და უნტერ-ოფიცერთა კადრებზე მოთხოვნილებების გეგმებს. ეს გეგმები ერთი წლით ადრე წარედგინება გენერალური შტაბის სამხედრო-სამობილიზაციო და უმაღლესი სასწავლო დაწე-

სებულებების დეპარტამენტებს, რომლებიც ადგენენ უმაღლეს და საშუალო სასწავლო დაწესებულებებში გაწვევისა და შერჩევის შესაბამის გეგმებს.

გენ. შტაბის სამხედრო-სამოხილზაციო დეპარტამენტი ხელმძღვანელობს ქვემდგომი სამოხილზაციო ორგანოების მუშაობას და ახდენს გასაწვევი კონტიგენტის განაწილებას შეიარაღებული ძალების და ჯარების სახეობების მიხედვით.

სამხედრო ვალდებულთა ნამდვილ სამხედრო სამსახურში აღრიცხვა და გაწვევა, აგრეთვე სამოხილზაციო ღონისძიებების ჩატარება ხორციელდება ტერიტორიული სამხედრო-სამოხილზაციო ორგანოების მეშვეობით.

თურქეთის მთელი ტერიტორია დაყოფილია 23 სამხედრო-სამოხილზაციო ზონად, რომელთა სამმართველოები განთავსებულია შემდეგ პუნქტებში: თექირდაღი, სტამბოლი, იზმითი, ესქიშეჰირი, ბურსა, იზმირი, ბალიქესირი, ისფართა, აიდინი, ქასთამონუ, იოზგათი, ანკარა, ქონია, ქაისერი, ადანა, ქაჰრამანმარაში, დიარბაქირი, ბითლისი, მალათია, სივასი, ერზინჯანი, ერზრუმი, ტრაპიზონი.

სამხედრო-სამოხილზაციო სამმართველოები იყოფა სამხედრო-სამოხილზაციო განყოფილებებად (25-30 განყოფილება თითოეულ სამმართველოში), რომელთა პასუხისმგებლობის საზღვარი ძირითადად ემთხვევა მსხვილი ქალაქების, ილებისა და ილჩეების საზღვრებს. მთლიანად თურქეთში არსებობს 635 სამხედრო-სამოხილზაციო განყოფილება, რომელთაგან 567 განთავსებულია ილჩეების ცენტრებში.

სამხედრო-სამოხილზაციო სამმართველოები და განყოფილებები შიდა ზონების ხელმძღვანელობასთან კოორდინაციით ახდენს სამხედრო სამსახურში სამხედრო ვალდებულთა გაწვევას, თადარიგის პირადი შემადგენლობის გადამზადებასა და სამოხილზაციო ღონისძიებების მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფას. შიდა ზონების დაქვემდებარებაში იმყოფება ავტოსატრანსპორტო, მატერიალურ-ტექნიკური უზრუნველყოფისა და მომსახურების ქვედანაყოფები, კავშირგაბმულობისა და სამედიცინო ქვედანაყოფები, შეიარაღების, საბრძოლო ტექნიკის და სამხედრო ქონების საწყობები, რომლებიც განკუთვნილია შეიარაღებული ძალების სამოხილზაციო განშლის უზრუნველსაყოფად.

სამხედრო განყოფილებები თავიანთ სამუშაოს ასრულებენ მოსახლეობის აღრიცხვის ადგილობრივ სამმართველოებთან და განყოფი-

ლებთან მჭიდრო კავშირში, რომელთა მეშვეობითაც იღებენ სრულ მონაცემს წვევამდლამდე ასაკის კონტიგენტისა და სამხედრო ვალდებულთა შესახებ. მოსახლეობის აღრიცხვის განყოფილებები, ადგილობრივ სამხედრო განყოფილებებში ყოველწლიურად (არაუგვიანეს 1 დეკემბრისა) წარმოადგენენ დამოწმებულ სიებს იმ პირებზე, რომლებმაც მიაღწიეს გასაწვევ ასაკს.

თურქეთის არმიის რიგითი შემადგენლობით დაკომპლექტებას საფუძვლად უდევს ექსტერიტორიულობის პრინციპი, რომელშიც გათვალისწინებულია სამსახურის გავლა მუდმივი საცხოვრებელი ადგილიდან მნიშვნელოვნად მოშორებულ რაიონებში. მობილიზაციის შემთხვევაში რეზერვისტების აღრიცხვა და მათი არმიაში გაწვევა ხორციელდება ტერიტორიული პრინციპით.

სამხედრო ვალდებულება მოიცავს სამ პერიოდს:

- გაწვევის წინა;
- ნამდვილი სამხედრო სამსახურის;
- თადარიგში ყოფნის.

გაწვევის წინა პერიოდი (შემოწმების პერიოდი)

გაწვევის წინა პერიოდი მოიცავს დროს სამხედრო ვალდებულის აღრიცხვაზე აყვანის დღიდან მისი ნაწილში გაგზავნამდე და შედგება 2 ეტაპისგან:

- პირველი ეტაპი – სამხედროვალდებულთა პირველადი შემოწმება ან პირველადი რეგისტრაცია – 1 აპრილიდან 15 მაისამდე;
- მეორე ეტაპი – საბოლოო შემოწმების ან წვევამდელთა შერჩევის პერიოდი – 1 ივლისიდან 31 ოქტომბრამდე.

რეგისტრაციას ექვემდებარება მამრობითი სქესის ყველა პირი, რომელთაც მიმდინარე წელს შეუსრულდათ 19 წელი, აგრეთვე, რომელთაც გასდით აღრე მიღებული გაწვევიდან გადავადების ვადა. ნამდვილ სამხედრო სამსახურში გაწვევამდე სამხედრო განყოფილებები 5-6 თვის განმავლობაში წვევამდელებს უგზავნიან ბარათს, რომელშიც მითითებულია პირველადი რეგისტრაციის ჩატარების დრო და ადგილი (როგორც წესი, ეს ბარათები და წვევამდელთა სიები სოფლის მამასახლისებთან მიაქვთ ჟანდარმერიის წარმომადგენლებს, რის შემდეგაც მამასახლისები აძლევენ ბარათებს უშუალოდ წვევამდელებს).

პირველადი რეგისტრაცია შეიძლება ჩატარდეს სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილებებში წვევამდელთა გამოძახების გარეშე და

ხორციელდება განყოფილებების მიერ მამასახლისებთან ერთად, მოსახლეობის აღწერის წიგნის საფუძველზე.

რეგისტრაციის დროს ზუსტდება გასაწვევი ასაკის მქონე პირთა სიები, ზოგადად ისაზღვრება ჯანმრთელობის მდგომარეობა (სამედიცინო შემოწმების გარეშე), განათლება, საცხოვრებელი ადგილი და სხვა მონაცემები. დაზუსტებული სიები იკიდება განცხადებების დაფაზე. სამხედრო ვალდებულებმა, მათ შორის ვინც რაღაც მიზეზის გამო არ შევიდა სიებში, 15 მაისამდე უნდა მიმართონ მოსახლეობის აღრიცხვის განყოფილებას, სადაც პირადობის დამადასტურებელ მოწმობაში კეთდება სათანადო აღნიშვნა მათ მიერ რეგისტრაციის გავლის თაობაზე.

საბოლოო შემოწმება ტარდება გამწვევი კომისიების მიერ, რომლებიც იქმნებიან სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილებებთან. კომისიის შემადგენლობაში შედიან:

– ილის ხელმძღვანელი (უფროსი ადმინისტრაციული მოხელე) – კომისიის

თავმჯდომარე;

– სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილების უფროსი (ან მისი მოადგილე);

– სამოქალაქო მდგომარეობის აქტების განყოფილების გამგე;

– ადგილობრივი მუნიციპალიტეტის წარმომადგენელი;

– ორი ექიმი (ერთი აუცილებლად სამხედრო);

– სამხედრო-საზღვაო ძალების და ჟანდარმერის ჯარების ოფიცრები.

სამხედრო-გამწვევი კომისიები განსაზღვრავენ სამხედრო ვალდებულთა სამხედრო სამსახურისთვის ვარგისიანობას, განათლების ხარისხს, პროფესიულ მომზადებას და ფიზიკურ განვითარებას შეიარაღებული ძალების და ჯარების სახეობებში განაწილებისთვის, აგრეთვე არჩევენ კანდიდატებს უმაღლეს და საშუალო სამხედრო დაწესებულებებში, უნტერ-ოფიცერთა შემადგენლობის მომზადების სკოლებში და უმცროს მეთაურთა კურსებზე გასაგზავნად (ებრაელები, სომხები, ქურთები და არაბები, რომლებიც არიან თურქეთის მოქალაქეები, სამსახურის გავლისთვის არ იგზავნებიან სამხედრო-საჰაერო ძალების, სამხედრო-საზღვაო ძალების და ჯავშანსატანკო ჯარების საბრძოლო შენაერთებსა და ნაწილებში). ამასთან განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა წვევამდელთა განათლებას და სპეციალობას.

ყველა მონაცემი შედის სამხედრო განყოფილების აღრიცხვის წიგნში და თითოეულ წვევამდელზე იქმნება პირადი საქმე.

მეორე პერიოდი მთავრდება წვევამდელთა სიების შედგენით, რომლებიც იგზავნება ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს შესაბამის ინსტანციებში. სამხედრო ვალდებულთა პირადობის დამადასტურებელ მოწმობაში კეთდება აღნიშვნა შერჩევის პერიოდის გავლის შესახებ.

წვევანდელთა გაწვევა ხორციელდება სამ რიგად ყოველი 4 თვის შემდეგ (მარტში, ივლისსა და ნოემბერში).

გაწვევას ექვემდებარებიან სამხედროვალდებულები, რომელთაც გაწვევის დღისთვის უსრულდებათ 20 წელი. საყოველთაო მობილიზაციის გამოცხადების შემთხვევაში შეიძლება გაწვეული იქნან ის პირებიც, რომელთაც გაწვევის დღემდე ჯერ არ შეუსრულებიათ 20 წელი, მაგრამ უკვე გაიარეს პირველადი რეგისტრაცია.

სამხედრო-საზღვაო ძალებსა და ჟანდარმერიის ჯარებში შეიძლება გაწვეული იქნან მოხალისეები, რომლებიც ინიშნებიან უმცროსი მეთაურის თანამდებობაზე. გასაწვევი ასაკი მათთვის განისაზღვრება 18 წლიდან.

ბრძანება სამხედრო ვალდებულთა შეკრების შესახებ ქვეყნდება მასობრივი საინფორმაციო ორგანოების მიერ გაწვევამდე 15 დღით ადრე. გარდა ამისა წვევამდელების შეტყობინება შეკრების დროისა და ადგილი შესახებ შედის სოფლებისა და ქალაქის რაიონების მამასახლისების მოვალეობაში, რომლებსაც ეგზავნებათ წვემდელთა სიები, სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილებებში გამოცხადების თარიღის მითითებით.

დანიშნულ დღეს მამასახლისები, წვევამდელებს სიების მიხედვით, გადასცემენ პოლიციის თანამშრომლებს, რომლებიც მათ წარმოადგენენ სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილებებში. იქ მათ პირადობის დამადასტურებელ მოწმობაში კეთდება სათანადო აღნიშვნა გაწვევის შესახებ და გაიცემა ნაწილში წასვლის მიმართვა.

ახალწვეულები, რომლებმაც სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილებებში მიიღეს მიმართვა, გადაადგილების დოკუმენტები და სამგზავრო ფული, დამოუკიდებლად ან ჯგუფთან ერთად მიდიან სამსახურის ადგილას. არმიაში გაწვეულები, ვალდებულნი არიან გაწვევის ბარათის მიღების შემდეგ, არაუგვიანეს 15 დღე-ღამისა გამოცხადდნენ სამსახურის ადგილას.

ნაწილში მისვლისას წვევამდელი მიმართვის ორივე ეგზემპლარს აბარებს ნაწილის შტაბის კანცელარიაში, სადაც ხდება აღნიშვნა წვევამდელთა გამოცხადების შესახებ, ასევე ბარდება პირადობის დამადასტურებელი მოწმობა და სამხედრო ბილეთი. სამაგიეროდ ახალწვეულებს მიეცემა სამხედრო მოსამსახურის ბარათი, სადაც იწერება სახელი, გვარი, მამის სახელი, დაბადების წელი, გაწვევის თარიღი და ნაწილის ნომერი. ბარათზე არის სამხედრო მოსამსახურის სურათი.

ახალწვეულების ქვედანაყოფების მიხედვით განაწილებით დაკავებულნი არიან მიმღები პუნქტები, რომლებიც შექმნილია სამხედრო ნაწილებში გაწვევის პერიოდისთვის.

ნაწილში გამოცხადებიდან 45 დღე-ღამის შემდეგ ახალწვეულებმა უნდა მიიღონ ფიცი. თუმცა ხშირად ფიცის მიღება ხდება ნაწილში მისვლიდან 10-15 დღე-ღამის შემდეგ.

სამხედრო სამსახურის გაელა ყველა კატეგორიის სამხედრო პირისთვის ხორციელდება ერთი სქემის მიხედვით, რომელიც ითვალისწინებს ვადიან სამსახურს, რეზერვში სამსახურს და თადარიგში ყოფნას. სამხედრო ვალდებულების საერთო ვადა 21 წელია (სამხედრო ვალდებულების 5 წლით შემცირება ან გადიდება დამოკიდებულია გენერალური შტაბის, ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს წინადადებებისა და მინისტრთა კაბინეტის გადაწყვეტილებაზე), ვადიანი სამსახური – 16 თვე (უმაღლესი განათლების მქონე ჯარისკაცებისა და მატროსებისთვის ეს ვადა შეადგენს 6 თვეს).

თურქეთის არმიის ვადიანი სამსახურის სამხედრო მოსამსახურეებს, მსახურობის მთელი პერიოდის განმავლობაში შეეხება ეძლევათ ერთხელ და ნაწილში მისვლის დღიდან არაუგვიანეს 6 თვის შემდეგ. შეეხებათ ხანგრძლივობა (გზის გაუთვალისწინებლად) შეადგენს 30 დღე-ღამეს.

სამხედრო ვალდებულებს ეძლევათ აგრეთვე სამხედრო სამსახურიდან გამოსყიდვის უფლება. გამოსასყიდი თანხა ისაზღვრება ყოველწლიურად. გამოსასყიდი შეაქვთ ორ ნაწილად, ამასთან წვევამდელი, რომელიც 6 თვის განმავლობაში ვერ შეიტანს მეორე ნაწილს, გაიწვევა არმიაში, ხოლო პირველი ნაწილი დაბრუნებას არ ექვემდებარება. პირები, რომლებმაც შეიტანეს გამოსასყიდი, ვალდებული არიან 6 თვე იმსახურონ ქვეითთა ქვედანაყოფებში სამსახურის ადგილის არჩევის უფლებით.

ბოლო წლებში მოსახლეობის სწრაფი ზრდით გამოწვეული ზედ-მეტი სამხედრო პოტენციალის და ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით, 1980 წელს უცხოეთში სამი და მეტი წლით მომუშავე თურქეთის მოქალაქეებისათვის შემოიღეს სამხედრო მოვალეობის შესრულების მაგივრად ფულადი თანხის გადახდის წესი. ისინი 38 წლის შესრულებამდე სურვილისამესრ იხდიან შეიარაღებული ძალების შესაბამისი ორგანოების მიერ განსაზღვრულ თანხას. თუმცა ისინი 38 წლის შესრულებისას მაინც გადიან 1 თვიან ძირითად სამხედრო მომზადებას.

ვადიანი სამსახური

ვადიანი სამსახური იწყება წვევამდელის გასაწევვ პუნქტში მისვლის მომენტიდან და მოიცავს საწყის სამხედრო მომზადებას, აგრეთვე სამსახურს უშუალოდ ქვედანაყოფებსა და ზომალდებზე. საწყისი სამხედრო მომზადება სავალდებულოა ყველა კატეგორიის სამხედრო მოსამსახურისთვის. იგი მიმდინარეობს წვევამდელთა მომზადების ცენტრებსა და ცალკეულ ქვედანაყოფებში. ამ პერიოდში ჯარისკაცები გადიან ახალგაზრდა მებრძოლის კურსს და შეისწავლიან სამხედრო სამსახურის არსს. შეიარაღებული ძალების და ჯარების ყველა სახეობების ჯარისკაც-ახალწვეულების დაწყებითი სამხედრო მომზადება ხორციელდება სასწავლო შენაერთებსა და ნაწილებში, აგრეთვე ვადიანი სამსახურის რიგითი და უნტერ-ოფიცერთა შემადგენლობის მოსამზადებელ ცენტრებში.

ყველა სახის ჯარებისა და შეიარაღებული ძალების სახეობათა რიგითი შემადგენლობის მომზადება შედგება ორი პერიოდისგან:

- დაწყებითი სამხედრო და სპეციალური მომზადება;
- სახაზო ნაწილებში სამსახური.

ახალწვეული ჯარისკაცები დაწყებითი და სპეციალური მომზადების გასავლელად, წელიწადში სამჯერ (მარტი, ივლისი, ნოემბერი) მიდიან სასწავლო შენაერთებში, ნაწილებსა და ცენტრებში, რის შემდეგაც მიემართებიან სახაზო შენაერთებსა და ნაწილებში სამსახურის შემდგომი გავლისთვის.

სახმელეთო ჯარებში გაწვეული ყველა ახალწვეული მიემართება სასწავლო ქვეითთა ნაწილებში, ქვედანაყოფებში, აგრეთვე ჯარების და სამსახურის სახეობათა სასწავლო ცენტრებში, სადაც გადიან დაწყებით სპეციალურ მომზადებას.

დაწყებითი მომზადების პირველი პერიოდი მოიცავს დოკუმენტების გაფორმებას, სამედიცინო შემოწმებას, ფორმის მორგებას და ა.შ.

დაწყებითი მომზადების მეორე პერიოდი (ჯარისკაცის ინდივიდუალური მომზადება) წარმოადგენს ძირითადს და მოიცავს ტაქტიკურ, საეცესლეს, სამწყობრო, ფიზიკურ და სანიტარულ მომზადებას, მასობრივი განადგურების იარაღის გამანადგურებელი ფაქტორების შესწავლას და მისგან თავდაცვას, იდეოლოგიურ დამუშავებას და სხვა.

საწყისი მომზადება მთავრდება გამოცდით (ჩათვლით) სასწავლო პროგრამის და ტაქტიკური მეცადინეობების მიხედვით, დანაყოფის შემადგენლობაში საბრძოლო სროლასთან ერთად.

ინდივიდუალური სპეციალური მომზადების პროგრამას გააჩნია ჯარისკაც-სპეციალისტის მომზადების მიზანი ჯარების ყველა სახეობისთვის და მიმდინარეობს, როგორც საწყისი მომზადება, შემდეგ სასწავლო დაწესებულებებსა და ცენტრებში:

- ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღის და ტყვიამფრქვევის მსროლელები:
 - 58-ე სასწავლო საეცელეს დივიზია (ისფართა),
 - მე-5 და მე-15 სასწავლო ბრიგადა (სივასი, ამასია);
- ქვემეხების და ნაღმტყორცნების მემიზნეები, საეცელეს და საზენიტო არტილერიის გათვლები:
 - 57-ე (ბორნოვა, იზმირის რაიონი) სასწავლო საარტილერიო ბრიგადა;
 - 58-ე (ბურდური) სასწავლო საარტილერიო ბრიგადა;
 - 59-ე (ერზინჯანი) სასწავლო საარტილერიო ბრიგადა;
- გათვლები სარაკეტო ქვედანაყოფების „ონესტ ჯონ“ და მძიმე არტილერიისთვის:
 - სასწავლო სარაკეტო-საარტილერიო ცენტრი ფოლათლიში;
ავტოსატრანსპორტო საშუალებების მძღოლები:
 - 58-ე სასწავლო საეცელეს დივიზია (ისფართა);
 - მე-5 და 15-ე სასწავლო ბრიგადა (სივასი და ამასია);
 - 57, 58, 59-ე სასწავლო საარტილერიო ბრიგადა (იზმირი, ბურდური, ერზინჯანი);
- ტანკების და სადაზვერვო მანქანების ეკიპაჟი:
 - სასწავლო ჯავშნასატანკო დივიზია (ეთიმესგუთი, ანკარა);

- გამტარიანი, რადიო და რადიოსარელო კავშირის სპეციალისტები:

- კავშირგაბმულობის სასწავლო ცენტრი (მამაქი, ანკარა);

- ყველა კატეგორიის სპეციალისტები საიჟინრო ჯარებისთვის:

- საიჟინრო ჯარების სასწავლო ცენტრი (ნარლიდერე);

- პარაშუტისტი-მედესანტეები, საჰაერო-სადესანტო და სა-დაზვერვო-დივერსიული ქვედანაყოფებისთვის:

- სასწავლო ცენტრი (ელრიდირი);

- საარტილერიო-ტექნიკუი სამსახურის სპეციალისტები:

- სასწავლო ცენტრი (ბალიქესირი);

- სამედიცინო სამსახურის სპეციალისტები:

- სამსუნის და იზმირის რაიონების სასწავლო ცენტრები.

ინდივიდუალური სპეციალური მომზადების დამთავრების შემდეგ ჯარისკაც-სპეციალისტები მიემართებიან სახმელეთო ჯარების სახაზო ნაწილებსა და ქვედანაყოფებში.

სახაზო ნაწილებში სამსახური შედგება ორი პერიოდისგან: დაწყებითი (15 კვირა) და დასკვნითი (60 კვირა).

სამხედრო-საზღვაო ძალებში ახალწვეული მატროსები დაწყებით სამხედრო მომზადებას გადიან სამხედრო-საზღვაო ძალების სასწავლო სარდლობის სასწავლო ნაწილებსა და ცენტრებში. სწავლის ვადა 6-9 თვეა და წელიწადში უშვებს დაახლოებით 10 000 კაცს.

როგორც თურქეთის სახმელეთო ჯარებში, ისე სამხედრო-საზღვაო ძალებში სამსახური ორ პერიოდად იყოფა: დაწყებითი სპეციალური მომზადება და სახაზო ნაწილებში სამსახური. დაწყებით და სპეციალურ მომზადებას სამხედრო-საზღვაო ძალების რიგითი შემადგენლობა სასწავლო პოლკებში, სკოლებსა და კურსებზე გადის.

დაწყებითი სამხედრო მომზადება მიმდინარეობს 6 კვირა. პროგრამაში გათვალისწინებულია იგივე კითხვარები, რაც სახმელეთო ჯარებისათვის. სპეციალური მომზადების პროგრამა იცელება სპეციალობის გათვალისწინების მიხედვით და სწავლის ხანგრძლივობა 2-დან 12 თვემდეა.

სამხედრო-საზღვაო ძალების რიგითი შემადგენლობის მომზადება ხდება შემდეგ სასწავლო ნაწილებსა და სკოლებში:

- 1-ლი და მე-2 სასწავლო პოლკი (ისქენდერუნი, იზმირი). მომზადების ვადა – 6-9 თვე;

- სანაპირო არტილერიის 1-ლი, მე-2, მე-3, მე-4 დივიზია და ბოსფორის სრუტის საზენიტო არტილერიის მობილური ბატარეა, დარდანელის სრუტის სანაპირო არტილერიის მე-5 დივიზია და საზენიტო არტილერიის მე-14 ბატარეა. სწავლის ხანგრძლივობა – 9 კვირა;

- საგემბანო სამსახურს შეისწავლიან ქარამურსელის სასწავლო ცენტრში. სწავლის ხანგრძლივობა – 6 თვე;

- წყალქვეშა ფლოტის სპეციალისტთა სკოლა (ქარამურსელის სასწავლო ცენტრი). სწავლის ხანგრძლივობა – 9 თვე;

- სამხედრო მცურავეების სკოლა – ჩუბუქლუში (სტამბოლი). სწავლის ხანგრძლივობა – 12 თვე;

- ზურგის სამსახურის სპეციალისტები მზადდება რიგითი მოსამსახურეების კურსებზე (გიოლჯუქი). სწავლის ხანგრძლივობა – 9 კვირა;

ეს პერიოდი მთავრდება სამხედრო-საზღვაო ძლების ეროვნულ სწავლებებში მონაწილეობით, სახმელეთო და სამხედრო-საზღვაო ძალების ერთობლივ ეროვნულ სწავლებებში, ასევე ბლოკების და ნატოს მიერ დაგეგმილ სწავლებებში მონაწილეობით.

სამხედრო-საჰაერო ძალების რიგითი შემადგენლობის და საავიაციო ნაწილებში მომსახურე სახმელეთო სამსახურის სპეციალისტების მომზადება ხდება სამხედრო-საჰაერო ძალების ხელმძღვანელობით (გაზიმერი, იზმირი). სასწავლო ნაწილებში და ცენტრებში სწავლების ხანგრძლივობა – 4-6 თვე.

სპეციალური მომზადების მიღებისთვის ახალგაზრდა ჯარისკაცები ნაწილდებიან სხვადასხვა სკოლებსა და ცენტრებში:

- ელექტრო და რადიო მოწყობილობების, რადიო ლოკაციური სისტემების გათვლების სპეციალისტები:

- სამხედრო-საჰაერო ძალების კავშირგაბმულობის სკოლა (იზმირი). სწავლების ხანგრძლივობა – 6 თვე;

- ძრავის სპეციალისტი ტექნიკოსი:

- სამხედრო-საჰაერო ძალების ძრავის სპეციალისტთა სკოლა (ბურსა);

- შეიარაღების და ტყვიანობის ტექნიკოსები:

– სამხედრო-საჰაერო ძალების შეიარაღების სკოლა (იზმირი).
სწავლების ხანგრძლივობა – 9 კვირა;

- აეროდრომის სამსახურის სპეციალისტები:

– სამხედრო-საჰაერო ძალების აეროდრომის სამსახურის სკოლა (იზმირი);

- ზურგის სამსახურის რიგითი შემადგენლობა:

– სამხედრო-საჰაერო ძალების მომარაგების სკოლა (ესქი-შეპირი);

სამხედრო-საჰაერო ძალებში განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა ტექნიკური პერსონალის გადამზადებას, რომელიც ემსახურება ბირთვული ბომბების საწყობების მიღებას და გადაზიდვას თვითმფრინავამდე.

რეზერვში სამსახური. ვადიანი სამსახურის დამთავრების შემდეგ ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს და გენერალური შტაბის ბრძანებით სამხედრო მოსამსახურე თავისუფლდება სამხედრო სამსახურიდან და გადადის სამობილიზაციო რეზერვში. ისინი მიმაგრებულნი არიან სპეციალურ ქვედანაყოფებში და ყოველწლიურ სამობილიზაციო სწავლებებზე (30-45 დღის განმავლობაში) პერიოდულად გადიან გადამზადებას არმიის სასწავლო ცენტრებში, მიმაგრების ნაწილებსა თუ ქვედანაყოფებში. პიროვნება, რომელმაც გაიარა ნამდვილი სამხედრო სამსახური და გათავისუფლდა არმიიდან, ერთი წლის განმავლობაში იმყოფება პირველი რიგის რეზერვში, რომელსაც “სპეციალური გაწვევა” ეწოდება. ქვეყანაში სამხედრო-პოლიტიკური მდგომარეობის დაძაბულობის ან სამხედრო კონფლიქტის საშიშროების შემთხვევაში სამხედრო სამსახურში პირველ რიგში გაიწვევა “სპეციალური გაწვევის” კონტიგენტი.

რეზერვის სამხედრო მოსამსახურეები, რომელთაც წარმატებით გაიარეს სამხედრო სამსახური არმიაში გამოძახებული იქნებიან ორ წელიწადში ერთხელ, თვენახევრის ვადით.

პირი, რომელსაც ვადიანი სამხედრო სამსახური არ გაუვლია და ჩარიცხულია რეზერვში, გამოძახებული იქნება არმიაში არა ნაკლებ 6 თვის ვადით. პირი ვალდებულია გამოძახებიდან 24 საათის განმავლობაში გამოცხადდეს სამხედრო-სამობილიზაციო განყოფილებაში. აღნიშნულ დროს საზღვარგარეთ მყოფი პირების შეკრების ადგილად ჩაითვლება საკონსულო ან საელჩო.

მუდმივი (საკადრო) შემადგენლობის მიერ სამხედრო სამსახურის გაკლა. თურქეთის შეიარაღებული ძალების საკადრო შემადგენლობა მოიცავს: უნტერ-ოფიცრებს, ოფიცრებს და გენერლებს (ადმირალებს), რომლებმაც მიიღეს სამხედრო განათლება შეიარაღებულ ძალებში.

თურქეთის შეიარაღებული ძალების უნტერ-ოფიცერთა შემადგენლობა იყოფა ორ კატეგორიად – ვადიანი და ზეევადიანი სამსახურის უნტერ-ოფიცრებად.

ვადიანი სამსახურის უნტერ-ოფიცერთა შემადგენლობა კომპლექტდება შედარებით განათლებული ჯარისკაცების რიცხვიდან, რომლებმაც გაიარეს მოკლევადიანი მომზადება (4-6 თვე) შენაერთებთან და ნაწილებთან არსებულ უნტერ-ოფიცერთა კურსებზე. კურსების წარმატებით დამთავრების შემთხვევაში მათ ენიჭებათ სამხედრო წოდება „სერჟანტი“ და ნამდვილი სამხედრო სამსახურის ვადა გრძელდება 6 თვით. სამსახურის ვადის გასვლის შემდეგ უნტეროფიცრები ირიცხებიან თადარიგში ან საკუთარი სურვილით რჩებიან ზეევადიან სამხედრო სამსახურში.

ზეევადიანი სამსახურის უნტერ-ოფიცერთა შემადგენლობა წარმოადგენს ნაწილებსა და ქვედანაყოფებში ოფიცერთა ძირითად დასაყრდენს. ზეევადიან უნტერ-ოფიცერთა შემადგენლობის სამხედრო სამსახურში დაკომპლექტება მიმდინარეობს „თურქეთის შეიარაღებული ძალების პირად შემადგენლობის“ შესახებ არსებული კანონების საფუძველზე. თურქეთში ძირითადად შემდეგი უნტერ-ოფიცერთა მოსამზადებელი სკოლებია:

- სახმელეთო ძალები – სტამბოლი, ქონია, მერსინი, ჩორუმი, მერზიფონი, ანკარა, ჩანქირი;

- სამხედრო-საჰაერო ძალები – ესქიშეჰირი, იზმირი;

სამხედრო-საზღვაო ძალები – ბეილერბეი (სტამბოლი)

- ჟანდარმერია – გუვერჯინლიქი.

მთლიანად ყოველწლიური გამოშვება 6 000 კაცია.

უნტერ-ოფიცერთა სკოლებში გარდა სკოლა დამთავრებულებისა, მიიღებიან ასევე ზოგადსაგანმანათლებლო, პროფესიონალურ და ტექნიკურ ლიცეუმდამთავრებულები. მათი სწავლების ხანგრძლივობა 1 წელია. სკოლაში ჩაბარებაზე შეღავათებია კადრის ოფიცრების, ომის ინვალიდებისა და მონაწილეების შვილებზე. უნტერ-ოფიცერთა სკოლაში მისაღები კანდიდატები აბარებენ წინაშესარჩევ გამოცდებს, გასაუბრებებს. ხდება ფიზიკურ მომზადების, ასევე გონებრივი და ცოდ-

ნის ღონის შემოწმება. ჯარის სახეობისა და სამსახურის უნტერ-ოფიცერთა სკოლის წარმატებით დამთავრებულ კურსანტებს ენიჭებათ სამხედრო წოდება „სერჟანტი“ და ისინი ნაწილდებიან სამხედრო ნაწილებში, გემებსა და დაწესებულებებში. უნტერ-ოფიცერებისათვის პირველადი და შემდგომი წოდებების მინიჭება ხდება უმაღლესი სამხედრო საბჭოს 1950 წლის 20 მარტის № 5611 ბრძანებულების თანახმად და თანამდებობაზე ნიშნავენ როგორც წესი 30 აგვისტოს (განმანათავისუფლებელი ომის გამარჯვების დღე) ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს დამტკიცებით. სკოლის დამთავრების შემდეგ მინიმალური სამსახურის ვადა 15 წელია. ამავე ვადის გასვლის შემდეგ მათ შეუძლიათ გათავისუფლდნენ სამსახურიდან და გავიდნენ რეზერვში ან დარჩნენ არმიაში სამსახური გასაგრძელებლად. 2-3 წლის სამსახურის შემდეგ სახაზო ნაწილებში და ქვედანაყოფებში უნტერ-ოფიცერებს უფლება ეძლევათ ჩააბარონ კურსებზე სპეციალობის სრულყოფისათვის, სადაც შეისწავლიან ახალ ტექნიკას, იარაღს, მათ მოხმარებას და მეთოდებს. უნტერ-ოფიცერებისათვის უმაღლეს სკოლებში არის შესაბამისი კურსები, სადაც ხდება კვალიფიკაციის ამაღლება. პროგრამა, რომელიც ითვალისწინებს კვალიფიკაციის სულყოფას გრძელდება 1 წელი. შემდგომი წოდებების მინიჭება ხდება თანამდებობებზე პერსპექტიული სამსახურის, შტაბში ვაკანტური ადგილის, საშუალო ქულის მიხედვით, რომელიც გამოაქვს საატესტაციო კომისიას. ოფიცერებს, რომლებსაც არ მიენიჭათ შემდგომი სამხედრო წოდება ვაკანსიის არქონის შემთხვევაში, მათი საქმე გადაიდება მომდევნო ატესტაციაზე შემდეგ წელს. უნტერ-ოფიცერთა იმ კონტიგენტს, რომლებიც არმიაში 25 წელზე მეტი იმსახურეს და არ მიენიჭათ მომდევნო სამხედრო წოდება სამსახურისათვის არასაკმარისი მოთხოვნების გამო გადადიან რეზერვში და უნარჩუნდებით სამხედრო წოდება. რეზერვში ვადის ხანგრძლივობა გრძელდება 55 წლამდე. მათი მოქმედ არმიაში გაწვევა ხდება მსხვილი სასწავლო მანევრების ან მობილიზაციის შემთხვევაში, რომელიც სამობილიზაციო განყოფილების მიერ ხორციელდება (45 დღემდე).

ეროვნული თავდაცვის სამინისტროს მოთხოვნით, უნტერ-ოფიცერთა ნაწილი შეიძლება გადაყვანილ იქნენ ოფიცერთა კატეგორიაში. მათ ენიჭებათ სამხედრო წოდება „ლეიტენანტი“, თუ აკმაყოფილებენ გარკვეულ მოთხოვნებს.

ვ-2. ოფიციართა კონტინგენტის მომზადება და სამხედრო სასწავლებლები

თურქეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების საგანმანათლებლო სისტემის ძირითად მიზანს წარმოადგენს ქვეალიზმის პრინციპებზე აღზრდილი, სამხედრო წესდებებში განსაზღვრული მხედრული, მამაცური, სამშობლოს ერთგული და ლიდერული თვისებების მქონე, აგრეთვე სამხედრო-მეცნიერული მიმართულების მცოდნე კადრის ოფიცრის აღზრდა, რომელსაც ექნება უნარი მართოს მისდამი დაქვემდებარებული ქვედანაყოფი. დასახული მიზნების შესრულებას უზრუნველყოფენ სამხედრო სასწავლებლები, რომლებიც იყოფიან შემდეგ საფეხურებად:

- სამხედრო ლიცეუმები (კადეტთა კორპუსები);
- შეიარაღებული ძალების გვარეობათა სამხედრო სასწავლებლები;
- შეიარაღებული ძალების სახეობათა სპეციალიზირებული სასწავლებლები;
- უმაღლესი სამხედრო-სასწავლო დაწესებულებები (აკადემიები).

სამხედრო ლიცეუმები:

სამხედრო ლიცეუმების ძირითად მიზანს წარმოადგენს კურსანტებისათვის საშუალო განათლებასთან ერთად დაწყებითი ზოგადი სამხედრო განათლების მიცემა და სამხედრო საქმის სიყვარულის, თურქეთის რესპუბლიკის კანონმდებლობითა და სამხედრო წესდებებით გათვალისწინებული წესრიგისა და წესების პატივისცემის განვითარება. სამხედრო ლიცეუმებში ირიცხებიან ახალგაზრდები (ვაჟები), რომელთაც მიღებული აქვთ სავალდებულო საშუალო განათლება (ახალგაზრდები, რომლებმაც დაამთავრეს 8 კლასი), ჩარიცხვა ხდება მისაღები გამოცდების საფუძველზე. სასწავლო პროგრამით გათვალისწინებულია ზოგადი სასკოლო და დაწყებითი სამხედრო საგნების სწავლება.

სამხედრო ლიცეუმებში სწავლება 4 წლიანია – მოსამზადებელი, I-ლი, მე-2 და მე-3 კურსები. მოსამზადებელი ფაკულტეტი ძირითადად მოიცავს ინგლისური ენის შემსწავლელ კურსს (უცხოელი კურსანტებისათვის შესაბამისად თურქულ ენის კურსი). შემდეგ კურსებზე მიმდინარეობს ჩვეულებრივი სწავლება. ზაფხულში, სასწავლო წლის

დასასრულს სამხედრო ლიცეუმების კურსანტები გადიან 4-6 კვირიან შეკრებას სახმელეთო ძალების სამხედრო სასწავლებლის სასწავლო ცენტრში (მენტეში, იზმირის რაიონი).

სამხედრო ლიცეუმებს გააჩნიათ კარგი მატერიალურ-ტექნიკური ბაზა. კომპიუტერული ტექნიკით და სხვა საშუალებებით აღჭურვილი ლაბორატორიები და კლასები. ამასთანავე ფუნქციონირებს შიდა სატელევიზიო არხი, რომლის მეშვეობითაც სხვადასხვა პროგრამებთან ერთად ზდება ლიცეუმში მიმდინარე კონფერენციებისა და სხვა ღონისძიებების პირდაპირი ტრანსლიაცია.

თურქეთის რესპუბლიკის სამხედრო ლიცეუმებია:

- „ქულელის“ სამხედრო ლიცეუმი (სტამბოლი);
- „მალთეფეს“ სამხედრო ლიცეუმი (იზმირი);
- „იშიქლარის“ სამხედრო ლიცეუმი (ბურსა);
- სამხედრო-საზღვაო ლიცეუმი (სტამბოლი).

შეიარაღებული ძალების სახეობათა სამხედრო სასწავლებლები:

თურქეთის შეიარაღებული ძალებისთვის ოფიცერთა კადრები სხვადასხვა სამხედრო სპეციალობაში მზადდება შეიარაღებული ძალების სახეობების სამხედრო სასწავლებლებში. სამხედრო სასწავლებლებში მეცადინეობისა და კურსანტთა მომზადების დაგეგმვა, პროგრამისა და პრაქტიკული ღონისძიებების განხორციელების ძირითად მიზნებს წარმოადგენს:

- კურსანტებისათვის ქემალიზმის პრინციპების, დემოკრატიული სახელმწიფოსათვის აღმშენებლობის გზაზე მისი მნიშვნელობის გაცნობა;

- ქვეყნის კულტურული ტრადიციებისა და წესების დაცვა. კურსანტისათვის ერთიანობისა და ეროვნული სულისკვეთების ჩამოყალიბება;

- მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების თანამედროვე მოთხოვნილებების შესაბამისად სასწავლო პროცესის დაგეგმვა და პროგრამების შედგენა;

შეიარაღებული ძალების გვარეობათა სამხედრო სასწავლებლების ძირითად ამოცანას წარმოადგენს შეიარაღებული ძალების გვარეობათა სარდლობების მიერ დასმული ამოცანებისა და მოვალეობების შესაბამისად კადრის ოფიცრის აღზრდა, რომელსაც გამოუმუშავებული ექნება მისდამი დაქვემდებარებული პირადი შემადგენლობისა და ქვე-

დანაყოფის სწავლებისა და მართვის უნარი, სამხედრო განათლებასთან ერთად მიღებული ექნება ცოდნა ტექნიკურ ან ჰუმანიტარულ დარგში (ბაკალავრიატის დონეზე).

სამხედრო სასწავლებლებში ძირითადად ირიცხებიან პირები, რომლებსაც დამთავრებული აქვთ სამხედრო ლიცეუმები. ამასთანავე გენერალური შტაბის შესაბამისი განკარგულების საფუძველზე შესაძლებელია გამოცხადდეს იმ პირთა მიღება, რომლებსაც დამთავრებული აქვთ სამოქალაქო ლიცეუმები.

სასწავლებლების მართვის ორგანოებია:

– ძირითადი ორგანოები:

სასწავლებლის მეთაური – პასუხისმგებელია სამხედრო სასწავლებლის და მისი შემადგენელი ერთეულების საქმიანობის სწორად წარმართვაზე, საბრძოლო მომზადებასა და შემოწმებაზე;

აკადემიური საბჭო (სწავლებისა და განათლების უმაღლესი საბჭო) – წარმოადგენს ორგანოს, რომელიც თურქეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის მიერ განსაზღვრული მოთხოვნილებების შესაბამისად ადგენს, სასწავლებლის სასწავლო პროცესის განვითარებისათვის საჭირო პრაქტიკულ საფუძვლებს, იღებს გადაწყვეტილებებს კვლევითი და საგამომცემლო სამუშაოების, წლიური სასწავლო პროგრამის შესაბამის პუნქტებსა და სასწავლო პროგრამის განხორციელებისას წარმოქმნილი პრობლემების შესახებ. საბჭოს თავმჯდომარეა სასწავლებლის მეთაური. საბჭოს წევრები არიან სასწავლებლის მეთაური, დეკანი, სასწავლებლის შტაბის უფროსი, კურსანტთა პოლკის მეთაური და კათედრის უფროსები. მდივნის ფუნქციას ასრულებს ოპერატიული და საბრძოლო მომზადების განყოფილების უფროსი;

სასწავლებლის დეკანი – პასუხისმგებელია სასწავლებელში სასწავლო დისციპლინების, მათი შემცველობის, სასწავლო მეთოდების, სასწავლო გეგმების, შეფასების საკითხების დაგეგმარების, განხორციელების, გამოკვლევის, განვითარების, თვალყურისდევნების და კონტროლის სწორად წარმართვაზე. დეკანი არის სასწავლო საბჭოს თავმჯდომარე და შესაბამისად, პასუხისმგებელია სასწავლო საბჭოს მუშაობის დაგეგმვაზე, აგრეთვე აკადემიური და სასწავლო საბჭოების მიერ მიღებული გადაწყვეტილებების განხორციელებაზე;

კურსანტთა პოლკის მეთაური – პასუხისმგებელია კურსანტების მომზადებასა და სწავლების უმაღლეს დონეზე ჩატარებაზე. მისი მო-

ვალეობები კურსანტის ფიზიკური, სულიერი და მორალური სიძნე-
ლეების დაძლევისათვის საჭირო ლიდერული თვისებების განვითა-
რების უზრუნველყოფა. გეგმავს და ადგენს დისციპლინასთან, მორა-
ლურ და ფსიქოლოგიურ მომზადებასთან, სროლასა და სპორტულ
მომზადებასთან დაკავშირებულ ღონისძიებებს. აგრეთვე უზრუნველ-
ყოფს საველე სწავლების დაგეგმვას, განხორციელებასა და მართვას;

უმაღლესი დისციპლინარული საბჭო - იკვლევს წარდგენილი
კურსანტის დისციპლინარული სასჯელისა და წაზალისების ბარათს;
კურსანტისათვის დისციპლინარული მეთაურის მიერ ჩამოკლებული
დისციპლინარული ქულების საკითხს; უმაღლეს დისციპლინარულ
საბჭოში წარდგენამდე, კურსანტის მიერ ჩადენილ გადაცდომებს შო-
რის განვლილ დროს; კურსანტის გადაცდომებსა და მტკიცებულებებს,
რომელიც გახდა უმაღლეს დისციპლინარულ საბჭოში მისი წარდგე-
ნის მიზეზი. აგრეთვე იკვლევს საბუთებისა და მტკიცებულებების სის-
წორესა და სრულყოფილებას და იღებს კურსანტის მიმართ საჭირო
გადაწყვეტილებებს. საბჭოს უფლება აქვს კურსანტის მიერ ჩადენილი
გადაცდომის შესწავლის შემდეგ გაამყაროს (თუ იგი ჩათვლის არა-
საკმარისად დადებულ სასჯელს) ან შეამსუბუქოს სასჯელი, აგრეთვე
გაუწიოს რეკომენდაცია სასჯელის დამდებ ოფიცერზე უფრო მაღალი
წოდების ოფიცერს გადახედოს განაჩენს; პოლკის დისციპლინარული
საბჭოს გადაწყვეტილების შესწავლის შემდეგ, მექანიკური ან იური-
დიული შეცდომის დადგენის შემთხვევაში ურჩიოს შეცდომათა აღ-
მოფხვრა; მიიღოს გადაწყვეტილება კურსანტის სასწავლებლიდან გა-
რიცხვის ან დატოვების შესახებ. მის შემადგენლობაში შედიან: სას-
წავლებლის მეთაური, დეკანი, კურსანტთა პოლკის მეთაური, აკადემი-
ის შტაბის უფროსი, დისციპლინარული ოფიცერი, რექტორის მიერ
დანიშნული ოფიცერი (მდივანი, ხმის უფლება არ აქვს).

- დამხმარე ორგანოები:

კვლევებისა და განვითარების საბჭო - იქმნება სასწავლებლის მე-
თაურის განკარგულებით სასწავლებელში დასაქმებული სპეციალის-
ტებისაგან. იგი აწარმოებს, სასწავლო პროცესის მართვაში, ტექნო-
ლოგიებში, საბრძოლო შეიარაღებასა და ტრანსპორტის საკითხებში
არსებული სიახლეების პარალელურად სამხედრო სასწავლებლის
სასწავლო და მართვის ღონისძიებებისათვის საჭირო კვლევებს; მარ-
თვის შესახებ საკანონმდებლო აქტების, შტატების და პრაქტიკით გა-
მოწვეული მოთხოვნილებების შესაბამისად, განვითარებისათვის და

დახვეწისათვის საჭირო კვლევებს; მოპოვებული გამოცდილებისა და მოთხოვნილებების შესაბამისად საჭირო ცვლილებების გათვალისწინებით, გამოიმუშავენ წინადადებებსა და რეკომენდაციებს, პრაქტიკაში დანერგილი სასწავლო პროგრამების კოორდინირებული განვითარებისათვის; აწარმოებს სასწავლებლის ადმინისტრაციული და ლოგისტიკური მომსახურების მოთხოვნებისა და განხორციელების გაუმჯობესებისათვის საჭირო კვლევებს;

სასწავლო საბჭო – პასუხისმგებელია სასწავლებლის სასწავლო პროგრამის, დისციპლინათა კრედიტების, პროფესორ-მასწავლებლების, სახელმძღვანელოების, სხვა სამეცნიერო კვლევებსა და გამოცემებთან დაკავშირებული ღონისძიებების შესახებ გადაწყვეტილებების მიღებაზე; გეგმების, პროგრამებისა და სასწავლო კალენდარული გეგმის შესახებ წინადადებების მომზადებაზე, აგრეთვე აკადემიური საბჭოს სხდომების მომზადებაზე და სასწავლებლის სასწავლო პროცესის გაუმჯობესებისა და სწავლების თვისებების კვლევების შესახებ საკითხების დადგენაზე. საბჭოს წევრები არიან სასწავლებლის დეკანი, კათედრის უფროსები, დაგეგმარებისა და შეფასების განყოფილებების უფროსები;

კათედრის საბჭო – შედგება კათედრის უფროსისა და მისი მოადგილეებისაგან (ძირითადი დისციპლინების ციკლების უფროსებისაგან). აკადემიური სწავლების პერიოდში იკრიბება, სულ მცირე თვეში ერთხელ. განსახილველი საკითხების დღის წესრიგს ადგენს კათედრის უფროსი. საბჭოს მოვალეობებია, კათედრის და ძირითადი დისციპლინების ციკლების სასწავლო, პრაქტიკული და კვლევითი ღონისძიებების პროგრამების, არსებული მატერიალურ-ტექნიკური ბაზისა და ფიზიკური შესაძლებლობების მაქსიმალური სარგებლობისათვის საჭირო გეგმებისა და თანამშრომლობის საფუძვლების მომზადება;

კურსანტთა პოლკის სწავლების განვითარების საბჭო – მის შემადგენლობაში შედიან: კურსანტთა პოლკის მეთაური, პოლკის ოპერატიული და საბრძოლო მომზადების ოფიცერი, ბატალიონის მეთაურები, ბატალიონების ოპერატიული და საბრძოლო მომზადების ოფიცრები, ყოველი ბატალიონის თითო ასეულის მეთაური და კურსანტთა სტრუქტურაში არსებული პოლკისა და ბატალიონების წარმომადგენელი კურსანტები;

პოლკის დისციპლინარული საბჭო – მის შემადგენლობაში შედიან: კურსანტთა პოლკის მეთაური, ბატალიონის მეთაურები (წარდგენილი

კურსანტის ბატალიონის მეთაურის გარდა), ასეულის მეთაურები (წარდგენილი კურსანტის ასეულის მეთაურის გარდა), პოლკის მეთაურის მიერ გამოყოფილი ოცმეთაური (მდივანი, ხმის უფლება არ გააჩნია). იკვლევს წარდგენილი კურსანტის დისციპლინარული სასჯელისა და წახალისების ბარათს; კურსანტისათვის დისციპლინარული მეთაურის მიერ ჩამოკლებული დისციპლინარული ქვლების საკითხს; პოლკის დისციპლინარულ საბჭოში წარდგენამდე, კურსანტის მიერ ჩადენილ გადაცდომებს შორის განვლილ დროს; კურსანტის გადაცდომებსა და მტკიცებულებებს, რომელიც გახდა პოლკის დისციპლინარულ საბჭოში მისი წარდგენის მიზეზი. აგრეთვე იკვლევს საბუთებისა და მტკიცებულებების სისწორესა და სრულყოფილებას და იღებს კურსანტის მიმართ საჭირო გადაწყვეტილებებს. საბჭოს უფლება აქვს კურსანტის მიერ ჩადენილი გადაცდომის შესწავლის შემდეგ გაამყაროს (თუ იგი ჩათვლის არასაკმარისად დადებულ სასჯელს) ან შეამსუბუქოს სასჯელი ან გაუწიოს რეკომენდაცია სასჯელის დამდებ ოფიცერზე უფრო მაღალი წოდების ოფიცერს გადახედოს განაჩენს; თუ კურსანტის მიერ ჩადენილი გადაცდომა ექცევა პოლკის დისციპლინარული საბჭოს კომპეტენციის ფარგლებში, იღებს გადაწყვეტილებას მისთვის სასჯელის დადების შესახებ, ან აგზავნის უმაღლეს დისციპლინარულ საბჭოში.

სასწავლებლებში სწავლების ფინანსური უზრუნველყოფა ზორციელდება სახელმწიფოს მიერ. სწავლების ხანგრძლივობა ოთხი წელია. ამასთანავე, საჭიროების შემთხვევაში, თურქეთის გენერალური შტაბის უფროსის ბრძანებით, შესაძლებელია ერთწლიანი მოსამზადებელი კურსის დაშვება. კურსანტები ვალდებული არიან მოსამზადებელი ფაკულტეტი ერთ წელიწადში, ხოლო ოთხ წლიანი სასწავლო პერიოდი ხუთ წელიწადში დახსრონ. ომისა და სხვა ფორსმაჟორულ სიტუაციებში თურქეთის რესპუბლიკის გენერალური შტაბის უფროსის ბრძანებით, შესაძლებელია სასწავლო პროცესი შეჩერდეს ან შემცირდეს სწავლების პერიოდი.

შეიარაღებული ძალების გვარეობათა სამხედრო სასწავლებლებია:

- სახმელეთო ჯარების სამხედრო სასწავლებელი (Kara Harp Okulu);

- სამხედრო საზღვაო ძალების სამხედრო სასწავლებელი (Deniz Harp Okulu);

- სამხედრო საპაერო ძალების სამხედრო სასწავლებელი (Hava Harp Okulu).

სახმელეთო ჯარების სამხედრო სასწავლებელი (ქ. ანკარა) - ამჟამად საერთო-საჯარისო განათლების მქონე ოფიცრებს. აღნიშნული სასწავლებლის მიზანს წარმოადგენს:

- ყველა კურსანტს განუვითაროს ოცეულის დონეზე მართვის, შეიარაღებული ასეულისა და ბატალიონის მასშტაბით სხვადასხვა ტიპისა და სისტემის შეიარაღების ტაქტიკური გამოყენების უნარი, ლოგისტიკის პრინციპების, ოცეულიდან ბრიგადის დონემდე საბრძოლო მხარდაჭერისა და ბრძოლის უზრუნველყოფის სისტემების ცოდნა, ამასთანავე შეასწავლოს შტაბებში სამსახურის საფუძვლები;

- თურქეთის რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების თანამედროვე სამეცნიერო დონეზე განვითარების მიზნით კურსანტებს შეასწავლოს უცხო ენა, ამ ენაზე გამოცემული სამხედრო და სამოქალაქო ლიტერატურის გაგებისა და სხვისთვის გადაცემის დონეზე.

- კურსანტს მისცეს ძირითადი ცოდნა შეიარაღებული ძალებისა და სხვა გეარეობების საქციფიკის შესახებ;

- კურსანტს განუვითაროს ფიზიკური, სულიერი, მორალური დონე და სიმძლევების წარმატებით დაძლევისათვის საჭირო ლიდერული თვისებები.

კურსანტები სახმელეთო ჯარების სამხედრო სასწავლებელში სწავლის პერიოდში სამხედრო საქციელობასთან ერთად ეუფლებიან სისტემური ინჟინრის საქციელობას. სასწავლებელში სხვა სამოქალაქო საქციელობის გახსნა შესაძლებელია გენერალური შტაბის უფროსის დირექტივის შესაბამისად.

სასწავლებელში ჩარიცხვის შემდეგ, სასწავლო წლის დაწყებამდე კურსანტები სასწავლებლის სპეცელ სასწავლო ცენტრში (მენტეში, იზმირის რაიონი) გადიან დაწყებითი სამხედრო მომზადების კურსს. ამასთანავე ყოველი სასწავლო წლის ბოლოს კურსანტები გადიან სპეცელ სწავლებას აღნიშნული სასწავლო ცენტრის ბაზაზე. ბანაკში ცხოვრების პერიოდში კურსანტები გამოიმუშავენ ხელმძღვანელთა უნარ-ჩვევებს, სწავლობენ იარაღის მატერიალურ ნაწილებს და სამხედრო ტექნიკას, სრულყოფენ პრაქტიკულ უნარ-ჩვევებს ცეცხლსასროლი იარაღიდან სროლაში, იმუშავენ ოცეულის დონეზე

მართვის უნარს, ასევე გადიან მომზადებას „კომანდოსის“ პროგრამის შემცირებულ ვარიანტს.

პირველ სამ კურსზე კურსანტების სწავლება მიმდინარეობს ერთი პროგრამით. ამ პერიოდში კურსანტები შეისწავლიან ძირითადად ზოგადსაგანმანათლებლო დისციპლინებს. სამხედრო დისციპლინებიდან ისწავლება: ტაქტიკა, სამხედრო ტოპოგრაფია, საცეცხლე, სამწყობრო და ფიზიკური მომზადება. მეოთხე კურსიდან იწყება სპეციალიზაცია ჯარების და სამსახურების სახეობათა მიხედვით.

ოთხწლიანი სწავლების დამთავრების შემდეგ კურსანტებს ენიჭებათ წოდება „ლეიტენანტი“. სასწავლებელი კურსანტებს აძლევს ძირითადად თეორიულ მომზადებას. გამოსაშვები ოფიცრები ერთწლიან სპეციალიზაციას გადიან ჯარის სახეობათა სასწავლებელში. სპეციალიზაციის დამთავრების შემდეგ ოფიცრები ინიშნებიან ოცმეთაურის თანამდებობაზე.

სასწავლებელი აღჭურვილია კარგი სასწავლო-მატერიალური ბაზით, ზოლო სასწავლო კლასები აღჭურვილია ტექნიკით და საჩვენებელი მოწყობილობებით. დანერგილია საბრძოლო ოპერაციების მოდელირებისა და სიმულაციის სისტემა გეო-ინფორმაციული პროგრამირების ბაზაზე. ამასთანავე დიდი ყურადღება ეთმობა მომავალი ოფიცრების ფსიქოლოგიურ, იდეოლოგიურ და ფიზიკურ მომზადებას.

- სამხედრო-საზღვაო ძალების სამხედრო სასწავლებელი (პეიბელიადა, სტამბოლი) - ამზადებს გემებისა და სანაპირო სამსახურის ოფიცრებს. სასწავლებელს აქვს ორი ფაკულტეტი: სამეთაურო და საინჟინრო. პირველ სამ კურსზე კურსანტების სწავლება მიმდინარეობს ერთი პროგრამით, მეოთხე კურსიდან კი ფაკულტეტების მიხედვით. სასწავლო წელი შედგება ორი სემესტრისაგან: კურსანტების უშუალოდ სასწავლებელში სწავლისა და საზაფხულო არდადეგებისაგან, რომელსაც ისინი გადიან თურქეთის საზღვაო ძალების სასწავლო და საბრძოლო გემებზე.

ყოველწლიურად სასწავლებელი უშვებს დაახლოებით 100-140 ოფიცერს. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ კურსდამთავრებულებს ეძლევათ სამხედრო წოდება „ლეიტენანტი“ და კვალიფიკაცია „საზღვაო ოფიცერი“. გემზე გაგზავნამდე ოფიცრები გადიან სპეციალიზაციას, ისევე როგორც სახმელეთო ჯარებში.

სასწავლებელი წლის განმავლობაში ამზადებს ასევე სანაოსნო სკოლადამთავრებულთაგან და ტექნიკურ უნივერსიტეტ დამთავრებულთაგან თადარიგის ოფიცრებს. სწავლების დამთავრების შემდეგ ისინი იღებენ წოდებას „უმცროსი ლეიტენანტი“ და ერთი წლის განმავლობაში გემზე გადიან პრაქტიკას. სასწავლებელში არსებობს ასევე ოფიცრების გადამზადების კურსები. სპეციალურად შერჩეული კურსდამთავრებულები იგზავნიან აშშ-ში სრულყოფის სკოლაში (ქ. მონტერი, შტატი კალიფორნია), ასევე სხვადასხვა სახეობის მოკლევადიან კურსებზე აშშ-ს, დიდი ბრიტანეთის, გერმანიის და იტალიის სამხედრო საზღვაო ძალებში.

– სამხედრო-საჰაერო ძალების სამხედრო სასწავლებელი (იეშილიურთი, სტამბოლი) – წარმოადგენს ძირითად სასწავლებელს, რომელიც ამზადებს ოფიცრებს თურქეთის სამხედრო-საჰაერო ძალებისათვის. ყოველწლიურად სასწავლებელი უშვებს დაახლოებით 200-220 ოფიცერს. სწავლების პერიოდში კურსანტები ძირითადად იღებენ თეორიულ მომზადებას. პირველ სამ კურსზე სწავლება მიმდინარეობს ყველა კურსანტისათვის ერთნაირი პროგრამით. მეოთხე კურსიდან იწყება სპეციალიზაცია. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ კურსანტებს ენიჭებათ სამხედრო წოდება „ლეიტენანტი“ და იგზავნიან შემდგომი სპეციალიზაციისათვის ჯარისა და სამსახურის სახეობის სასწავლებელში.

შეიარაღებული ძალების სახეობათა სპეციალიზირებული სასწავლებლები

ოფიცრები, რომლებიც ამთავრებენ შეიარაღებული ძალების გვა-რეობათა სამხედრო სასწავლებელს, იგზავნიან შეიარაღებული ძალების სახეობათა სპეციალიზირებულ სასწავლებლებში ან სპეციალურ სამეთაურო კურსებზე და ჯარში სამხედრო ბაზაზე არსებულ ნაწილებსა და დანაყოფებში ტექნიკისა და შეიარაღებისათვის საჭირო უნარ-ჩვევების მისაღებად.

შეიარაღებული ძალების სახეობათა სპეციალიზირებული სასწავლებელი ამზადებს კადრის ოფიცრებს, თადარიგის ოფიცრებს, ზევადიანი სამსახურისთვის უმცროს ოფიცრებს.

დანაყოფი, რომელშიც კადრის ოფიცრები გადიან მომზადებას და-
კომპლექტებულია ძირითადად შეიარაღებული ძალების გვარეობის
სასწავლებლის კურსდამთავრებულთაგან.

სახმელეთო ჯარების ოფიცრები სპეციალობას იღებენ შეიარა-
ღებული ძალების სახეობათა შემდეგ სპეციალიზირებულ სასწავ-
ლებლებში:

- ჯავშანსატანკო სასწავლებელი. ეთიმესგუთი, ანკარა

ამზადებს სამეთაურო და ტექნიკურ შემადგენლობას ჯავშანსა-
ტანკო ჯარებისათვის. სასწავლებელში არსებობს სამი განყოფილება:

1. - საკადრო ოფიცრების;
2. - თადარიგის ოფიცრების;
3. - ზევადიანი სამხსახურის უნტერ-ოფიცრების.

ყოველწლიურად სასწავლებელი უშვებს დაახლოებით 150-160 კად-
რის ოფიცერს, 450 თადარიგის ოფიცერს, 500 უნტერ ოფიცერს.

სასწავლებლის ბაზაზე შექმნილია შემდეგი კურსები:

ჯავშანსატანკო ჯარების ოფიცერთა სრულყოფის;

ოფიცერთა სპეციალიზაციისა და კვალიფიკაციის ამაღ-
ლების;

სატანკო და სადაზვერვო ოცეულის მეთაურთა თანამ-
დებობისათვის თადარიგის ოფიცერთა მოსამზადებელი კურსები;

უნტერ ოფიცრებისათვის ძირითადი სამხედრო საკმის
შემსწავლელი კურსები;

უნტერ ოფიცერთა სპეციალიზაციის კურსები.

მის დაქვემდებარებაშია:

1. საცეცხლე მომზადების პოლიგონი – სეფერლიქოჩისარი, ან-
კარა;
2. 1-ლი ჯავშანსატანკო სასწავლო დივიზია – ეთიმესგუთი, ან-
კარა;
3. - მე-2 ჯავშანსატანკო სასწავლო დივიზია ეთიმესგუთი, ანკარა.

ქვეითთა სასწავლებელი. თუზლა, სტამბოლი.

ამზადებს ქვეითთა, მოტოქვეითთა, მეტყვიამფრქვევეთა, ნაღმტყორ-
ცნი ოცეულების და უგორავ ქვემეხთა ოცეულის მეთაურებს. სწავ-
ლების პერიოდი 1-2 წელი.

სასწავლებელში არსებობს შემდეგი კურსები:

ქვეითთა ოფიცრების სრულყოფის;

სამოქალაქო უმაღლესი სასწავლებლების კურსდამთავრებულთათვის სამხედრო საქმის საფუძვლების შემსწავლელი;

თადარიგის ოფიცრებისათვის სამხედრო საქმის საფუძვლების შემსწავლელი;

ქვეითთა უნტერ ოფიცრების კვალიფიკაციის ასამაღლებელი.

სასწავლებლის ყოველწლიური გამოშვება დაახლოებით 1000 სამხედრო მოსამსახურეა.

– თადარიგის ოფიცერთათვის ქვეითთა სასწავლებელი (ანკარა) ძირითადად კომპლექტდება სამოქალაქო სასწავლებელთა კურსდამთავრებულთაგან, რომლებსაც არ გაუვლიათ ვადიანი სამხედრო სამსახური. სწავლების ხანგრძლივობა შეადგენს 6 თვეს. ყოველწლიური გამოშვება დაახლოებით 2000 კაცია.

– სარაკეტო-საარტილერიო სასწავლებელი ფოლათლი, ანკარა.

ამზადებს კადრის ოფიცრებს, თადარიგის; ოფიცრებს, ყველა სახმელეთო ჯარის ნაწილების საარტილერიო დანაყოფების ზევადიანი სამსახურისათვის უნტერ ოფიცრებს. ყოველწლიურად სასწავლებელი უშვებს დაახლოებით 200 კადრის ოფიცრს, დაახლოებით 250 თადარიგის ოფიცრს, დაახლოებით 300 უნტერ ოფიცრს.

სასწავლებელში არსებობს ოფიცერთა სრულყოფის შემდეგი კურსები:

105, 155, 203.2 მმ-იანი თვითმავალი ჰაუბიცის ექსპლუატაციისათვის; ჰაერსაწინაღო ძალების 175 მმ-იანი ქვემეხის ექსპლუატაციისათვის;

საარტილერიო ცეცხლის კორექტირების;

ოფიცერ-ტექნიკოსთა მოსამზადებელი;

უნტერ ოფიცერთა კვალიფიკაციის ასამაღლებელი და სპეციალიზაციის;

უნტერ ოფიცერ-ტექნიკოსთა მოსამზადებელი;

– სადაზვერვო-დივერსიული სასწავლებელი ელირდირი, ისფართა.

ამზადებს ქვედანაყოფებში ზევადიანი სამსახურისა და „კომანდოსის“ ნაწილებისათვის ოფიცრებსა და უნტერ ოფიცრებს. ყოველწლიური გამოშვებაა დაახლოებით 50 ოფიცერი და 200-250 უნტერ ოფიცერი ზევადიანი სამსახურისათვის.

სასწავლებელში არსებობს შემდეგი კურსები:

„კომანდოსის“ ნაწილების პირადი შემადგენლობისათვის სპეციალური ალპინიზმის კურსები;

„კომანდოსის“ სპეციალური კურსები.

- ბირთვული, ბიოლოგიური და ქიმიური თავდაცვის სასწავლებელი ქუჩუქიალი, სტამბოლი.

ამზადებს მასიური განადგურების იარაღისაგან ჯარის დაცვის ინსტრუქტორებსა და ტექნიკურ პერსონალს.

სასწავლებელში არსებობს შემდეგი მოკლევადიანი კურსები:

შტაბის მოსამსახურეების და სამეთაურო კადრების მოსამზადებელი;

სამხედრო აკადემიის მსმემელთათვის;

უნტერ ოფიცერთა მოსამზადებელი.

- სამხედრო-საინჟინრო სასწავლებელი ნარლიდერე, იზმირი.

ამზადებს კადრის ოფიცრებს, თადარიგის ოფიცრებს და უნტერ ოფიცრებს საინჟინრო ჯარებში ზევადიანი სამსახურისათვის; სასწავლებელი ყოველწლიურად უშვებს: დაახლოებით 150-160 კადრის ოფიცერს, 400 თადარიგის ოფიცერს, 500 უნტერ ოფიცერს.

- კავშირგაბმულობის სასწავლებელი მამაქი, ანკარა.

ამზადებს ოფიცრებს და უნტერ ოფიცრებს კავშირგაბმულობის ჯარებისათვის. ყოველწლიურად სასწავლებელს ამთავრებს: დაახლოებით 100 კადრის ოფიცერი, 300 თადარიგის ოფიცერი და 350 უნტერ ოფიცერი ზევადიანი სამსახურისათვის.

- არტილერიის ტექნიკური მომსახურების სკოლა და სასწავლო ცენტრი. ბალიქესირი

ამზადებს სპეციალისტებს ქვედანაყოფებისთვის და საარტილერიო-ტექნიკური მომარაგებისა და სარემონტო სამუშაოების სამ-

სახურისთვის. ყოველწლიურად სასწავლებელი უშვებს: 50 კადრის ოფიცერს, დაახლოებით 600 თადარიგის ოფიცერს და დაახლოებით 500 უნტერ ოფიცერს ზეეადიანი სამსახურისთვის.

- სამხედრო სატრანსპორტო სასწავლებელი გაზიემირი, იზმირი ამზადებს კადრის ოფიცრებს, თადარიგის ოფიცრებსა და უნტერ ოფიცრებს ზეეადიანი სამსახურისთვის სატრანსპორტო ქვედანაყოფებსა და სამხედრო ნაწილებში სამსახურისთვის.

- საინჟინრო-ინტენდანტური სასწავლებელი (პალიჯიოლუ, სტამბოლი)

ამზადებს ოფიცრებს ფინანსური და ინტენდანტური სამსახურისთვის;

- სამხედრო პოლიციის სასწავლებელი (ქაისერი) ამზადებს სამხედრო

პოლიციის ოფიცრებს;

- სამედიცინო სკოლა და სასწავლო ცენტრი. (სამსუნი)

- სამხედრო-ტოპოგრაფიული სასწავლებელი (ანკარა)

- სამთო აღპინისტური სასწავლებელი (მულლა)

- უცხო ენების სასწავლებელი. ქურუქიალი, სტამბოლი

ამზადებს უცხო ენის პედაგოგებს, თარჯიმნებს (სახმელეთო ჯარების

სამხედრო სასწავლებელთან);

- საარმიო ავიაციის სასწავლებელი. გიუვერჯინლიქი, ანკარა

- ჰაერსაწინალო თავდაცვის სკოლა. ალაიბეიქი, სტამბოლი

- კადრების სკოლა და სასწავლო ცენტრი. კონია

- საველე ზემდეგთა სკოლა და სასწავლო ცენტრი. ქურუქიალი, სტამბოლი

- დაზვერვის სკოლა და სასწავლო ცენტრი. ეთილერი, ანკარა

სამხედრო საზღვაო ძალების ოფიცრები თავის პრაქტიკულ ჩვენებს სრულყოფენ 6 თვიანი სპეციალიზაციის კურსებზე გოლჯუქის მთავარ სამხედრო საზღვაო ბაზაზე, რის შემდეგაც იგზავნიან შემდგომი სამსახურის გასაგრძელებლად გემებსა და ნაწილებში. ჯარში ორწლიანი სავალდებულო სამხედრო სამსახურის შემდეგ, მათ შეუძლიათ ჩააბარონ სამხედრო-საზღვაო ძალების (მთავარი სამხედრო საზღვაო ბაზა. გიოლჯუქი) სასწავლებელში, სადაც ისწავლება ზურვის სამსახურის ორგანიზაცია, ფინანსური აღრიცხვა და ბუღალტერ-

რია, ეკონომიკის საფუძვლები, სამართალი, საქონელმცოდნეობა, ვაჭრობა და სხვა დისციპლინები. სწავლების ხანგრძლივობა 1 წელია. არსებობს აგრეთვე პიდროგრაფიული სამსახურის ოფიცრების ექსთიანი მომზადების კურსები და ერთწლიანი კურსები ოფიცერთა მოსამზადებლად წყალქვეშა ფლოტისთვის. გარდა ამისა არსებობს სამხედრო საზღვაო ძალების თადარიგის ოფიცერთა სასწავლებელი (კუნძული ჰეიბელიადა) დაკომპლექტებულია ძირითადად საზღვაოსნო სკოლებისა და ტექნიკური უნივერსიტეტის კურსდამთავრებულებით. სასწავლებელს გააჩნია ორი განყოფილება – სამწყობრო და საიჟინრო. სწავლების ვადა ორივე განყოფილებაზე ერთი წელია. სასწავლებლის დამთავრების შემდეგ კურსდამთავრებულები „უმცროსი ლეიტენანტის“ წოდებით გადიან ერთწლიან სტაჟირებას ზომალდებსა და ნაწილებში, შემდეგ კი გადადიან თადარიგში.

სამხედრო საჰაერო ჯარის ოფიცრები სპეციალიზაციას გადიან ჯარების გვარეობის და სამსახურების შემდეგ სასწავლებლებში:

- საავიაციო-ტექნიკური სასწავლებელი (იზმირი) – ამზადებს ტექნიკური შემადგენლობის ოფიცრებსა და უნტერ ოფიცრებს, რეაქტიული და დგუშინი თვითმფრინავების მომსახურებისათვის. სწავლების ვადა სპეციალობის მიხედვით შეადგენს 1-2 წელს. სასწავლებლის ყოველწლიური გამოშვება – 130-150 სამხედრო მოსამსახურეა.

- საავიაციო სასწავლებელი (გაზიშერი, იზმირი) ერთი წლის განმავლობაში შეისწავლება ფრენის თეორია და ეძლევა პრაქტიკული საფრენი მომზადება დგუშინ თვითმფრინავებზე.

- ჰაერსაწინაღო თავდაცვის სასწავლებელი (იზმირი) – ამზადებს ოფიცრებს და უმცროს ოფიცრებს სპეციალობების მიხედვით: ოპერატორებს და რადიო-ლოკაციური სადგურების ტექნიკოსებს, მეზენიტებს და პერაქტებს. სწავლების ვადა შეადგენს 1-2 წელიწადს სპეციალობის მიხედვით. სასწავლებელი ამზადებს 50-70 კაცს წელიწადში.

- კავშირგაბმულობისა და ელექტრონიკის საავიაციო სასწავლებელი (იზმირი) ამზადებს ოფიცრებს, უმცროს ოფიცრებს და რიგო-თებს - კავშირგაბმულობისა და ელექტრონიკის სპეციალისტებს. სწავლების ვადა შეადგენს 1-2 წელიწადს სპეციალობის მიხედვით. სასწავლებლის ყოველწლიური გამოშვება - 200 კაცამდე;

- აეროდრომის სამსახურის სასწავლებელი (იზმირი) ამზადებს სხვადასხვა პროფილის ინჟინერ-მშენებლებს;

- მომარაგების სამსახურის სასწავლებელი (ესკიშეპირი) ამზადებს ოფიცრებს სამხედრო საჰაერო ძალების მომარაგების სამსახურისთვის;

- სამხედრო საჰაერო ძალების უცხო ენათა სასწავლებელი - ამზადებს სამხედრო-საჰაერო ძალებისთვის სამხედრო თარჯიმნებს;

- ჭურვების მტყორცნელთა სკოლა (ადანა);

- რეაქტიული ავიაციის ჯგუფი (ესკიშეპირი) - იძლევა პრაქტიკულ საზაფხულო მომზადებას რეაქტიულ თვითმფრინავებზე.

ჟანდარმერიის ჯარის ოფიცრები გადიან სპეციალიზაციას ჟანდარმერიის სასწავლებელში (გუვერჯინლიქი. ანკარა). სწავლების ვადა - 1 წელი. ოფიცრები, რომლებიც განაწილებული არიან „კომანდოსის“ ჟანდარმერიის ჯარებში, გარდა ამისა დამატებით გადიან ექვსთვიან მომზადების ჟანდარმერიის სკოლის „კომანდოსის“ კურსებს (ფოჩა).

ოფიცერ-მშვერავები ყველა ტიპის შეიარაღებული ძალებისთვის მზადდება შეიარაღებული ძალების დაზვერვის სასწავლებელში (ანკარა).

უმაღლესი სამხედრო-სასწავლო დაწესებულებები (აკადემიები)

თურქეთის შეიარაღებული ძალების ოფიცრები უმაღლეს განათლებას ღებულობენ სამხედრო აკადემიებში, რომელთა პროგრამა გათვალისწინებულია ორ წელიწადზე. აკადემიების საერთო ხელმძღვანელობა ხორციელდება სამხედრო აკადემიების უფროსის მი-

ერ (არმიის გენერალი), რომელიც ექვემდებარება უშუალოდ გენერალურ შტაბის უფროსს.

თურქეთის შეიარაღებულ ძალებში არსებობს ექვსი აკადემია:

- საზმელეთო ჯარების აკადემია (სტამბოლი) - ამზადებს ოფიცერთა კადრებს უმაღლესი განათლებით სამხედრო ნაწილებისა და შეიარაღებული ძალების შენაერთებისთვის. აკადემიის ყოველწლიური გამოშვება - 100 კაცამდეა. აკადემიაში არსებობს განყოფილება უცხოელებისათვის.

- სამხედრო საზღვაო ძალების აკადემია (სტამბოლი) - ყოველწლიურად ამზადებს 20-30 ოფიცერს;

- სამხედრო-საჰაერო ძალების აკადემია (სტამბოლი) - ყოველწლიურად ამზადებს 30-40 ოფიცერს;

გვარეობათა აკადემიებში მიიღებიან ოფიცრები „უფროსი ლეიტენანტი“ - „მაიორი“ წოდებით (სამხედრო საზღვაო ძალებში შესაბამისად „უფროსი ლეიტენანტი“ - „მესამე რანგის კაპიტანი“), რომლებმაც იმსახურეს ჯარებში და ხომალდებზე არა უმცირეს სამი წლისა და რომლებმაც გააჩნიათ დადებითი მახასიათებლები, კარგი ჯანმრთელობა და წარმატებით ჩააბარეს მისაღები გამოცდები.

- შეიარაღებული ძალების აკადემია (სტამბოლი) - დაკომპლექტებულია შეიარაღებული ძალების სახეობათა აკადემიის კურსდამთავრებულებით. სწავლების ვადა - 1 წელი. კურსდამთავრებულები ინიშნებიან თურქეთის შეიარაღებული ძალების უმაღლეს სამეთაურო და შტაბის თანამდებობებზე. ასევე ნატო-ს შტაბებში. აკადემიის ყოველწლიური გამოშვება 120 ოფიცერი.

- ეროვნული უშიშროების აკადემია (სტამბოლი) - დაკომპლექტებულია სამხედრო მოსამსახურეებით, რომელთა წოდებაა „პოლკოვნიკი“ - „გენერალი“, ასევე სამოქალაქო პირებით, რომლებიც მსახურობდნენ მნიშვნელოვან სახელმწიფო დაწესებულებებში. აკადემიის კურსდამთავრებულები ინიშნებიან ეროვნული უშიშროების ორგანოებში და ასევე სპეციალურ სამსახურებში საზღვარგარეთ.

- სამხედრო სამედიცინო აკადემია „გიულჰანე“ (ანკარა) - ამზადებს უმაღლესი კვალიფიკაციის სამედიცინო პერსონალს შეიარაღებული ძალების ყველა სახეობებისათვის. სწავლების ვადა შეადგენს ოთხ წელს. ყოველწლიურად ამზადებს საშუალოდ 50 სამხედრო ექიმს.

აკადემიებთან ფუნქციონირებს აკადემიის უმაღლესი კურსები, რომლებშიც გადიან დახელოვნებას და გადამზადებას უფროსი ოფიცრები, გენერლები და ადმირლები. კურსის პროგრამა გათვალისწინებულია ერთ წელზე. ერთდროულად კურსებზე სწავლობს 30-40 კაცი.

ცხრილი №2

სამხედრო-სასწავლო დაწესებულებებში ოფიცერთა შემადგენლობის მომზადების ეტაპები

სამხედრო-სასწავლო დაწესებულებების ტიპები	სწავლის ხანგრძლივობა	დაკომპლექტების წყარო
სამხედრო ლიცეუმი	1-3 წელი	14-16 წლის ახალგაზრდები, რომელთაც მიღებული აქვთ საკვალდებულო საშუალო განათლება (8 კლასი)
შეიარაღებული ძალების სახეობათა სამხედრო სასწავლებლები	4 წელი	სამხედრო ლიცეუმების კურსდამთავრებულები არაუმეტეს 20 წლისა. ამასთან სჭირების შემთხვევაში შესაძლებელია სამოქალაქო ლიცეუმების კურსდამთავრებულთა ჩარიცხეაც
ჯარების გეარობათა სამხედრო სასწავლებელი	1-2 წელი	ოფიცრები, რომლებმაც დამთავრეს შეიარაღებული ძალების სახეობათა სასწავლებლები
შეიარაღებული ძალების სახეობათა სამხედრო აკადემიები	2 წელი	„უფრ.ლეიტენანტი“, „კაპიტანი“, „მაიორი“ წოდების მქონე ოფიცრები, რომლებმაც იმსახურეს ჯარებში არანაკლებ 3 წელი.
შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის აკადემია	1 წელი	შეიარაღებული ძალების სახეობათა აკადემიების კურსდამთავრებულები

**თურქეთის შეიარაღებული ძალებში სერჟანტების, უნტერ-ოფიც-
რების, ოფიცრების და გენერლების (ადმირლების) სამხედრო წო-
ლებები და სამსახურის ვადები**

სამხედრო წოდება	მოცემულ წო- დებაში სამ- სახურის ვადა	შეიარაღებულ ძალებში სამ- სახურის ზღერუ- ლი ასაკი
სერჟანტი	3	43
სერჟანტი ზემდეგობით	3	43
უფრ. სერჟანტი	3	46
უფრ.სერჟანტი ზემდეგობით	3	46
ფელდფებელი	6	49
ფელდფებელი ზემდეგობით	6	55
უმც. ლეიტენანტი	1	41
ლეიტენანტი	3	41
უფრ. ლეიტენანტი	6	41
კაპიტანი (კაპიტან-ლეიტენანტი)	6	46
მაიორი (მე-3 რანგის კაპიტანი)	6	52
ვიცე-პოლკოვნიკი (მე-2 რანგის კაპი- ტანი)	3	55
პოლკოვნიკი (I-ლი რანგის კაპიტანი)	6	60
ბრიგადის გენერალი	4	62
დივიზიის გენერალი	4	62
კორპუსის გენერალი	4	65
არმიის გენერალი	4	65

წყარო: [www. die. gov tr.](http://www.die.gov.tr)

თურქეთის შეიარაღებული ძალების კომპლექტაციის სისტემა, პი-
რადი შემადგენლობის მომზადება და სამსახურის გავლა მთლიან-
ობაში შეესაბამება თავის დანიშნულებას და სახმელეთო ჯარების-
თვის, სამხედრო-საჰაერო ძალების და სამხედრო-საზღვაო ძალების-
თვის მომზადებულ კადრებზე არმიის მოთხოვნილებების დაკმაყოფი-
ლების, აგრეთვე სამობილიზაციო განშლის და ახალი ნაწილების ან
შენაერთების ფორმირების შემთხვევაში რეზერვისტების გადამზა-
დების და სწავლების უზრუნველყოფის საშუალებას იძლევა.

ლიტერატურა

მონოგრაფიები

1. დონაძე ვ. მენტეშაშვილი ალ. ცინცაძე ი. - აზიისა და აფრიკის ქვეყნების

უახლესი ისტორია. ნაწ. II თბ. 1970

2. დუგინი ალ. - გეოპოლიტიკის საფუძვლები. თბილისი, 1999

3. მაკარაძე ე. - თანამედროვე თურქეთის აქტუალური საკითხები. ბათუმი, 2000

4. ჯაფარიძე შ. - მუსტაფა ქემალ ათათურქი - პოლიტიკური და სახელმწიფო მოღვაწე. ბათუმი, 1996

5. Еремеев Д. - этногенез Тюрк, Москва, 1971

6. Cürkan I. - NATO, Turkey and the Southern Flank: A mid-eastern perspective. New-Brunswick

7. Lewis J.W. - The strategic balance in the Mediterranean. Wash. 1976

8. Akcül A. - Dünyanın Değişimi ve Erbakan Devrimi., İstambul, 1995

9. Özdemir H. - ASKERLER, İstambul, 2003

10. Özdemir H. - Türkiye Cumhuriyeti'nde rejim ve asker ilişkisi; üzerine bir inceleme, İstambul, 1993.

11. Kocatürk V. - Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara, 1971.

პერიოდული გამოცემები

1. ალადაშვილი ი. - მეხუთე თაობის გამანადგურებელი, ყურნალი „არსენალი“

თბილისი, 07. 2005 №7

2. ბატიაშვილი ზ. — თანამედროვე თურქეთი, ბიულეტენი, №12, აპრილი 1999. №12

3. თურქეთმა ახალი ეტაპი დაიწყო „ქართული ქრონიკა“, №13 06.04.1997

4. მეგობრობა - შეიარაღებულ ძალთა ინტერესები პრიორიტეტულია. პრესის დაიჯესტი თბილისი, 2003 №7

6. ჩაჩანიძე თ. - თურქეთის სამხედრო საზღვაო ძალები, ყურნალი „არსენალი“ თბილისი, 07. 2005 №7

7. ჩაჩანიძე თ. – მეზობელი ქვეყნების რაკეტები საშიშროებას უქმნიან საქართველოს, ჟურნალი „არსენალი“ თბილისი, 01. 2005 №1

11. Расизаде А. – Новые политические ориентиры, Журн. „Азия и Африка сегодня“, М., 1993 №1

12. Parameters- journal of the US Army War College, March, 1980.

13. Vali F.A - The Turkish Straits and NATO. Hoover Institution studies, 1972

14. „Cumhuriyet“

ინტერნეტი

1. www.mfa.gov.tr - თურქეთის საგარეო საქმეთა სამინისტრო

2. www.icisleri.gov.tr - თურქეთის შინაგან საქმეთა სამინისტრო

3. www.basbakanlik.gov.tr - თურქეთის პრემიერ მინისტრის აპარატი

4. www.dpt.gov.tr - თურქეთის სტრატეგიული დაგეგმარების სააგენტო

5. www.die.gov.tr - თურქეთის სახელმწიფო დანიშნულების სტატისტიკის

დეპარტამენტი

6. www.tsk.mil.tr - თურქეთის შეიარაღებული ძალების გენ. შტაბი

7. www.harpak.tsk.mil.tr - სახმელეთო აკადემიის სარდლობა

თავი I.	
თურქეთის რესპუბლიკის მორალურ-პოლიტიკური პოტენციალი	3
1-1 ანატოლიელი თურქების მორალურ-პოლიტიკური	
პოტენციალის ძირითადი თავისებურებები	3
1-2 თანამედროვე სამხედრო დოქტრინა	8
თავი II.	
სამხედრო-ეკონომიკური პოტენციალის სტრუქტურა	12
II-1. თავდაცვითი ხარჯები და თავდაცვის დაფინანსების წყაროები	12
II-2. საჩხედრო სპირეწველო-ეკონომიკური პოტენციალი	16
II-3. მატერიალურ-ტექნიკური და ინტელექტუალური რესურსები	43
II-4. სამხედრო პოლიტიკის მიმართულებები	55
II-5. საერთაშორისო სამეცნიერო-კვლევითი კავშირები	58
თავი III.	
შეიარაღებული ძალების სტრუქტურა	61
III-1. თავდაცვის სამინისტრო	61
III-2. გენერალური შტაბი	64
III-3. სახმელეთო ძალები	67
III-4. სამხედრო-საჰაერო ძალები	71
III-5. სამხედრო-საზღვაო ძალები	82
III-6. თურქეთის ჟანდარმერიის ჯარები	89
III-7. სანაპირო დაცვის ძალები	94
III-8. სპეც. სამსახურები	96
თავი IV.	
თურქეთის საგარეო დაზვერვის ორგანოთა სისტემა და ქვედანაყოფები	98
IV-1. ეროვნული სადაზვერვო ორგანიზაცია	98
IV-2. შეიარაღებული ძალების გენ. შტაბის დაზვერვის მთავარი	
სამმართველო	102
IV-3. სპეცდანიშნულების ძალები და სადაზვერვო-დივერსიული	
ფორმირებები	106
თავი V.	
შეიარაღებული ძალების კომპლექტაციისა და მომზადების სისტემა	110
V-1. სამხედრო ვალდებულთა აღრიცხვა და გაწვევა სამხედრო	
სამსახურში	110
V-2. ოფიცერთა კონტიგენტის მომზადება და სამხედრო	
სასწავლებლები	123

გადაეცა წარმოებას 25.11.2005;
ხელმოწერილია დასაბეჭდად 10.04.2006;
პირობითი ნაბეჭდი თაბახი 10,5;
შეკვეთა №685, ტირაჟი 500

ქუთაისის ს / ს „მანდარიას სტამბა“
ქ. ქუთაისი, ი. ჭავჭავაძის გამზ. 33.